

הישיבה השלישית של הכנסת השביעית

יום רביעי, ט' כסלו תש"ל (19 נובמבר 1969)

ירושלים, הכנסת, שעה 10.02

א. מצב יהודי רוסיא 1. הודעת ראש הממשלה

רוסיה זו, או שהיא בת הדור שעודו מלפני המהפכה, או שאלה הם יהודים שעדיין גדלו בבתים של הורים שמלפני המהפכה.

מה שקרה מאז, ובעיקר מאז ששת הימים, הוא שאנו עדים להתעוררותם של המוני נוער, צעירים וצעירות - שאולי הם בני הדור השני או השלישי מאז המהפכה הבולשביסטית - נוער שגדל בבתים שהוריהם טעמו טעם בית-הסוחר ומחנות בסיביר על ה"חטא" האיום, הגדול, ש"מסכן" את המדינה העצומה הזאת, על לימוד עברית, על שיר עברי, על הגעגועים למולדת, לעצמאות, על ה"חטא" שאין לסלוח עליו, שהם רצו להיות חלק בלתי-מנותק מן העם היהודי, מן המדינה היהודית; או שזהו נוער שגדל בבתים של הורים שמתוך פחד - מתוך פחד לא לעצמם כי אם לבניהם - שמו ייגרם להם סבל, מנעו מהם כל ידע על עברו של העם היהודי, על שפתו, על מלחמותיו, על גבורתו ועל קיומו המחודש כעם עצמאי במולדתו. ואינני מאמינה שיש מישהו שבכוחו להסביר על-פי השכל הקר, איך קרה הדבר, שלמרות כל זה - קם לנו נוער שבאלפיו וברבבותיו ניצב ליד בית-הכנסת בשמחת תורה; נוער שרוצה לבוא אלינו; נוער ששר שירים עבריים, ישראליים, אולי מבלי לדעת את מובן המלים. אבל הוא שר אותם בלא פחות התלהבות מן הנוער היהודי בכל העולם החפשי, והייתי אפילו אומרת - כמו הנוער הישראלי. איננו מבין את המלים. הוא מבין את הרוח. נוער שעושה מאמצים, הנעלים מבינתנו, לדעת כל מה שנעשה בארץ. נוער שאינו משלים עם הניתוק הזה.

ובזמן האחרון אנו עדים לתביעה נמרצת בפיחם, גלויה ואמיצה, תביעה אחת ויחידה, - לעלות לישראל, בתכריום שהמולדת שלהם היא מדינת ישראל. ככל עם אשר מולדת לו, כך גם העם היהודי. וכבני כל עם, טבעי הדבר שגם בני העם היהודי ירצו לחיות במולדתם. ויהודים אלה אינם יכולים שלא לדעת במה כרוך הדבר. ולמרות זאת גדל מספר האנשים הפונים לממשלתם בברית-המועצות ומודיעים לה שהם מוכנים לוותר על אזרחותם, שהם מוותרים על האזרחות הסובייטית שלהם ודורשים דבר אחד ויחיד - את זכותם האלמנטרית להצטרף לעמם ולמולדתם.

כולנו קוראים ושומעים על המקרים האלה. לפני ימים מספר קראנו כולנו בהתרגשות שאין דומה לה את המסמך המזועזע של יהודים מגרוזיה - ח"י משפחות. הם כותבים במסמך זה שאינם היחידים ויש עוד רבים שהיו מוכנים לחתום על מסמך זה. יכול להיות שהם הסתפקו בח"י חתימות, כדי להביע גם בדרך זו את רצונם ואת סמל אמונתם באוני העולם כולו: ח"י משפחות, גם זו חודאה; גם בצורה זו

היו"ר ר. ברקת:

אני פותח את ישיבת הכנסת. על סדר-היום: דיון על מצב יהודי רוסיא. רשות הדיבור לראש הממשלה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. הרשני נא, כבוד יושב-ראש הכנסת, לברך אותך עם כניסתך לתפקיד האחראי שהוטל עליך. אין ספק בלבי שאתה תעמוד בכל המשימות שיבואו בדרכך בעקבות התפקיד הזה. אני מאחלת לך שכולנו נעזור לך במידה שאתה ראוי לעזרה זו - ואתה ראוי לכך, ואני בטוחה שבראשותך נקדם, כמו בעבר, את ענייני הכנסת לטובת אותו העניין היחיד שלשמנו נבחרנו וזכינו לשבת בכנסת ישראל.

כנסת נכבדה, בבואי לסקור את בעיית יהודי רוסיא, אולי ייסלח לי אם אומר מלים אחדות בנימה אישית. זכיתי להיות אחת מן הסגל של אנשי ישראל שנשלחו בשליחות הראשונה לייצג את מדינת ישראל, בסתיו 1948, בברית-המועצות. בבואנו לשם, גם מתוך ההכרה של חוסר יכולת הביטוי שנכפה על היהדות הגדולה הזאת, הרגשנו היטב מה היה פירוש בואנו, מה היה פירוש הדגל של מדינת ישראל שהתנוסס על המלון שגרנו בו חודשים אחדים, על בית הקבע שאלינו עברנו, מה היה פירוש הדגלון על המכונית של הצירות עת עברה ברחובות מוסקבה, מה היה פירוש בואנו לבית-הכנסת שבבתות ובחגים, ובעברנו ברחוב סתם. איך-שהוא חשו היהודים מי אנו כאשר פגשו אותנו ברחוב. לעתים רחוקות נאמרה לנו מלה. אבל בהמוניהם ובפגישה ברחוב, או בתיאטרון, כאשר היו עינינו נפגשות עם עיני יהודי בודד, כמעט לא היה צורך בדיבור.

אגיד את האמת, כאשר יצאנו בדרךנו למוסקבה - היה זה ב-1948, שלושים ואחת שנה אחרי המהפכה הרוסית, שבעקבותיה ניתק הקשר בין היהדות הגדולה הנפלאה הזאת ובין כל קיבוץ יהודי באשר הוא שם, ובוחאי ובוחאי בינם ובינינו, שהיינו בארץ לפני כן. וממעם לפעם התגב ספק ללב אם תחת שלטון כזה, עם עוצמתו ואכזריותו, עמד הכוח ליהדות הזאת ונשאר סימן של קשר בינה ובין העם היהודי - ולא אחת, בהיותנו במוסקבה, ומאז, אני בטוחה שלא רק אני, כי אם כל מי שהיה חבר בסגל הראשון הזה, ביקש בלבו סליחה אלפי פעמים מן היהודים האלה על שחטא והענו לפקפק בכוחם הרוחני, בקשר היהודי שלהם לכל העבר, להווה ולעתיד של העם היהודי. מי שראה אותם או לא יוכל לשכוח ולשקוט; ולא יוכל להתייאש מכך שיהדות זו, ברוחה, באומץ-לבה, מוכרחה לפרוץ כל דרך וכל חומה ותגיע למה שהיא רוצה להגיע, ותבוא אלינו.

אולם האמת היא, שכאשר היינו שם, חשבנו - עם כל שמחתנו על מגישתנו עם יהדות זו - שיהדות

החלטתי שיש לפני רק דרך אחת - לחיות בעד עמי. בשנות לימודי באוניברסיטה חתרתי לעורר רגשות לאומיים בקרב היהודים. בשנת 1957 נדונוני לשנות מאסר, בגלל ציונות. שהותי בכלא לא שינתה את דעתי. אני עדיין זוכרת את ישראל כמוולדתי הלאומית. אני סבורה כי בתנאים שאדם אינו יכול להביא את רגשותיו הלאומיים לכלל ביטוי ולחנך את הדור הגדל ברוח לאומית נדונו יהודי ברית-המועצות להת-בוללות מאונס.

אני, להתבולל - איני רוצה. שאיפתי לחיות בישראל היא בלתי-מעוררת. משום כך אני תובעת בתוקף להיענות לזכותי הטבעית להחליט בעצמי על גורלי ולקבל רשות לעלות לישראל.

כבר פניתי בבקשות למנהיגי הממשלה הסובייטית, אולם בתשובה נהגתי לקבל גלויות ובהן בקשה לטלפן. קריאות הטלפון שלי נענו על-ידי אנשים בלתי-חועים, שהודיעוני כי זכותי ליציאה נענתה בשלילה. לכן אני נאלצת לפנות אליך, אלכסי ניקולאייביץ, במכתב גלוי, מאחר שאין דרך אחרת לפני.

המכתב הוא מחדש אוקטובר 1969. התום - "שלך בהערצה, טינה ברודצקאיה".

מה שמאפיין את המכתבים האלה, בדיוק כדוקומנט של יהודי גרוזיה, הוא המוטיבציה שלהם. דרישת הזכות לעלות לישראל אינה בנויה אך ורק על העדר חופש ועל ביקורת שיש להם בודאי על ברית-המועצות, אלא נעוצה בגקודה אחת ויחידה: הם יהודים. לו גם ניתנה להם האפשרות לחיות חיים יהודיים מלאים, כפי שכותבים יהודי גרוזיה אלה, הרי על-פי כל תולדות ישראל וכמיהת הדורות בכל הזמנים, גם אז יש להם רשות לצרות להוות חלק של עמם העצמאי במולדתו. זוהי המוטיבציה. זה עמם. העם היהודי. זו מולדתם. המדינה היהודית. זוהי תביעה לזכות אלמנטרית.

מאז קום מדינת ישראל ועד עצם היום הזה לא שקטה ממשלת ישראל מלחפש כל דרך שלא ינותק הקשר בין יהדות ברית-המועצות ובין העם היהודי ומדינת ישראל.

למולנו, בתוך כל הצער הזה, יש עדיין בעולם גם יחידים-סגולה וגם אירגונים, שאינם מוכנים לעבור בשתיקה על העול המשווע הזה. במשך שנים רבות וביקור במשך עשר השנים האחרונות, כמעט בצורה מתמדת, אנו עדים לפעולות של בודדים, של חוגים שונים ושל אירגונים בכל פינות העולם.

ורצוני לקבוע עובדה אחת: אלה שהביעו את דאגתם ופעלו למען יהודי ברית-המועצות לא יעריבנו מעולם את שאלת יהודי רוסיה עם בעיה פוליטית כלשהי, מלחמה קרה, או ויכוח בין מערב ומזרח. זאת ועוד: רובם המכריע של האנשים שפעלו ופועלים למען זכותם של יהודי ברית-המועצות לחיות לפי תרבותם, להתנהג ולהתפלל לפי דתם, ללמוד את שפת עמם, וללמד את השפה לילדיהם וכל הקשור להווי היהודי, לדברים מבין הרגישים לדברים האלה והפועלים למען זכויות אלה ולמען זכות היהודים לעלות למולדתם, יש דווקא סימפאטיה לברית-המועצות, ובניהם גם חברים רשמיים במפלגות קומוניסטיות, לא בישראל, אך באיטליה, בצרפת, בארצות אמריקה הלטינית ובקנדה. ואלה בודאי לא חשבו שכדי להוכיח את נאמנותם הקומוניסטית הם צריכים או להכחיש את

רצו להביע מה שהם אומרים במסמך עצמו על קיומו הנצחי של עם ישראל.

אולם, חברי הכנסת, אין זו הפנייה הראשונה. ובודאי ובודאי לא האחרונה. בכל רחבי ברית-המועצות באה את המוני היהודים תסיסה עמוקה וכמיהה גוברת לעלות לישראל ולחזור לחיים יהודיים. הדבר בא לידי ביטוי בצורות רבות. מגיעות זעקות רבות מיהודים המבקשים להשיג היתר יציאה מברית-המועצות. רק מעטות מהן נתפרסמו על-פי בקשתם המפורשת של הגוגעים בדבר בעתונות העולם. ואלה מכ-תביהם - והם רק מעטים - של:

יעקב קוזקוב ממוסקבה;

המהנדס בוריס קוצ'וביבסקי מקיוב;

זוג הרופאים הנוק מדאוגובפילס מלטביה;

דוד דרבקין ממוסקבה;

ד"ר מנדל גורדין מריגה;

דורה זאק מריגה;

משפחת קלייזמר ממוסקבה;

וולף גורדין מריגה;

גריגורי וויטליב מלנינגרד;

ואחרון אחרון - מכתבם של 18 דאשי-אב בגרוזיה.

ומאו הביאה ממשלת ישראל את מכתבם של יהודי גרוזיה לדיעת העם במולדת, והעבירה אותם לוועדה לזכויות האדם ליד האו"ם, על-פי דרישתם המפורשת של יהודים אלה, הגיע עוד מכתב שרצוני לקרוא באזניכם. הוא הגיע באמצעות הנייר שבא מברית-המועצות. והמכתב הוא מאת טינה ברודצקאיה ממוסקבה, "מכתב גלוי אל קוסיגין מאת טינה ברודצקאיה ממוסקבה, בת 34".

"אני פונה אליך במכתב גלוי מפני שפניתי החוררות בעבר לשלטונות הסובייטיים לקבלת היתר הגירה אל קרובי בישראל ונתקלו בסירוב, אשר בהתאם לנהוג ניתן בעל-פה, בטלפון, בלי הסבר כלשהו לסיבת הסירוב או לזהותם של האנשים שהחליטו על כך.

שאיפתי לעלות לישראל מקורה ברגשות לאומיים בלבד ולא בגלל איבה לברית-המועצות.

במלחמת העולם השנייה נהרג אבי אשר התנדב לחזית". - -

מוכיר הכנסת ה. ליאור:

כבוד הנשיא!

(נשיא המדינה נכנס לאולם הכנסת. חברי הכנסת מקדמים את פניו בקימה)

ראש-הממשלה ג. מאיר:

- - "במלחמת-העולם השנייה נהרג אבי אשר התנדב לחזית. רבים מקרובי משפחתי נהרגו אף הם. בשנות ילדותי המוקדמות נדדתי בעקבות הצבא הסובייטי, ביחד עם אמי ששימשה כרופאה צבאית, מאוקראינה לברלין. ראיתי מחנות הסגר גרמניים, דאשים תונטים של קומויסארים יהודים וארגונים עם סבון, שעליהם הכתובת "משומן יהודי". הייתי צריכה להבין מדוע קרו דברים כאלה דווקא ליהודים. מאוחר יותר הבינתי, שתוסר-האוננים של היהודים להגן על עצמם הוא תוצאה של העדר מדינה יהודית. ושגורל היהודים חשוב אך ורק למדינה היהודית.

חוברת א', ישיבה ג'
— מצב יהודי רוסיה (הודעת ראש הממשלה) (מאיר) —

ניגוד גמור לידיעתה את העובדות — היא תומכת בכל צעד של הערבים נגדנו, אני עוברת על כל זה בשתיקה, ראשית — באשר אני יודעים את הדברים הידועים בעיר — לב. כאשר נציגי ממשלת ישראל במוסדות אר"ם זה שנים רבות מביאים את העובדות על חיי היהודים בברית-המועצות, — אני עדים שנה שנה לזיכוח החריף בין נציגינו ובין נציגי ברית-המועצות, והם אינם מתביישים, בפורום בין-לאומי, לדבר לא רק בחריפות אלא גם בנסות על העם היהודי, על נציגינו וכיוצא בזה.

אני רוצה להגיד מלה אחת: אנחנו דורשים זכות יציאה לכל יהודי מברית-המועצות, הרוצה להצטרף אלינו במולדתנו, במולדתו. זוהי זכות אלמנטרית של כל אדם. גם ברית-המועצות חתומה על אמנת זכויות האדם. זוהי זכות אלמנטרית של בני-אדם, לנסוע לכל מקום שירצה; בוודאי ובוודאי כשהוא רוצה לנסוע למולדתו.

אנו אומרים לברית-המועצות: אין כל ספק שהיא היתה מחוייבת לבוא לידי מסקנה שלמרות כל המאמצים במשך למעלה מחמישים שנה להשתיק את הקול היהודי בין מיליוני יהודים, ולגזור עליהם הינתקות מכל מה שיקר להם כיהודים, לגזור עליהם ניתוק מכל ציבור יהודי בעיר — לב, לאסור עליהם כל ספר יהודי עברי וכל עתון, כתב-עת שבא מכאן — אחרי כל המאמצים האלה, עם כל הכוח הגדול הזה, הם מחוייבים להודות שלא הצליחו בכך. והנאמנות היהודית, התודעה היהודית העמוקה, באה על ביטויה בכל מכתב של כל נער שלא למד מעולם בבית-ספר עברי ובתלמוד-תורה, שאביו לא הלך מעודו לבית-הכנסת. אפשר לבקר את אנשי השלטון הסובייטי בהרבה דברים: אי-אפשר לומר עליהם שאינם ריאליסטיים. המדיניות שלהם היא בעיקרה ריאליסטית. הם לא חטאו כל-כך באידיאליזם. אבל מתוך ריאליזם שלהם הם מוכרחים לבוא לכלל מסקנה: במשימה זאת נכשלו. אפשר לדרוש מהם אומץ-לב להכיר בכך, ולאפשר לכל יהודי הרוצה לצאת — לצאת ולבוא אלינו.

ממשלת ישראל מעולם לא קיבלה עצות של אנשים, בנייהם גם יהודים, שוודאי מתוך כוונות טובות של חרדה אמרו לנו: אל תעשו כך, אלא תעשו כך, שיחות שקטות פה ושם, דיפלומטיה שקטה. מעולם לא קיבלנו עצות אלה. ועכשיו, כאשר יהודי ברית-המועצות מעיזים באו-מק-לב שאין למעלה ממנו, בגלוי, לפנות כמו שהם פונים, אנחנו אומרים מעל הבמה הזאת, לא רק לחברי כנסת, אלא קודם כל לעם בארץ ומכאן לעם בתפוצות: לא ייתכן שאנו נפגד אחרי יהודי ברית-המועצות. נעשה כל מה שבידנו, כל מה שבכוחנו נדאג שכל אדם בעל מצ-פו — יהודי ולא-יהודי, כל מי שהחופש שלו יקר לו — ירים את קולו גם לחופש של אחרים. מי שרוצה לשמור את זולתו, אינו איש-חפשי. הוא יכול להיות בשלטון. ברוחו הוא עבד. לא כל העולם עבדים. יש אנשי מצפון.

אני מבקשת למסור את ההחלטה הזאת של ממשלת ישראל, שאיננה החלטה חדשה. מאז ומתמיד היא קיימת ואנחנו מחדשים וחוזרים עליה, בשבועים פנים ואופן, אף לא לרגע אחד, לא נותר של זכותם של יהודי ברית-המועצות לבוא אלינו ועל זכותנו אנו לראותם כאן כרצוני, גם, ותהי הדרך קשה כאשר תהיה. הגענו למה שהגענו מפני שהאמנו ופעלנו למרות הקשיים. גם בבעיה הזאת, הבעיה הכאובה והגדולה, אנו מאמינים באמונה שלמה,

האמת על מה שמתרחש בברית-המועצות בקשר ליהודים, או לעבור בשתיקה על העוול הגדול הזה.

אזכיר רק מקצת הפעולות שנעשו. יש כאן רשימה מפורטת, של עמודים אחדים. לא אקרא את כל הפרטים האלה.*

ההתעוררות הזאת התחילה בעיקר לפני עשר שנים בברית-המועצות ומחוצה לה, בייחוד לאחר הוועידה העשרים של המפלגה הקומוניסטית בברית-המועצות, שפתחה פתח לביקורת מעמיקה על משטר סטאלין בהוגי השלטון הסובייטי גופו. בעקבות ועידה זו נתפרסמו, כזכור, אף בעתונות הקומוניסטית — כגון ה"פאלקס שטימע" הוורשאי, ה"דיילי וורקר" בלונדון וה"מארגן פרייהייט" בארצות-הברית — דברים חריפים ונוקבים על רצח הסופ-רים היהודיים, חיסול התרבות היהודית ומדיניות האס-מילציה מאונס שממשלת ברית-המועצות נוקטת כלפי היהודים בארצה. העולם היהודי כולו, ואנשי רוח וקידמה שלם-יהודיים, הרימו קולם בכל אותן ארצות החל בשם אפשר להרים קול. נתכנסו כינוסים בין-לאומיים, כגון זה של פאריס בשנת 1960, בהשתתפות מרטין בובר המנוח וסופרים והוגי-דעות יהודיים ולא-יהודיים מעשרות אר-צות; כינוסים אזוריים רבני-משקל בארצות הסקנדינביות, באמריקה הלטינית; כינוסים ארציים בארצות-האלה, בקנדה, באנגליה, בצרפת, באיטליה ובשאר הארצות. גופים בין-לאומיים רשמיים, כגון מועצת אירופה והוועידה הבין-פרלמנטרית של מדינות אמריקה הלטינית, בפרל-מנטים בהולנד, בנורבגיה, בבלגיה, באנגליה, בארצות-הברית, ועוד, חזרו ודנו בנושא, קיבלו החלטות, פירסמו מחקרים ופנו אל ממשלת ברית-המועצות בקריאות נרג-עות לפתור את השאלה היהודית פתרון חיובי, לרבות מתן היתרי יציאה ליהודים, בכלל זה איחודן של משפחות מפורדות. האינטרנציונל הסוציאליסטי יום עריכת מחקר יסודי של הבעיה, ועזרת ועדת מומחים הפיץ את מימצ-איה ברחבי תבל, וקיבל החלטות ברורות ותקיפות.

גל של תבואות זעם חריפות ביותר עבר על העולם הגאור כולו, ממוסדות אר"ם ועד לאחורון העתונים, לרבות עתונים קומוניסטיים ופרו-סובייטיים, כשנתפרסם ב-1963 ספרו האנטישמי של קיצי'ק, בהוצאת האקדמיה למדעים של הרפובליקה האוקראינית בברית-המועצות. הוא הדין כשעבר על ברית-המועצות הנחשבת של רדיפת יהודים בצורת משפטים כלכליים, בהם נדונו יהודים למוות ואף הוצאו להורג על עבירות של מה-בכך וגם על לא עוול בכפם, בתוכם אנשים ונשים שסבלו ייסורי שואל בימי הכיבוש הנאצי, כגון בנות, רוניצקאיה בוילנה. הת-עוררו ענקי-רוח של האנושות, כגון ברטרנד ראסל, אלבט שווייצר המנוח, בעלי פרס נובל מכל המקצועות, ופירסמו מחאתם ברבים. ביום 2 בדצמבר 1963 ערכה הוועדה הבין-לאומית של משפטים ב'נבנה ופירסמה מחקר שאי-שר כי אכן במשפטים כלכליים אלה יש נגמה אנטישמית מובהקת.

וכפי שאמרת, כמעט אין פינה בעולם — ששם מותר לדבר — שלא דובר בה ולא נכתב על הבעיה הכ-אוהבה הזאת.

אני עוברת בשתיקה כמעט על מה שעשתה לנו ומה עושה לנו ברית-המועצות באזורנו, למדינתנו, איך היא מציגה את מלחמת-המגן שלנו, איך — מבלי לבדוק, וב-

שית שלהם יצורפו לכוחות הרוח אשר בעם, ויחד נבנה את מדינתנו כפי שאנו, או כפי שהם וכל יהדות העולם, רוצים לראות אותה.

שתי הדרך קשה כאשר תהיה, בוא יבוא יום וגזכה עוד לראות זרם עלייה גדול, צעירים וזקנים ותינוקות ואלה שאחרים ניסו בכוח להשכיח מלבם את אישיותם ואת השתייכותם. הם יבואו. ואומץ-הלב שלהם והיהדות השור-

2. דיון

תחליף, המחזיקה את אחינו בהרי גרוזיה. תקוותי היא שאין איש שירצה בכך.

הם כותבים עוד, כי "יהודים יכולים למלא ברוסיה כל משרה, לרבות משרת שר...". כך הם חושבים בת-מימותם, אך אנו יודעים את האמת. בכל אופן, ללמד שהם לא מרגישים את המחסור בגשמיות, ומה שחסרה להם — זוהי הרוחניות, שלימות יהודית.

והם מסבירים במכתבם מדוע הם רוצים לצאת לישראל. הם אומרים: "... כי לימינם של המתפללים על ישראל עומדים מאות מיליונים — אלה אשר לא הגיעו עד הלום, אלה המעונים, אלה שאינם עוד. שכס אחד אתנו צועדים גם הם, בלתי-מנוצחים, חיים לנצח, אלה שהעניקו לנו את מסורות המאבק והאמונה. הנה משום כך רוצים אנו לצאת לישראל."

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. יהדות הדממה הרימה קולה והיא מלמדת אותנו גם פרקים באמונה, בשאלת מיהו יהודי ומהי יהדות. אני תקווה שכולנו נהר-ה, נחשוב, נלמד ונסיק מסקנות מהאיגרת — המסמך הגדול וההיסטורי הזה.

חברי הכנסת. שנים רבות מהתלבטת היהדות כולה באיזו מדיניות לנקוט במה שנוגע לאחינו בגלות רוסיה — דיפלומטיה שקטה, כדי שלא להרגיז את השליטים הגדו-לים בקרמלין, או לצעוק בכל כוחנו וכפי מידת הכאב שבלבנו? השאלה הוכרעה שם בהרי גרוזיה, על-ידי עצם כתיבת האיגרת. יהדות הדממה הרימה קולה, ולמי הרשות להשתיקה?

רוסיה הקומוניסטית הכריזה מלחמה לפני 55 שנה נגד מלכות שמים, ומאו היא לוחמת גם נגד היהדות ולאחרונה גם נגד ישראל. הרשו נא לי להסביר זאת מתוך דבריהם הקצרים של חכמינו ז"ל. לכאורה, למה לה למע-צמה האדירה הזאת ללחום נגד אחד העמים הקטנות ביותר? שכך אומרים לנו חז"ל במדרש תנחומא, פרשת פקודי: "מי שאינו יכול להכות את החמור, מכה את האוכף. כך אומות העולם, מפני שאינן יכולות להכות למעלה, חוזרות על ישראל". אני מאמין, אני בטוח, כי כשם שהן לא יכולות כלפי מעלה, כך לא יוכלו אף פעם במה שנוגע לישראל. "עוצו עצה ותופר, דברו דבר ולא יקום, כי עמנו אל".

ובכל זאת, דעתי והצעתי שנפנה לשליטי רוסיה, ראשית כל בנחת ובתחנונים, כפי שהם מסיימים מכתבם: "אין אנו דורשים הרבה — רק שיתנו לנו לצאת אל ארץ אבותינו". יש לי הבנה מלאה כאשר שגרירנו באו"ם, מר תקוע, אינו יכול לעצור ברוחו, והוא מגיב בכל התקיפות כאשר דובר או דוברים רוסיים בלתי-אחראיים מאשימים את קרבנות הגאצים בנאציזם, ואת בניהם של שישה מיליון הנרצחים — שהם רוצחים. יש לי הבנה מלאה לכך. אולי היה זה משגה אלימלא היה מגיב כפי שהוא מגיב, ובכל זאת, דעתי היא שבתור שיטה, בדרך של ישראל סבא, עלינו לנקוט בדרך של ענווה ותחנונים.

הי"ד ר. ברקת:

אנו עוברים לדיון. רשות הדיבור לחבר-הכנסת לורנץ, ואחריו — לחבר-הכנסת אליאב.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. ראשית רצוני לברך גם את הנושבים-ראש, שיעצית בתפקידו הרם, לשביעות רצון כל חלקי הבית. יודשה לי להוסיף, שזכות גדולה היא לך, אדוני היושב-ראש, שהדיון הראשון בניהולך הוא הדיון החשוב הזה על יהדות רוסיה.

יהדות הדממה הרימה קולה. יהודים בהרי גרוזיה כותבים לנו: אנו את ירושלים לא שכחנו. ואנו עונים להם מירושלים עיר הקודש: גם אנו לא נשכח אתכם, לא ננוח ולא נשקוט עד שאתם וכל אחינו הנמצאים בצרה ובשביה הרוסית תהיו כאן יחד אתנו.

ברגע זה אין אנו יודעים עדיין מתי ומה נצליח לע-שות על מנת לעזור להם. אבל הם כבר עזרו לנו, ליהדות כולה. שמונה-עשרה החתימות, כמיניין ח"י, מפגינות שעם ישראל חי, עם ישראל חירות ישראל חיים וקיימים אפילו שם, בהרי גרוזיה הקומוניסטית, על אף הכל ולמרות הכל.

אני מציע שכל איש ואשה, מנער ועד זקן בישראל ובעולם כולו, יקראו את האיגרת מגרוזיה. אדוני שר החינוך, אולי תוכל לדאוג לכך שיקראו את האיגרת הזאת בכל בית-חינוך, מבית-ספר עממי ועד בית-הספר הגבוה ביותר. ואחרי שנקרא את האיגרת, עלינו ללמד אותה, ללמוד אותה היטב היטב, כל שורה ושורה, וגם מה ש-מון בין השורות. לפנינו, חברי כנסת, לא סתם איגרת, אלא מסמך גדול והיסטורי, שנכתב ונחתם בדם התמצית של שמונה-עשר יהודים, יהודים שהפקירו את בטחונם ובט-חון משפחותיהם, באשר לא רצו, לא יכלו עוד להתכחש לעצמם ולא להיות יהודים שלמים לכל דבר.

שמונה-עשר היהודים, שחיברו את המסמך ההיס-טורי הזה, הכריזו בעוז ובגאון מול שלטון האימים הסוב-ייטי על יהדותם, על דבקתם בתורה מסיני, על רצונם לחיות חיי אמונה ומסורת בארץ האבות. יהודים אלה התעלו לדרגה העליונה של מקדשי שם שמיים ברבים. לכן כל מלה ומלה באיגרתם ראויה לעיון ולימוד, כי בעם ישראל אין דבר העולה על גבורה נפשית, מסיירות נפש.

יודשה לי ללמוד וללמד מעל במת הכנסת רק כמה שורות מהמסמך המיוחד במינו. האיגרת מתחילה, חברי הכנסת, כך: "אנו, בני שמונה-עשרה משפחות דתיות, אנו מחכים משום שאנחנו מאמינים". אמונה ודת שזורים על פני כל המכתב, וכך הם ממשיכים: "שכן אנו היהודים הדתיים סבורים כי אין לך יהודי בלא אמונה, כשם שאין אמונה בלא מסורת". ועוד משפט: "אנחנו נחכה חודשים ושנים, ואם יודש, כל ימי חיינו, לא נסתלק מאמונתנו ותקוותנו". ללמד, חברי הכנסת, שהכוח המסתורי שלהם טמון באמונה ובמסורת. והנובע מכך, כי כל מי שממעט את האמונה והמסורת בישראל פוגע — אף אם שלא בכונה — בסגולה המיוחדת במינה, בסגולה שאין לה

ג. וברת א', ושיבה ג'

— מצב יהודי רוסיה (דיון) (לורנץ, ברקת, אליאב) —

דור מאבות אבותי, ובוודאי מאבות אבותיכם, נדרף, רכוש נלקח ממנו, אם לא חייו; החליף את מקומות מגוריו פעם, פעמיים ושלוש, והחשבונוט רוסיה עם העם הרוסי ועם המשטר הצארי — איש לא צריך לדבר עליהם בבית הזה. אבל אני של פליטים מהשלטון הסובייטי. אבי — רכוש נלקח ממנו על-ידי הסובייטים, מפני שהיה דהמנא ליצ'ק, ציוני ובורגני. אמי — רכוש נלקח ממנה על-ידי הסובייטים. הם נאגשו במוסקבה של שנות העשרים, לאחר מלחמות האזרחים הנוראות ובתוך מלחמות האזרחים הנוראות, שמספר עליהן בכשרון כל כך גדול בוריס פסטונק בספרו "דוקטור ז'יוואגו". אני אומר את זה מפני שמשפחתי גרה באותו בית שגרה משפחתי של ליאוניד פסטונק, אביו הצייר של בוריס פסטונק, ובוריס פסטונק היה ידיד של הורי. והתיאורים האלה הם של שנות הרעב והאימים במוסקבה אז, שם נולדתי.

הורי ברחו מברית-המועצות. הם ברחו לארץ-ישראל. הם ברחו מברית-המועצות, אי-ליגאליים, דרופים, יריות מהדהדות מעל ראשיהם כשהם עוברים את הגבול.

הורי היו בין הלא-רבים שעזבו את ברית-המועצות בשנות העשרים. אבל רוב היהודים נשארו בברית-המועצות. ניסו לעלות על הגל של השלטון החדש, חשבו שהוא יפתור את בעיותיהם, שהם ימצאו בו את מקומם ואת ביתם.

לא עברו שנים רבות והגיעו השנים של אימי סטא-לין. רבבות יהודים נהרגו בין מיליונים, ומאות אלפים הוגלו לסיביר ולקצות ברית-המועצות. ועוד לא התאוששו יהודי ברית-המועצות משנות השלושים, והנה הגיעה האימה של שנות הארבעים והשוואה, ובברית-המועצות נהרגו על-ידי הגרמנים מיליון-וחצי יהודים בין השישה מיליון — יותר מאשר ישנם היום, לפי הדו"ח הזה, פליטים מארצות ערב.

בוז לא נגמר. החשבון. השואה הזאת, שירדה על ברית-המועצות בתוך שנות הארבעים, הביאה לגלים נוספים של מאות אלפים, מאות על מאות אלפים יהודים, הנודדים למרחבי סיביר, למרחבי אסיה התיכונה, למקום שהם מצאו מחסה ומסתור לרגע מהשואה והמוות.

עם גמר המלחמה חזרו יהודים אלה, שוב פליטים, לערי מולדתם, והם מצאו חורבן גמור ואוכלוסיה עוינת בהרבה מקומות. שלא רצתה לראות אותם, לא רצתה לשמוע אותם, ששאלה למה הם חיים. ושוב לקחו היהודים הללו בברית-המועצות את מקל-הנדרים והתחילו לחפש להם מקלטים חדשים בתוך ברית-המועצות. עוד לא הספיקו לחיות את חייהם ההרוסים — והגיעו השנים השחורות של סטאלין, עם קשר הרופאים. ושוב נהרגו אלפים בשל יהדותם, בעוון יהדותם. מיטב הצמרת התרבותית יהודית נרצחה בתוך ברית-המועצות.

שוב — אלפים ורבבות הוגלו. והיום — יש פה באולם הזה, וכיציע הזה, אנשים שיודעים את העניין טוב ממני — אין יהודים בברית-המועצות המרגישים שהם שם בבית באיזה מקום שהוא. יהודי וילנא אינם יהודי וילנא. את רובם של יהודי וילנא רצחו. אלה הם היהודים אחרים. היהודים שבאו מסיביר. היהודים נודדים. אלה אינם יהודי וילנא. יהודי לבוב אינם יהודי לבוב. את אלה רצחו. באו לשם היהודים שהיום הם כאן ומחר הם שם. יהודי ריגה אינם יהודי ריגה. יהודי מוסקבה אינם יהודי מוסקבה. וכן הלאה, וכן הלאה. בכל רחבי ברית-המועצות

עלינו לפנות גם לעולם כולו, לאלה שיש להם אשמה ישירה או בלתי-ישירה בהשמדת שישה מיליון היהודים: אל תוסיפו חטא על פשע, תעשו למען הצלת יהודי רוסיה.

חברי הכנסת, מאכזב מאוד חוסר התגובה של מוזיקר האו"ם. מאז נשלחה האיגרת הזאת עבר כבר למעלה משבוע. כן מאכזב חוסר התגובה של ראשי האומות ובתוכם גם הוותיקן.

אני מציע כי ההחלטה שתתקבל בכנסת — ואני מקווה שהיא תתקבל פה אחד — תועבר לכל הפרלמנטים שבעולם ולכל הגופים אשר בכוחם לתרום לפתרון העלייה מרוסיה.

כיהודי מאמין בלבי תפילה לה': מי שענה לחנניה, מישאל ועזריה בכבשן האש, שמסרו נפשם ולא רצו לכרוע ברך לאלילי נבוכדנצר הרשע והעדיפו את כבשן האש על שירות בממשלת נבוכדנצר, הוא יענה לאחינו בגרוזיה המוסרים את נפשם על קידוש ה', המקום ירחם עליהם ועל כל אחינו ברוסיה ויוציאם מצרה לרווחה, מאפילה לאורה ומשיעבד לגאולה.

היו"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת אליאב, ואחריו לחברי-הכנסת הלוי.

אריה אליאב (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים. ראשית, הרשה נא לי, כבוד היושב-ראש, להצטרף לכל מברכך ולאחל לך הצלחה בתפקידך הרם.

חברי הכנסת, בעוד ימים מספר מתכנסת בווינגטון ועידה בין-לאומית כדי לדון בבעיות הטראגיות של הפליטים בעולם. לוועידה הזאת הוגש דין-וחשבון שעיקרו פורסם בעתונות בישראל. לפי דין-וחשבון זה יש כ-17 מיליון פליטים בעולם של היום, בנייהם, דומי, במקום הרביעי — כמיליון-וחצי פליטים פלשתינאים, פליטי מלחמות והסיכסוך הנורא בינינו ובין הערבים. אני מניח ומקווה שתהיה לי עוד אפשרות לדבר בכנסת הזאת על הבעיה הטראגית האנושית האומללה של מיליון-וחצי פליטים ערבים ועל מה שאנחנו יכולים — ולדעתי חייבים — לעשות בנושא זה. אולם היום אנחנו מדברים על יהודי ברית-המועצות.

אני סבור — ובהיותי בברית-המועצות, בהכירי את יהודיה אני בטוח — כי ההגדרה של פליטים ועקורים חלה על כארבעה מיליון יהודי ברית-המועצות. ההגדרה שחונשה לוועידה הזאת אומרת, כי פליטים הם חסרי-בית, קרובות של מלחמה, אי-סובלנות ואי-שקט חברתי. רבותי חברי הכנסת, בברית-המועצות חיים ארבעה מיליון קרובות של מלחמה, אי-סובלנות ואי-שקט חברתי, והם — יהודיה. ואשתדל להסביר שהם חיים כפליטים בתוך מדינה גדולה, בתוך אימפריה הסוגרת עליהם. פליטים במובן הפיסי-גיאוגרפי, במובן הלאומי-תרבותי, ובמובן הדתי.

ואתחיל במובן הפשוט ביותר — הפיסי. כאן עומד לפניכם בן של פליטים מברית-המועצות. וכשאני עושה את חשבון הדורות של אבותי, ועשייתי, יכול אני להגיע שבעה דורות אחורה, והנה — וזה לא שייך לברית-המועצות, צות, זה חשבון שיש לנו עם רוסיה הצארית — אבות אבות לא גרו במקום אחר, בבית אחד, ואף דוד אחד. כל

ערביים המחזיקים נשק, מבחינתם – זו זכות. הם משי- תמישים בדימויים נגדו ושופכים את דמנו, ושפיכת הדם היא הדין.

יהודי ברית-המועצות, העקורים הללו, גם הם משי- תמישים בנשק. הנשק שלהם איננו רימונים, אלא לולבים ואתרוגים, לפעמים אפילו לולב יבש. נסעתי פעם ממוס- קבה למרחק אלפי קילומטרים, ובלולב היבש שלי בירכו והתפללו אלפי יהודים. מטיפות יין שמוגתי מבקבוק קטן שזו מאות, בגרוזיה ובבוכרה. הם קידשו על היין, כי הוא היה מירושלים. יהודי ברית-המועצות נלחמים בספרי עברית ובלוחות קטנים. במקום פצצות-זמן ומגנוני- השהייה – הם כותבים בלוחות שלהם. הם כותבים מילון בעברית, שעובר מיד ליד. זה לא נשק פחות חד. הוא הנשק היחיד שבידם ואין רוצים אחר. הסובייטים לא הצליחו לעקר את העם היהודי. העם היהודי חי; הוא חי במחתרת, הוא חי בקושי, בגבורה, אבל הוא חי.

שלטונות ברית-המועצות הפכו את היהודים גם לבני-ערובה, כי הם מחזיקים ביהודי ברית-המועצות גם מתוך חשבונות שיש להם אתנו במזרח-התיכון. הם יוד- עים זאת, יהודי ברית-המועצות יודעים זאת, אנחנו יודעים זאת והערבים יודעים זאת.

יהודי ברית-המועצות רוצים בשיבת-ציון. כיום מדברים – ולנו יש קונפליקט דמים עם הערבים בקשר לכך – על "עאודה". אני מתייחס בכבוד גם לפליטים הערביים, אבל אנחנו דורשים דבר אלמנטרי. שיבת ציון היא יותר עתיקה מה"עאודה". אנו דורשים שיבת ציון של יהודי ברית-המועצות. זה פשוט וברור. אם יש מקום לשיבת ציון, הרי זה של שבי ציון למדינת ישראל.

רבתי חברי הכנסת, במערכת הבחירות היו מודעות, מודעות מחרדות, עם חיצים. חץ אחד – יהודי ברית- המועצות גכנסים למדינת ישראל, וחץ שני – הערבים היוצאים מהשטחים. נחרדתי – הייתי בוודאי לא היחי- די – מהמודעות האלה. רבותי, יש מקום לשני חיצים. יש מקום לכל יהודי ברית-המועצות כולם, ואף היהודים אחרים, במדינת ישראל, ויש מקום לפליטים הערביים במ- דינה ערבית. יש מקום ליהודי ברית-המועצות במדינת ישראל. אנחנו יכולים לתת להם חיים חדשים ומלאים במ- דינה היהודית – בירושלים בת מיליון תושבים, בתל-אביב בת מיליון תושבים ובחיפה בת מיליון תושבים, ובאילת בת חצי-מיליון תושבים, בבאר-שבע בת חצי-מיליון תושבים ובאשדוד בת חצי-מיליון תושבים ובעוד ערים וכפרים רבים, ויש מקום לפליטים הערביים בתוך מדינה ערבית, במזרח ובחלקים ממערב לירדן. אנחנו נמצאים בשנות השבעים. אנחנו יכולים להקים כן מדינה, מדינה שלנו, בסדר גדל של הולנד – עם עשרה מיליון יהודים, וה- ערבים יכולים להקים מדינה כבלגיה, עם 9 מיליון תושבים. יש מקום לנו ולהם, וזאת באמצעות אורבניזציה ותיעוש. רק דבר אחד אנחנו צריכים – שלום. אנחנו "בגלובס" של המזרח-התיכון, ויהודי ברית-המועצות, שבי ציון אלה, יכולים להיות מבוגיה העיקריים.

בסיום ארצה לומר כמה מלים על יהודי גרוזיה, שבו- כותם אולי אנחנו מדברים כאן. יהודי גרוזיה נשמרו ושמרו על עוז רוח, בין היתר, בגלל היותם בקרב עם גרוזי, עם אציל ואמיץ, שנלחם על קיומו הלאומי בגבורה. הגה לא רחוק מכאן, בעמק המצלבה, חי לפני כשבע-מאות שנה גדול משוררי גרוזיה – שותא רוסתאוולי. הוא כתב את

אין אתה מוצא היום יהודים שהם בביתם, שה- עיירה היא העיירה שלהם. אין עיירות יהודיות. היהודים שראיתי בויטומיר ובברדיצ'ב הם אלו מוצל מאש, וגם הם בורחים. ובורחים לא לאן שהיו רוצים להגיע – למדינת ישראל. הם בורחים לערים אחרות, אולי שם יהיה יותר טוב; ומשם הם בורחים הלאה ונחרדים מזרחה ומערבה, צפונה ודרומה, בכל הארץ האדירה. זהו המובן הפיסי של פליטים וחסרי בית.

במובן הלאומי-יהודי הייתי מוסיף עוד מלה אחת, מטבע שלא אני טבעתי אותה, אלא טבעו אותה יהודי ברית-המועצות. והמטבע היא – נכים, נכים לאומיים. כשאתה שואל יהודי בברית-המועצות: מי אתה? הוא אומר: אני אינבליד. אני אינבליד של המדרגה החמישית. וזה אומר שבתוך הדרגות או תעודת הוותק שלו, השאלה החמישית היא מה הלאומיות, ושם כתוב "ייבריי". ובכן, הם עקורים מכל נכס לאומי. אם נדבר על הנכס הגדול הלאומי – השפה, תארו לעצמכם מה היו שלטונות ברית- המועצות והעמים בעולם אומרים אילו חס וחלילה, חס ושלום, היו לוקחים מהפליטים הערביים ומהערבים הנמ- צאים בשלטוננו את הנכס הזה שנקרא שפה; אילו היינו אוסרים עליהם את השימוש בשפתם. ואנחנו לא מעלים על דעתנו דבר כזה. על הערבים לדבר ערבית. ויהודי ברית-המועצות, ארבעה מיליון, עקרו מהם את השפות שלהם – את הארדית ואת העברית. לא השאירו זכר, שרדי ופליט. כל גוון אחר של לאומיות נעקר, ונעקר עד היום – שירה, תרבות, דרמה, תיאטרון – כל מה שעושה תרבות של עם. ויש לנו תרבות של עם. כל זה איננו.

לעומת זה נתנו את כל הדברים השליילים. אומרים להם שהם עם, אבל איזה עם, בניס לאיזה לאום שפל, אימפריאליסטי, קולוניאליסטי, שמחזיק בבורגנות ובאימפריאליזם בארצות-הברית ובאנגליה. זה מה שמר- אים להם. זה הדבר היחיד. כך הוצה השלטון. להציג אותם כעם בין עמי ברית-המועצות.

ועקורים ופליטים הם במובן הדתי. נעקרו ונסגרו בכוח אלפי בתי-כנסת במשך ימי השלטון הסובייטי. אחר-כך מאות נשארו, והיום – עשרות; והנה היהדות הדתית ברוסיה, גם כל צורתה היא גם מלאה גבורה. כשהורתי מברית-המועצות אמרתי לרמטכ"ל דאז, רבי-אלוף דין, אם רצונך לתת צל"שים, אחן לך רשימה של שמשים בגיל שמונים, של חזנים בני שבעים, של רבנים בגיל הגבר- רות – תן להם צל"שים, תכין להם צל"שים.

אבל רבותי חברי הכנסת, היהדות, הדת היהודית עוד מעט ולא יכולה להיות לה תקומה. אנשים מחזיקים בה – ואיני צריך לתת להם הוכחות גוספות על המכתב של יהודי גרוזיה – אבל הרבנים הללו והחכמים בין קהי- לות היהודים במזרח ובמערב הולכים וכלים, ואין להם דור המשך. יש דור המשך במחתרת, גם ללאומיות וגם לדת, אבל אלה לא יהיו רבנים. את הישיבה היחידה סגרו. אין הדברים האלה של הדת היהודית, ומה שיש, אותם אנחנו יכולים למנות בשנים ספורות, עד אשר בתי-הכנסת ייס- גרו, ויש כבר כאלה שנסגרו, מפני שאין מי שיפתח אותם פיטית. אין מי שיפתח אותם. אין למי למסור את המפתחות.

הסובייטים מחזיקים איפוא באוכלוסיה היהודית, בעם היהודי, כפליטים ועקורים, אבל לא כעקרים. העם היהודי בברית-המועצות איננו עקר. הוא לוחם על קיומו, בדרכים משלו. אנחנו נמצאים כיום במאבק דמים עם פליטים

שיח אתנו; כמה הם רואים עצמם בדברים וכמעט חשבו שנשכחו.

אני רוצה לצטט כמה דברים משני הספרים שהי' כרתי, מפני שלפי מה שאני שומע גם היום יש עדיין תוקף לחלק מן הדברים, אלא שמלחמת ששת הימים שינתה חלק אחר של הדברים.

בספרו של חברנו בן-עמי (אליאב) "בין הפטיש והמגל" מזכיר המחבר את השאלה החוזרת שלהם: מדוע שכחתם אותנו? אין אני אומר ששכחנו אותם, אבל בפני-הם חוזרת ושנית השאלה: מדוע שכחתם אותנו?

אלי ויזל, מחבר הספר על יהודי הדממה, "Les juifs du silence", שתורגם לעברית בידי חיים גורי, פותח את ספרו בדברו על עיני היהודים, דבר שממש חוזר במכתבם של שמונה-עשר היהודים ראשי המשפחות מגרוזיה: "גאונים בעלי לב של תינוק וילדים בעלי עין של זקן". "עיניהם", אומר אלי ויזל בפרק הראשון "פגישה ראשונה", "למן הפגישה הראשונה נאחזות עיניהם במבטך לבלי הרפות... המלים שאיבדו את משקלן ומשמעותן חדלות להיות לך לעזר, לחוליה מקשרת, ונעשות מכשול". "כאשר שואלים אותי מה למדתי במסעי בברית-המועצות, אני משיב: שפה לא נודעת. זה הכל דני בכך. זו שפה הנקנית בנקל. די בשיעור אחד. ביקור אחד. פגישה אחת. עם קהילה יהודית באשר היא: במוסקבה, בקיוב, בלינגרד, בטביליסי."

מן העיניים נשקף לאלי ויזל הפחד של היהודים, וזה הדבר אשר השתנה אחרי מלחמת ששת הימים. הפחד של הדור שעבר את הסטאליניזם, הדור שהודקן שם, ההורים של הצעירים הללו שתזרו לציון-נות - הוא גדול. וכותב על כך אלי ויזל: "ממה הם מפחדים? איזה אינם רובץ עליהם?" בכל מקום הפחד, שאיננו יודע אם הוא רציונלי או כל-כך עמוק ששום שכל, שום נימוק אינו יכול לדחוק אותו.

"אך הגרוע מכל הוא הפחד. אפל, מוזק, מצוי בכל דיבור, במבט, בשאון צעדים בלילה. הוא ניגר על פני העיר ופולש אל הדומיה. נדמה כי הוא חי, חשך, כחיה במארב. למגע, אתה המכיר חש ברעד העובר בבשרך. בפגישותי עם יהודים רוסיים. הוא שהכאיב לי יותר מכל. אינני יודע אל נכון אם יש לו יסוד אם לאו. כך או כך - תוצאותיו חמורות. כי הן מקורו. הרוסי הממוצע עבר לסדר-היום. הטרור הסטאליני נשכח מלב. רק היהודים לבדם נותרו כאסיריו."

הבדידות, הרגשת הבדידות הזאת שיש ליהודי רוסיהו סח לו יהודי אחד לאלי ויזל: "אומרים כי בני-יורק בלבד יש שלושה מיליון יהודים, נכון? כך אומרים. כן אומרים כי בארצות-הברית מגיע מספרם לשישה מיליון, נכון? ובכן, אני אינני מאמין בזה. ואומרים שיש ביניהם אנשים חשובים, בעלי השפעה - סופרים, תעשיינים, אומנים, בנקאים, נואמים ומדינאים, וכי כולם אנשים מסודים מאוד לארצם ולעמם, אנשים רחבי-לב, נדיבים, כך אומרים. אך אומרים כל-כך הרבה דברים! ובכן, אני אינני מאמין. מפני שאילו היה כל זה אמת, היינו יודעים, לא? אך כיצד ייתכן שלא ידענו? ולא הרגשנו בכך? לא, לא, לא! שלא יבואו לספר לנו מעשיות! אין אלא אמת אחת: אין בכלל יהודים באמריקה. ולא בכל מקום אחר. יהודים ישנם רק כאן, אנתנו נשארו היחידים."

כוונתו של אלי ויזל ברורה: איננו רוצה לומר שאין

האפוס "עוטה עור הגמור". הנה לפני כשנה תירגם בגרוזיה יהודי צעיר, בוריס גפנוב מקוטאייסי, את "עוטה עור הגמור" לעברית. ב"עוטה עור הגמור", כמו בכל אפוס לא-מי גדול, יש מומונטים של שברון וחדלון ומומונטים של תקווה. אני חושב, שבוריס גפנוב חשב גם על היהודים של כאשר תירגם את השורות שאקרא לפיכם: "נחלשתי, כי בחלד אין תחבושת לשברי, או תגהה מזור לפצע או מהר תכרה קברי". האפוס הגדול הזה מסתגל במין "נחמו, נחמו" שיכול להיות טוב ליהודי גרוזיה כשישובו וליהודי ברית-המועצות כולם: "חדלו עתה מאבל והביאו כנורנו, קול שמחה רבה ורעש יישמע במדורינו, והיו זהב וכתם ולא שק בחגורנו, ופנינו מן הדמע לצחק במזמורינו."

הי"ד ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת הלוי, ואחריו - לחבר-הכנסת נריה.

בנימין הלוי (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. זכות גדולה נתגלגלה לידי לשאת את נאום הבכורה שלי בכנסת על נושא כה גדול והמאחד כה את כל הלבבות בתוך הכנסת, כנושא זה שעומד לדיון. זו גם זכות ומצווה גדולה של הכנסת, שממש בישיבה האחרונה של הכנסת השישית, סמוך לדברי הסיום של יושב-ראש הכנסת השישית מד קדיש לוי, אנו מוצאים את ההחלטה של הכנסת על הסכנה הנשקפת ליהודי רוסיה, אחרי ויכוח נוקב, ונושא הדיון הראשון בכנסת השביעית הוא שוב אותו העניין של מצב יהודי רוסיה. הרי הדבר דומה למנהג היהודי הקדום, בשמחת תורה, לסיים את התורה ב"לעיני כל ישראל" ומיד לקרוא "בראשית ברא" - להתחיל את קריאת התורה מחדש.

לא מקרה הוא שהמסורת היהודית העתיקה חוזרת ברציפות בתולדותינו. אנו איננו יכולים להיפטר מן הרציונות הזאת, ובעיני דבר סמלי הוא שהכנסת השביעית פותחת באותו נושא שסיימה בו הכנסת השישית את עבודתה.

לי אין זכות אישית, פרטית, לדבר על נושא זה, כי אין אני יליד רוסיה. כידוע אני יליד גרמניה. אלא שה-מגע, הקירבה או ההדהות שאני מרגיש עם הנושא ועם הגורל של יהודי רוסיה נבעו, קודם כל, מקריאת ספרו של חבר-הכנסת אריה אליאב, ואחר-כך מקריאת ספרו של אלי ויזל על יהדות הדממה. אלה הם שני ספרים מרגשים, מזועזעים, אשר מראים כי הגורל היהודי אחד הוא ויש המשך מתקופת השואה הנאצית באירופה לתקופה של רדיפת יהודי רוסיה, אפילו של שרידי השואה.

הספרים והאמור בהם עשו עלי רושם כה עמוק, עד כי החלטתי לנסוע לדרוסה בקיץ תשכ"ז, וכבר העביר משדר החניף שלנו את הניירות לשגרירות במוסקבה, אך לפני שהתחילה חופשתי בבית-המשפט פרצה מלחמת ששת הימים, גותקו היחסים והדבר לא יצא לפועל.

אני מספר לכם את הדברים האישיים האלה לא מסיבות אישיות דווקא, אלא מפני שלמדתי, מתוך הספרים ומתוך מה ששמעתי לאחרונה, אחרי מלחמת ששת הימים, מפי הבדדים שהגיעו משם, משיחות מעמיקות בעל-פה. כמה חשובה להם הנוכחות של ישראלים, של יהודים ברוסיה; איזו נחמה הם שואבים מעצם קיומנו, קיום מדינתנו, וכמה הם צמאים למלה ישראלית, לדו-

להניח ליהודים, הרוצים לצאת מברית-המועצות, את האפשרות לעשות זאת... אינני רוצה להיות אורח של ארץ הנוקטת מדיניות של השמדת עם כלפי העם היהודי, אם הפאשיסטים השמידו אותנו באורח פסי, הרי אתם משמיים דים אותנו כעם. איני רוצה לשתף פעולה בפשע נוסף זה שלכם נגד העם היהודי. אני יודע כי ברית-המועצות סבלה אבידות כבדות במלחמתה בפאשיסטים. אולם אני יודע גם, כי ברית-המועצות היא אשר סגרה את גבולותיה בפני פליטי המגיפה הפאשיסטית, ובאופן זה גזרה מוות על אלפי יהודים במחנות הנאצים... איני רוצה להיות אורח של ארץ המווינת את שרידי הפאשיסטים והלאומנים הערביים, ואשר תומכת באלה השואפים למחות את ישראל מעל פני האדמה ולהספיח עוד שניים וחצי מיליון נרצחים על ששת המיליונים אשר נשמדו. איני רוצה להיות משתף-פעולה שלכם בהחרבת מדינת ישראל, מפני שאפילו לא נעשה הדבר באורח רשמי, אני רואה את עצמי כאורח מדינת ישראל... על יסוד האמור לעיל אני מוותר על אזרחותי הסובייטית, דורש שיחרור מן העלבון של היותי נחשב לאורח "ברית הרפובליקות הסובייטיות הסוציאליסטיות"... אני דורש שתניח לי אפשרות לעזוב את ברית-המועצות."

והי לשון כה חריפה ומעליבה כלפי הסובייט העליון, שהשכל הישר היה אומר כי איש כזה ייאסר ויואשם בעבירה על חוקי ברית-המועצות לפי אותו סעיף אשמה שהואשם בו המנהגס בוריס קוז'וביבסקי מקיוב, אשר בבאבי-יאר השמיע דברים חריפים כאלה. נערך נגדו משפט והוא נדון לשלוש שנות שהייה במחנה עבודה, והוא כלוא שם עד היום הזה. לרבים אחרים סירבו להיענות. יעקב קוזוב שלח שלושה העתקים ממכתב זה: האחד — לישראל, השני — לארצות-הביית, והשלישי לאנגליה. חלפו שבועה חודשים עד אשר פירסם העתון "ווינגטון פוסט" בארצות-הברית את המכתב בדצמבר 1968. שבו עיים לאחר מכן, בעקבות הפירסום ב-"ווינגטון פוסט", פורסם המכתב גם בישראל.

כחודש ימים לאחר מכן נקרא יעקב קוזוב בשנייה למשרדי הירושם והיתר היציאה, והנה נשתנה לפתע היחס אליו לא לרעה אלא לטובה. הוא נשאל: וכי משו-גע אתה, עקשן הכותב מכתבים כאלה — ואז לא גלו לו שידוע כי המכתבים הגיעו אל מחוץ לגבולות רוסיה — אתה יכול לעזוב את רוסיה אפילו מחר; קוזוב הוא סטודנט צעיר, והוריו אשר פחדו שטמנו לו מלכודת, הוזירו אותו; אבל הוא אור עוזב את רוסיה ב-15 בפברואר 1969. הוא שונן דווקא מהודי גרוזיה, לא קיבל שום חינוך יהודי, שום חינוך דתי, והוא מעיד על כך שהיה דור הצעיר ברוב רחבי ברית-המועצות איננו יודע תנ"ך, איננו יודע יהדות מהי, איננו יודע עברית, איננו יודע יידיש. ולמרות הכל, על דעת עצמו ובלי השפעת הורים, נגד רצון הוריו, התעוררה הציונות בלבו באופן ספונטני. היהודים הצעירים בברית-המועצות מאזינים לשידורי "קול ציון לגולה", עוקבים אחרי כל מלה, יודעים כל פרט, יודעים עליו הרבה יותר משיוודעים אנו עליהם. הם צמי-אים לדעת, והם משתתפים בלבם בכל מה שקורה, רואים את עצמם כלוחמים בשורותינו.

לא אצטט דבריו בפרוטרוט. הוא אומר: כאשר שוח-רה ירושלים — בכינו; אנחה רואים את עצמנו כאזרחים ישראלים וכחייבים, וכל שאפתנו היא לעליה. והם מבקשים שנשיב על דבריהם על-ידי דו-שיח אתם. נשתף

יהודים, או שהיהודים אינם פועלים, הוא רק רוצה להדגיש את הרגשת הבדידות שלהם.

ועוד: שלושה יהודים ביקשו ממנו לדעת "מה עושים היהודים באמריקה, באירופה, בישראל? מדוע הם שותים קיים? מדוע הם שוקעים באדישות ושכחה? כלום אין הם יודעים את מצוקתנו? כלום אין הם רוצים לדעת זאת?" ואומר המחבר: "לא יכולתי להשיב לשאלותיהם. כיצד ניתן להסביר את אדישות העולם היהודי כלפיהם? אינני יודע. אך הפעם מדובר לא בהבנה אלא במשפט. וזאת עושים יהודי רוסיה. הם דנים את אלה השוכחים אותם. משפט צדק. ייתכן שאין לאל דינו להשפיע על הקרמל למען ימתיק את מדיניותו כלפי היהודים. אך בהרימו קולנו — אנו יכולים לפחות להראות לאחינו שם, כי לא נמחו מזכרונו המשותף וכי אנו רואים אותם כחלק בלתי-נפרד מעמנו, כי לא נטשנו אותם", וכו'.

ירושלים, וישראל קדושות בעיניהם, לא המציאות אלא הרעיון. של ישראל וירושלים; המציאות והרעיון. "אין הם יכולים ואין הם רוצים להכיר בחולין שבה. הם רואים את מדינת היהודים כמשב רוח אלוהי, בלתי-חדירה לרע, תומקת מבעיות התקציב השנתי, מן השער-דוריות וההתפטרות-למיניהן. מרחפת מעל לזמן ובה שוררת רוח הישבת כל ימות השבוע, וכן חייבים כל אנשיה להיות צדיקים וגיבורים, ללא שחצנות, ללא נטיות שפלות, שאם לא כן מדוע נבחרו לשבת בה?" בסיכום: "לעולם לא תהיה מחילה ליהודים — וכן לנוצרים — שבמערב אם יאטמו אוזנם משמוע אנחה זו. כי פעמיים תוך דור אחד הם חוזרים על השגה והחטא שבשתיקה ובאדישות. רדי, ניתן לשאול: האם היהודים הרוסיים רוצים להינצל? מי יתקע לידנו כי צעקותינו ומחאותינו אינן עשויות להזיק להם? השאלה חמורה, אולם רק יהודי ברית-המועצות זכאים להשיב עליה. הצגתי אותה בפניהם ובכל מקום שמעתי תשובה אחת: "צעקו! צעקו! הצעקו! הצעקו! דעת-הקהל! קראו לאנשי הרוח, למדינאים, לבעלי ההשפעה! צעקו ללא הרף עד אשר תגיע זעקתכם אלינו, מפני שהשעה מאוחרת מכפי שאתם משערים".

יש רצון לקרוא ולקרוא, אבל זמני מוגבל, ורבים מכם קראו את הדברים, אשר נשאר אקטואליים.

מה השתנה במלחמת ששת הימים — מה השתנה במשך תקופה של שנה אחת לפני מלחמת ששת הימים כאשר ביקר שם אלי ויזל, ומה השתנה מאז שגתיים לפני כן כאשר כתב חבר-הכנסת אליאב את ספרו? מתוך מלחמת ששת הימים שאב הנוער העברי-היהודי ברוסיה את הגבורה ואת ההשראה והשליך את הפחד אחריו גול.

הנה כבר הזכירו כאן את יעקב קוזוב, הסטודנט ממוסקבה, שכתב את מכתבו, אשר נתפרסם בינתיים, אל הסובייט העליון בברית-המועצות. הוא כתב מכתבים דומים עוד לפני מלחמת ששת הימים, אך ביום האחרון למלחמת ששת הימים חידש את הדרישה והתביעה הזאת. הוא אומר שהוא מוותר על האזרחות הסובייטית. במכתבו הוא כותב: "אינכם יכולים לפחות עלי להיות אורח נאמן של ברית-המועצות... אין אני אורח ברית-המועצות... אני יהודי, גולדתי יהודי, ואני רוצה להיות את חיי כיהודי. עם כל רגשי הכבוד שלי לעם הרוסי, אינני רואה את עמי נחות באופן-כלשהו לגבי העם הרוסי, או כל עם אחר, ואינני רוצה להיטמע על-ידי עם כלשהו. מאחר שבברית-המועצות אין כל תנאים לקיומו של עם יהודי, יש

חוברת א', ישיבה ג'
- מצב יהודי רוסיה (דיון) (הלוי, ברקת, נריה) -

החפשיה, בירושלים השלמה, עלי להיות לפה לאחי ואח-
זוהי השבויים בגולת רוסיה הסובייטית.

בפברואר 1913 כתב לנין למקסים גורקי: "יש כאן גרוויני נפלא העוסק בעניית המיעוטים". אותו גרוויני נפלא, יוסף ויסאריינוביץ' סטאלין היה אחר כך התליין הגדול של המיעוטים היהודי בן שלושת המיליונים, התליין של יהודי רוסיה הסובייטית. והחדשים אחדים לפני מותו עוד הספיק להפיץ את העלילה האנטישמית החדשה, עלילת דם במהדורתה הסובייטית - עלילת הרופאים. פשע זה היה חמור כל-כך, שאף כרושצ'וב היה נאלץ להוכיר אותו בווידיאו הגדול שלו בקונגרס העשרים של המפלגה הקומו-ניסטית. אבל גם הוא, תלמידו המובהק של סטאלין, העלים בדבריו את האופי האנטישמי המיוחד ואת האוויר רה הפוגרומית שליוותה את העלילה האיומה הזאת.

שתיקתו של כרושצ'וב לא היתה מקרית. בשבילנו, מבחינות מרובות, סטאלין לא מת. יורשיו ממשיכים את המסורת האנטישמית בנאמנות.

אמר פעם רבה של אודיסה, הרב שמעון יעקב גליק-סברג ז"ל: "בימי הצאר העלילו עלינו שאנו מערבים במצות דם; עתה, בימי הסובייטים, מעלילים עלינו שאנו מערבים במצות קונטר-רבולוציה".

דבר אין לנו נגד הקומוניסטים, דבר אין לנו נגד הבנייה הסוציאליסטית. אהנונו בעצמנו בונים סוציאליסטים. וכבר אמר סוציולוג צרפתי: בקיבוץ אחד בארץ ישראל יש יותר סוציאליסטים מאשר בכל הקולחוזים והסובחוזים ברחבי רוסיה הסובייטית. אבל אנו דורשים שיקימו מה שמחייבת החוקה הסובייטית: יתנו מה שנותנים לנוצרים ולמוסלמים, ירשו גם לנו להדפיס סידור ולהדפיס תנ"ך, וכן מה שנותנים למיעוטים לאומיים אחרים, לצ'יצ'נים ולקלמיקים.

בסימפוזיון על האנטישמיות בדרונו, שנתקיים לפני שנתיים ותכנו נתפרסם בחוברת מיוחדת, קבע נשיא המדינה מר לזמן שור, יהולל בגבורותיו: "שני דברים יש באנטישמיות הסובייטית: ראשית - ניגוד עצום למהותה הרוחנית של היהדות, שאיפה למחוק את היהודי; ושנית - להוריד את הרמה הסוציאליט של היהודים. ומאחר - האנטישמיות הרגילה של ההמונים עומדת הממשלה עצמה - - - אין מקום בעולם שבו נעקרת הדמות היהודית כמו ברוסיה הסובייטית. אין בשום מקום בעולם יד חזקה כזאת, כלי עצום כזה שינהג ביהודים כרצונו, שיגיע לידי פרקטיקה אנטי-יהודית כמו השלטון הסובייטי".

הפרופ' ש. אטינגר ממשיך ואומר באותה חוברת "הקיים והמשתנה באנטישמיות בדרונו" (בהוצאת האוניברסיטה העברית ירושלים, תשכ"ח): "רביבו של פרסומים אנטי-יהודיים במסווה של יצירות פילוסופיות והיסטוריות, או במסווה של ביקורת הדת, פרסומים שאופיים האנטישמי הוא גלוי וברור - יעידו על מגמתו של השלטון הסובייטי עד עצם היום הזה, אפילו בימי יורשיו של כרושצ'וב".

וכמו יעקב אבינו שואלים גם אנו: "מה פשעי, מה חטאתי, כי דלקת אחי?" ועל כך אין תשובה אלא אחת - שנאת עולם לעם עולם.

פעם חשבנו: אין מניחים ליהודים לצאת מרוסיה, כי רוצים לנצל את המוח היהודי. אולם זה שנים שהנהיגו "גומרוס קלאוזוס"; וסעיף 5 בתעודת הזהות שכתוב שם "ייבוי" (יהודי) נוגע את הדלת בפני השכלה גבוהה, בפני עלייה בדרגה. הרי אין זו אלא פעולת חנק,

אותם אתנו בעצה ובשיקול-דעת על המאבק המשותף שעלינו לנהל להצלת יהודי רוסיה.

אני חושב שלא די לתת להם הזדמנות להאזין לנו. עלינו גם להאזין לדבריהם ולכבד אותם. כי הם יושבים שם במחתרת גמורה, לומדים עברית, מטכסיים עצה מה יכולה מדינת ישראל לעשות כדי לעזור להם, והם רוצים שאנחנו נשתף אותם בכל ונשמע את הצעותיהם.

המסקנה הכללית מכל הפרשה האחרונה הזאת היא שיהודי רוסיה רואים במדינת ישראל את מדינת היהודים הריבונית, שהיא הכתובת שלהם לפנות אליה. הם לא שלחו את מכתבם ישר לאו"ם; הם פנו לממשלת ישראל מפני ההזדהות אתה. הם רוצים שאנחנו, שמדינת ישראל הריבונית תייצג את יהודי ברית-המועצות ואת מאבקם בזירות העולם, בכל האמצעים המדיניים הבין-לאומיים העומדים לרשותנו, בריש גלי, לא בסתר כפי שברוסיה צריך להיאבק, אלא כעם חפשי בארצו, העומד במאבק על קיומו, מאבק שאינו מוגבל לארץ-ישראל, אלא משתרע על קיום של רבע העם היהודי, היושב בברית-המועצות.

אסור לנו לאחר ולהחמיץ את השעה. אנו חייבים לעמוד ולנהל מאבק רצוף, לא רק על-ידי החלטות ספור-דיות, אלא על-ידי אירגון המאבק והמשכו הרצוף - יחד, ובשותפות עם אותו החלק הגדול של עמנו הנמצא בברית-המועצות.

(חברי הכנסת קמים בצאת נשיא המדינה מן האולם)

היו"ר ד. ברקת:
רשות הדיבור לחבר-הכנסת נריה, ואחריו - לחבר-הכנסת רוזן.

משה צבי נריה (מפד"ל):
"כל השביעין חביבין", אמרו לנו חכמינו ז"ל, כנסת שביעית מאוד נכבדה.

בראש מלין אברך את כבוד היושב-ראש החדש, האיש אשר על הבית, בית הנבחרים, שליחי העם היושב ציון. ר' ראובן בן הגאון ר' אברהם אהרן בורשטיין זצ"ל, אביך היה גאון מופלא, קברניט מקורי ביותר בים התלמוד. בסוף ימיו היה ראש ישיבת מרכז הרב בירושלים, וגדולי ירושלים שתו בצמא את דבריו. ספרו "גור אהרן" נלמד בעיון בעולם השיבות. יאיר לפניך "גור אהרן" בנהלך את ספינת הכנסת השביעית על מי מנוחות בצדק וביושר, בטוב-טעם וברוחב-דעת.

ואברך את קומי חבר-הכנסת, השופט לשעבר ד"ר בנימין הלוי: יעלה ויבוא, מפרשת "משפטים" לפרשת "תרומה", ויתרום לכנסת תרומת כשרון וידע, אומץ אזרחי ותבונה פוליטית לאורך ימים.

ועתה לנושא הכאוב והדואב. לפני קרוב לארבעים שנה הייתי בתוך אותה קבוצת נוער קטנה אשר ישיבה בבית-כנסת בבילה, בשקלוב אשר בביילורוסיה, ולמדה גמרא. והנה נחתה עליה הקדיאה המהממת במשפטים *by aspect omani* - אתם אסורים! צעירים אלה, שלא חטאו ולא פשעו, טעמו את טעם הפחד והמורא על שהניחו תפלין בבוקר, קראו קריאת שמע והתפללו "ולירושלים יעיר ברחמים תשוב".

הודות להשתדלותו של מרן הרב קוק זצ"ל זכיתי בעזרת ה' לעלות לירושלים. והנה עתה, כעבור עשרות שנים, בעלייתי הראשונה לזוכן המנסת של מדינת ישראל

גזירת כליה על האינטלקט היהודי. זוהי איפוא החיה האנטישמית העתיקה בגלגולה הסובייטי. "המגל והפטיש", אשר התיימרו להביא גאולה לעולם, נהפכים למכשירי רצח-עם. "המגל" קוצר שארית שיבלינו, וה"פטיש" מרוצץ מוחות צעירינו, מגמד את גאוננו הלאומי.

הגרמנים רצחו את היהודים בבאבי-יאר, והסובייטים — כיסו את דמם! הגרמנים חנקו חנק פסי בתיאי גאזים, והסובייטים חונקים חנק רוחני, והתוצאה אחת היא — השמדת העם היהודי, רצח עם. אמר יומיהו הנביא: "הנה קול שוועת בת-עמי מארץ מרחקים". יונת האלם הרימה קולה, השמיעה זעקתה ברמה.

יהודי גרוזיה הגאים, האמיצים, הם שהעזו לפרוץ בזעקה גדולה ומורה. אבל גם קודם-לכן לא שתקה יהדות רוסיה. המכיר את המשטר הסובייטי יודע כי כל תפילה בציבור שם, היא זעקה; כל מצה אפיה — מחאה, אי-השלמה; כל טלית — דגל חירות בתוך עבדות, בתוך משטר אימים.

ריקודי הנער המתעורר בלילות שמחת-תורה — ייקודי עקידה הם על מוקד מזבח הענות, הסבל והדיכוי, אחד הגילויים המופלאים של היהודי הנצחי. וכך אומר המשורר האלמוני (בשיר שנתפרסם ב"על המשמר"):

"מפקולטות, מ"מועצות"
ומן הבית המנוכר
עמוסי כמיהת דורי-דורות
כמו צוללות שבמסתר —
הם פתע מגיחים
אל מעלות היכל בלות מזוקן,
ראשים גאים פורחים —
פרחי בני."

ראשים גאים פורחים — פרחי בני.
אני רוצה לפנות אל כבוד הגברת הישיבת ראשונה במלכות:

כבוד ראש ממשלת ישראל, את היית ליהודי רוסיה מבשרת-ציון, לפיד נושא בשורת תקומה, הדלקת בעיניהם זיק גאולה. היי נא עתה להם למבשרת ישע ופדות. את הבעת להם הערכתך העמוקה, באומרך להמונים על-יד בית-הכנסת הגדול במוסקוה "איך דאנק אייך וואס איך זייט געבליבן אידן" (אני מודה לכם שנשאתם יהודים). היי נא עתה להם לאמא רחל אשר איננה שוקטת ואינה נרגעת עד ישובו בנים לגבולם.

ונייחד לבנו גם לתפילה — תקבע נא הרבנות הראשית, יחד עם המוסדות הרבניים בתפוצות, יום תפילה כללי עולמי, יום התעוררות. אחינו כל בית ישראל הנתור נים בצרה ובשביה, בארצות רוסיה הסובייטית ובמדינות ערב — המקום ירחם עליהם ויוציאם מצרה לדווחה, מאפילה לאורה ומשעבוד לגאולה, השתא בעגלא ובזמן קריב, וגאמר אמן.

היו"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת רוזן.

שלמה רוזן (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בראשית דברי רצוני להביע ברכות ליושב-ראש הכנסת, עם היבחרו לתפקידו. בחרנו בך בלב שלם, כי אנו מכירים ומוקירים אותך על נסיוןך הציבורי העשיר; על ישרך הציבורי והאינטלקטואלי; על רוחב הדעת ועל תברותך הטובה, אנו בטוחים

גזירת כליה על האינטלקט היהודי. זוהי איפוא החיה האנטישמית העתיקה בגלגולה הסובייטי.

"המגל והפטיש", אשר התיימרו להביא גאולה לעולם, נהפכים למכשירי רצח-עם. "המגל" קוצר שארית שיבלינו, וה"פטיש" מרוצץ מוחות צעירינו, מגמד את גאוננו הלאומי.

הגרמנים רצחו את היהודים בבאבי-יאר, והסובייטים — כיסו את דמם! הגרמנים חנקו חנק פסי בתיאי גאזים, והסובייטים חונקים חנק רוחני, והתוצאה אחת היא — השמדת העם היהודי, רצח עם.

אמר יומיהו הנביא: "הנה קול שוועת בת-עמי מארץ מרחקים". יונת האלם הרימה קולה, השמיעה זעקתה ברמה.

יהודי גרוזיה הגאים, האמיצים, הם שהעזו לפרוץ בזעקה גדולה ומורה. אבל גם קודם-לכן לא שתקה יהדות רוסיה. המכיר את המשטר הסובייטי יודע כי כל תפילה בציבור שם, היא זעקה; כל מצה אפיה — מחאה, אי-השלמה; כל טלית — דגל חירות בתוך עבדות, בתוך משטר אימים.

ריקודי הנער המתעורר בלילות שמחת-תורה — ייקודי עקידה הם על מוקד מזבח הענות, הסבל והדיכוי, אחד הגילויים המופלאים של היהודי הנצחי.

וכך אומר המשורר האלמוני (בשיר שנתפרסם ב"על המשמר"):

"מפקולטות, מ"מועצות"
ומן הבית המנוכר
עמוסי כמיהת דורי-דורות
כמו צוללות שבמסתר —
הם פתע מגיחים
אל מעלות היכל בלות מזוקן,
ראשים גאים פורחים —
פרחי בני."

אכן, הגדילו לעשות יהודי גרוזיה, מקדשי השם, מקדשי שם אלוקי ישראל, שסיכנו עצמם, שחשפו עצמם מול ה"ג.ק.ו.ד.". כך נהגו אבותיהם-אבותינו, אשר ללא פחד וללא מורא אדם פרצו בקריאת "שמע ישראל". יהודי גרוזיה כותבים על לגיונות רומא אשר עמו מצור על ירושלים. אלה הם צאצאי היהודים השבויים נושאי המנורה, אשר דמותם חרותה בשער הנצחון של טיטוס. היהודים נושאי סוד האמונה, אשר גם בהיותם כפופים, שבויים, האמינו: כל עוד המנורה אתנו — אין אנו מנוצחים. הם חוזרים על שבעות "אם אשכחן ירושלים", מירושלים יצאו ואליה הם פונים. הם פונים לממשלת ישראל, אשר בירושלים הבירה, אל שרית בית-המקדש, אל הכותל המערבי נושאות עיניהם בתפילה, הם נכספים אל הר הבית, אל שער השמיים.

ב"סדר" של פסח, פרצו בריצ'לאג אשר באיזור הפחם בודקוטה, בירכתי הפעון של רוסיה הסובייטית, ביללת סופת שלגים, בדממת-מוות של מכרות, בצרף מרוחק אשר גם אנשי המשמר אינם רוצים להגיע שם, נושא דברו בחור צעיר, קצין צבא הקבע לשעבר, חבר המפלגה הקומוניסטית: "יהודי ספרד בתקופת האינקוויזיציה חגגו את חג הפסח כמונו עתה בחשאי. כמונו היו מסתתרים במקומות מחבוא על מנת להתפלל ולספר ביציאת מצרים. הם מסרו נפשם למען אותם הדורות אשר ישחררו את העם כולו מן השבך, אשר יחזורו אל

אבד הכלכל על התיאוריה שאין אומה יהודית. נתבד" תה באורח טראגי האמונה שהסוציאליזם יפתור ממילא את השאלה היהודית. פשטה את הרגל מדיניות האיג" טרציה הנקוטה בידי שלטונות ברית המועצות, מדיניות ההתבוללות הכפויה וההטמעה מאונס.

מול מדיניות זו נאבקו יהודי ברית המועצות ותבעו יהודי העולם מתן מלוא הזכויות הלאומיות ליהודים, כלכל יתר העמים — הזכות לפנית ספר, עתון, זכות ההתאגדות, זות, מתן מלוא הזכויות לדת היהודית כליתר הדתות.

ברית המועצות הביאה במדיניותה הלאומית לתקו" מתם של עשרות עמים וביניהם עמים קטנים מהיהודים, עמים ללא טריטוריה, ללא שפה, ללא תרבות, ורק מה" יהודים נשלל הדבר. מדיניות הקיפוח הלאומי, ההטמעה מאונס — לא יכלה ליהודים, ונהפוך הוא: היא עוררה כוחות התנגדות לאומית פנימית, הגבירה את הזיקה לעם. מלחמת ששת הימים יצרה סיטואציה חדשה ליהודי ברית המועצות — מורכבת וחמורה יותר. היא החריפה שאלת יהודי ברית המועצות ובמרכזה הועמדה התביעה לעלייה.

ברית המועצות פתחה לאחר מלחמת ששת הימים במסע שיטנה נגד מדינת ישראל והציונות, שלא ידענו דוגמתה. אין עוד סוג פעמים שלא טפלו על ישראל. הציונות הבין-לאומית הוצגה כאויב הגרוע של האנושות, וכבר למדנו את הלקח הטרואגי בפולין, כי אנטי-ציונות, אנטי-ישראליות ואנטישמיות משתלבות יחדיו.

ב-1968 התפרסם ב"ניו-יורק טיימס" תזכיר של קומוניסטים יהודים ובלתי-מפלגתיים מלטביה, ועל ההס" תה האנטי-ישראלית נאמר: "איי-אפשר להתעלם מן העובדה, שהתעמולה האנטי-ישראלית ובעיקר זו הוועקת מעל עמודיה של העתונות המרכזית בליווי קריקטורות, מעוררת יציאים אנטי-שמיים". על כן גברה חרדתנו לגורל יהודי ברית המועצות.

ככל שגדל מסע השיטנה, כן גדל יותר המרי הפנימי. תנועת ההתעוררות הלאומית של הנוער היהודי היא חלק מתנועת מרי חברתית, הלוחשת במסתרם, אשר נכדו של ליטבינוב ובנו של גנרל יקיר מסמלים אותה, והסופר סולז'ניצין, אשר כתב: "איש לא יצליח לחסום את הדרך אל האמת, ואנו מוכן למות כדי שהחתיכה למטרה תימשך".

במכתב אל ראש ממשלת ישראל כותבים יהודי גרז" יה: חלפו ימי הפחד, עת לעשות, ואכן, עת לעשות: לא להחשות; להזעיק דעת קהל בעולם, לפעול, לתבוע: שלח את עמי — זו חובתנו הקדושה בשעה זו.

היו"ר. ה. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת האוזנר, ואחידו — לחבר-הכנסת הראל.

דעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, בפתח דברי — איחולים מקרב לב מאת סיעתי ובשמי לבחירתך. בלב שלם תמכנו בבחירה זו. אנו מברכים אותך ומתברכים בך. מובטחים אנו, שתצליח להעלות ולהרים את קוץ הפרלמנטריזם בישראל.

כנסת נכבדה, הדור היהודי הנאבק כעת על זכות חייו וזכות יהדותו בבית המועצות הוא כבר הדור

בכך, ואנו מאחלים לך, כי בתקופת כהונתך תתבצר הדמוקרטיה הישראלית.

ועתה רצוני לברך את חברי-הכנסת נריה על נאום הבכורה שלו. הוא ידוע כמחונן תורני גדול ונודע הידע למצוא מסילות גם ללב הנוער הלא-דתי. אני מאחל לו — ואני תקווה ומאמין בכך — כי יתרום תרומה חשובה לכנסת זו, ויראה את עצמו כמגשר ומביא לידי הבנה בין החלק החילוני והחלק הדתי בעם.

ועתה לנושא הדין: מכתב האזעקה של שמונה-עשרה המשפחות מגרוזיה הסובייטית אל ראש ממשלת ישראל, קריאתם לאומות העולם לעזור להם לשוב למול"דת ההיסטורית, הפעינו והרעידו לב כל יהודי בישראל ובעולם.

ובבואי לשאת את דברי בפני הכנסת, הנני שואל עצמי אם אדע לתת ביטוי הולם לרגשות לבי עם קריאת דוקומנט מופלא זה של יהודים פשוטים, לדבקותם ללא גבול בעמם, במורשת ובאמונתם, לאהבתם ללא סייג לישראל וארץ ישראל, להזדהותם הגאה עם תולדות הגבורה של העם ועם נתיב היסורים של העם.

מה עוד אוכל להוסיף לדבריהם, שנחצבו ממעמקי מצוקתם, מעונו כמיהתם ואהבתם הגדולה באמרם: "יטעה מי שיהשוב כי אנו רק שנים-עשר מיליון, כי לימינם של המתפללים על ישראל עומדים מאות מיליונים — אלה אשר לא הגיעו עד הלום, אלה המעונים, אלה שאינם עוד. שכם אחד אתנו צועדים גם הם, בלתי-מוצחים, חיים לנצח, אלה שהעניקו לנו את המסורת, המאבק והאמונה." והם מסיימים: "אנחנו נחכה חודשים ושיגם, ואם יידרש — גם כל ימי חיינו, אך לא נסתלק מאמונתנו ותקוותנו."

אין. מכתב זה מייצג שמונה-עשרה המשפחות הח" תומות בלבד, אלא אלפים ורבות בגרוזיה וברחבי ברית המועצות, שהגישו בקשות לעלייה, מכרו רכושם, התפטרו מעבודתם ומצפים בכליון עיניים לאישור היציאה.

ארוכה ורבת יסורים דרכם של יהודי ברית המועצות, מאז נותקו מגוף העם. מאז לא פסקו להיאבק על קיומם הלאומי-הרוחני. היו ימי האמונה הגדולה בראשית המה"פכה, האמונה כי המהפכה תפתור שאלת היהודים ממילא, והיו ימי פריחה של ספרות ותרבות אידיש והיה נסיון בירו-ביד'ן. ובאו ימי שקיעה. נסגרו בתי-ספר, עתונים, תיאטר" ראות וקופתו זכויות הדת היהודית. ובאה מלחמת העולם ואתה השואה. ברית המועצות עמדה בראש המלחמה האנטי-נאצית והצילה יהודים רבים-רבים ובאה קריאתו של ברגלסון: לא נמות, כי נחיה — קריאה לסולידאריות יהודית כל-עולמית. וקמה מדינת ישראל במתיכת ברית המועצות ותקומת המדינה זקפה קומתם של יהודי ברית המועצות והפיתה בהם תקווה לאומית חדשה, ועם בוא שגירה הראשון של ישראל הפגינו על רבבותיהם את רגשי גאווה על המדינה והזהדותם אתה. ושוב חזרו ימים קודרים. היו רצח הסופרים ומשפט הרופאים ואנטי-שמיות גואה בשלהי תקופת סטאלין האפלה.

השואה, תקומת מדינת ישראל ומלחמת ששת הימים — אלה הן שלוש נקודות השיא בטרואגיות והן נקודות מפנה לאומי בתקופה האחרונה בתולדות העם היהודי ויהודי ברית המועצות, והן אשר דחפו להתעוררות לאומית ולהדהות עם ישראל.

הבשחוממות. מניין לך הרגש היהודי, שאל אבא של אחד, הרי לא לקחתי אותך מעולם לבית הכנסת, לא סיפרתי לך בבית דבר על מוצאך היהודי, לא חניכתי אותך לכל אמונה דתית או לאומית. והבן אמר כי גם הוא לא ידע להסביר את תמיחת אבא. רק זאת ידע, שעליו לעזוב את ברית-המועצות ולהתאחד אתנו בהקדם. הוא זכה לכך. אחרים טרם זכו.

מכתבה של טינה ברודצקאיה, שראש הממשלה קראה באוזניו הבוקר, שוב העביר בנו צמרמורת. גם היא כותבת באותה לשון.

אדוני היושב-ראש, במשך שנים קיים היה ויכוח בין מנהיגים יהודיים כיצד ועל מה עלינו להיאבק בענייני אחינו ברוסיה הסובייטית, בדיפלומטיה או בגלוי, ויכוח על תפילה, מצות, סידורים, עלונים וחוברות. והנה באו יהודי ברית-המועצות עצמם וקבעו את דרך המאבק ואת תכנו. הם תבעו לפרסם את זעקתם בגלוי, לגלות את ענותם ברבים, להיאבק מעל כל במה בין-לאומית את המאבק לחייהם ואת המאבק על זכותם לצאת ולעלות. ומעתה לא יהיה עוד דין-ודברים בתוכנו כיצד ובמה יתרכו מאבק זה. זאת היא נקודת-המפנה, שהוכרעה בעוז רוחם של יהודי ברית-המועצות עצמם.

ראש הממשלה אמרה כי יהדות זו תפרוץ כל כוחה. חזקה אמונתו בכך. אבל אנהוג חייבים לסייע לה, כי לבדה לא יעמוד לה כוחה. את זירת המאבק, כרצונם, נעביר לכל רחבי תבל. למאבק זה יש סיכויים. רוסייה אינה עוד מדינה מבחדת מאחורי מסך ברזל. שותפה היא לחיים הבין-לאומיים. מדינאיה, מדעניה ואישיה משתתפים במוסדות בין-לאומיים, בוועידות ובכינוסים. כל דיפלומט, סובייטי, נציג של ברית-המועצות, ייתקל מעתה בכל מקום שיבוא אליו בדרישה יהודית נחושה: שלח את עמי! בשגרירויות, בקונסוליות, בוועידות, לא יהיה דמי. לא תהיה הפוגה. סביב מאבק זה יתלכד כל העם היהודי, והמערכה על חייה וחכותה של יהדות ברית-המועצות לעלות ולהתלכד אתנו כאן תהיה מערכה המונית.

רוסייה תהיה מוכרחה להיענות לתביעה זו גם בשל צרכיה הפנימיים וגם מפני הלחץ שיהיה בעולם. ודאי, צריך לתכנן את המאבק הזה, ועל כך יש לדבר במקומות אחרים. מובטחני כי כל מי שלב אנוש בקרב, גם בקרב אומות העולם, כל אדם בעל שאר-רוח, כל מי שצלם אדם בפניו, יצטרף למאבק זה בלב שלם.

יהודי גרוזיה כתבו לנו כי לא שכחו את ירושלים, וכי יד ימינם דרושה לה עתה. אכן, דרושה, דרושה מאד לנו. אבל להם דרושה מאבקנו לחיוק נוחם, לאורך נשי-מתם, לכל אלה דרוש מאבקנו למענם, כדי שיוכלו להחזיק מעמד עד שייפתחו השערים הגעולים.

אחד מאחוזי המשוררים ברוסיה, משורר חגוע הגדוע בברית-המועצות, אלישע רודין, כתב:

"וכאשר תלכו שלובי-יד / לדרוש משפטכם הנעלב / דעו, אהובי, עוד אחד / עוד אחד נעדר ביניכם לקרב.

לא זכיתי אתכם כי אהיה / לבשר כי נהיה לאחד / זכרוני, אחי, במחנה / עת תלכו שלובי-יד, שלובי-יד."

ואיש ירושלים ואיש ישראל יידור; אם אשכחן יהדות ברית-המועצות, תשכח ימיני.

השלישי אחרי המהפכה. אבות אבותיהם הושלכו לבתי-הסוהר על לאומיותם. הם היו כלואי המחנות בצפון הרחוק, אסירי בתי-הכלא של רחבי רוסייה, אשר עונו והוצגו או להורג על החטא של אמונתם הציונית. אותם סימל מרדכי יפה, אשר ערב הוצאתו להורג, ביקש מתבריו הא-סירים לחרות במצחו הלבן כתובת קעקע של מגן-דוד כחול וביקש מכיתת היורים חסד, שיקלעו ישר למגן-דוד תכלת-לבן.

דומה היה לשעה קלה, כי מצליחה מוזימת השלטון לעקור כל רגש יהודי מלבות היהודים. דוכאו ביטויי ההזדהות עם כלל האומה, נקטעו הדברים מפייהם, נסגרו מוסדות דת ותרבות, פוזרה בכוח המנהיגות. הדוד השני הסתמל כבר ביהדות הדממה. עוד זיק של תקווה מהולה בייאוש התצנץ בעיני המתכננים בבתי-הכנסת, כפי ששמענו מן הקטעים שצוטטו מספריו של אלי ויול, עיניהם להטו, אך פיהם לא דיבר.

השלטונות הסובייטיים הסתערו גם על גילוי אחרון זה של אחווה יהודית. מי יכול למנות את כל מעשי ההת-נכלות והרשעות לכל דבר אשר זכר יהודי קשור בו; והאמצעי האחרון, אשר היה מכוון לסתום את הגולל על כל אחריית התקווה של היהודי בברית-המועצות, היה גל הרעל והמשטמה שהשתפך בלי הרף מכל שופרות התעמולה הגורפת ובכל דרכי שטיפת-המוח נגד ישראל. הוקעתה של המדינה כמדינה אויבת שלום, כעוינת את ברית-המועצות, כשונאת גפשו של העולם המתקדם - כל אלה צריכים היו ומכוונים היו לחתום סופית גם את גורל הלאומיות היהודית בבית הסובייטי פנימה.

תקוות השלטון היתה בדור החדש. הדור השלישי, הצעיר, המעורה בחברה הסובייטית, שגדל לאחר שהמה-פכה כבר התבססה במדינה הניי, דור ששפתו רוסיית, שאת לשון אבותיו אינו מכיר ושהוא חי באופן מלא את חיי המדינה הסובייטית כיום. והנה דווקא דור זה, בו תלו המתבוללים בברית-המועצות את תקוות הרוסיפיקציה הכפויה, הוא שהכזיב אותם. העצה המרושעת הופרה. המזימה לא קמה. הרוח היהודית היתה חזקה מן השטנה התעמולתית. דוד זה, המגשש דרכו אל היהדות כיתומים המהפשיש את הכתובת של בתי-ההריגה, אינו שותק ואינו דומם עוד. הוא מדבר. הוא רועם. התרחש פלא היסטורי, המוכיח את חזון התחייה של העצמות היבשות. יהודים צעירים, שלפי כל הנתונים האובייקטיביים צריכים היו להתנער מיהדותם, ורבים מהם גם יכלו לעשות זאת, קמו לפתע והודוה בגלוי עם עומם. הם לומדים עברית, מחפשים מידע על היהדות ועל ישראל, דבר המסתמל במכתבם של י"ח יהודי גרוזיה. הם מסכנים את חופשם, את פרנסתם ואולי את חייהם, והם מדברים, פועלים ומפגינים, כאיליה ריפס שהצית עצמו בריגה או כאלכסנדר דר דניאל, בנו של הסופר וירי דניאל, שהשתתף בהפגנה בלנינגרד וכרבים אחרים. הם זועקים: "אנו יהודים, כולנו פה יהודים" כאשר הם רוקדים ביום שמחת-תורה ליד בתי-הכנסת, וכל זה קורה באווירה של בדידות, של פחדים ושל לחץ, שלא היתה דוגמתה מאז עלילת הרופאים.

לאחדים מאתנו היתה הזדמנות להיפגש זה לא כבר עם כמה מבין אלה שזכו לצאת משם, עם בני הדור המופלא הזה שגילה את יהדותו ושאינו מוכן עוד להיות אילם ודומם. הם סיפרו כי הוריהם הביטו אליהם

חברת א', ישיבה ג'
- מצב יהודי רוסיה (דיון) (ברקת, הראל) -

במעשי דיכוי ואפליה כלפי היהודים, ובשיאם באו משפטי הרופאים במוסקבה ומשפטי פראג הידועים לשימצאה.

והתוצאה לא איחרה לבוא: תחושת קיפוח משווע אצל המוני היהודים שם והגברת הויקה לישראל. והשיא היה בעת מלחמת ששת הימים ומאז נמשך ועולה עד היום הזה.

שליטי ברית-המועצות יודעים היטב שלא יצליחו לפתור בעיית היהודים בדרך קונסטרקטיבית, ואילו לשי- טות סטאלין לא יוכלו לחזור עוד. ובאין פתרון נוסח סטאלין או היטלר, אין למשטר מנוס, בסופו של דבר, אלא להתיר את יציאת היהודים, אם לא לגרש אותם.

יש לי יסוד רציני להגיד, כי לפני חמש-עשרה שנה חשבו אף מנהיגי ברית-המועצות עצמם על פתרון של עליית היהודים לישראל. אלא שבינתיים באה לעולם הזדמנות הגדולה של הרוסים לתדור למזרח התיכון. באה העיסקה הצ'כית-מצרית הידועה, והעניין נגזר בגלל חישובים אסטרטגיים ומדיניים.

אולם יש לזכור כי בכל משטר טוטליטרי, בכל דיקטטורה, קובעים קודם כל העניינים הפנימיים, קובעת יציבותו של המשטר ובטחונו. והמצב שנוצר בקרב יהודי ברית-המועצות מהווה סכנה למשטר ועשוי להדביק גם חלקי אוכלוסיה אחרים. לכן אני מאמין, כי בסופו של דבר יכריע האינטרס של המשטר על פני האינטרס האסטרטגי של המדינה הסובייטית. זה יכתוב להם לרצות להיפטר מהיהודים, ואם כן - מהר ככל האפשר.

כל זה בתנאי שתגברנה התסיסה והסיטואציה המה- פכנית הקיימת כבר בקרב היהודים שם. וזה בנוסף ללחץ חיצוני מצד ישראל והעם היהודי כולו בחוץ. הלחץ הפנימי והלחץ החיצוני בהכרח יזינו האחד את משנהו עד לנקודת הרתיחה, שבעקבותיה ייווצר הכרח להיפטר מהיהודים.

ואם תיטול מדינת ישראל על עצמה את המשימה הגדולה הזאת, כי אז עליה להיערך בצורה מתאימה לקראת מערכה זו. לא עוד לפעול בדרך הססנית ותובבנית. יש לרתום לשם כך את כל משאבי המדינה והעם. יש לשכלל, להחדש ולתת תנופה לכלים שפעלו בנושא זה עד היום. יש להעמיק את תודעת הנושא "יהדות ברית- המועצות" בקרב הציבור כולו, ובמיוחד בקרב הגויע. הממשלה צריכה להטיל על משרד החינוך להכניס לבתי- הספר מערכת הסברה ענפה בנושא יהדות ברית-המו- עצות, הן מהבחינה ההיסטורית והן מהבחינה האקטו- אלית.

הד ההתעוררות הציגית המהפכנית בקרב הנוער ברוסיה חייב להגיע לכל תלמיד בבתי-הספר ולכל סטו- דנט באוניברסיטאות בישראל. יש לבטל, בלי דיחוי, את האיסורים הקיימים בעניין פירסומים על המתרחש בקרב הנוער היהודי בברית-המועצות ועל גילוי גבורה של קבוצות ובחידים ברחבי המדינה הסובייטית, גילויים שקדמו למעשה המופלא של שמונה-עשרה המשפחות בגרוזיה.

מה הגיון והצדקה להסתיר מן הקהל ומן העולם כולו את המעשים הגועזים של צעירים המוותרים על נתינותם הסובייטית; ומכרזים על עצמם כמשתייכים לעם היהודי לישראל, עם כל הכוון בכך במשטר הסובייטי? אלה הגורסים כי אין לגלות המעשים ושמות האנשים העשויים ללא חת, המאמינים ביעוד הנצחי של עם ישראל והציגות, מצדיקים את עמדתם בטענה של

הי"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת הראל, ואחריו לחבר- הכנסת וילנר.

איסר הראל (הרשימה הממלכתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. כולנו חודרים רגשי זיקה וסולידריות עם יהודי ברית-המועצות. כולנו מאמינים בזכותם הבלתי-מעוררת לצאת מתחומי ברית-המועצות, לעלות לישראל ולהצטרף אלינו בבניין המדינה ובהגנה עליה. כולנו יודעים את החשיבות העליונה לקיומה ולעתידה של ישראל שבמוטוציאל הא- נושי הזה. בזאת כולנו מאוחדים.

אולם השאלות העומדות על הפרק ומחייבות הכ- רעה הן שתיים: האחת, האם צריכה מדינת ישראל להסתפק בהבעת הזדהות עם יהודי ברית-המועצות ובתביעת זכותם לעלות לישראל, או שמא צריכה ישראל לראות עצמה חייבת לנהל באופן גלוי ורשמי את מלחמת היהודים האלה לעלות לישראל? השאלה השנייה גובעת מהראשונה. כי אם גורסים שעל ישראל לנהל מלחמה גלויה ועקשנית על זכותם של יהודי ברית-המועצות לעלות לישראל, הרי יש להכריע באילו דרכים תתנהל פעולה חיונית זו.

אני סבור שמדינת ישראל חייבת לטול על עצמה את האחריות, ואת המנהיגות בעם היהודי כולו, לניהול המלחמה הזאת. וזאת כלפי פנים וכלפי חוץ, כלפי העולם הגדול וכלפי ברית-המועצות עצמה.

יש גורסים, כי אסור לה לישראל להרחיק לכת וכי יש להימנע מלהרגיז יתר על המידה את שלטונות ברית-המועצות, כי שליטי רוסיה יראו בכך התערבות בלתי-נסבלת בעניינים הפנימיים של ארצם. אולם אותם האנשים גם האמינו בזמנם - עד סמוך למלחמת ששת הימים - שינהו ברוח טשקנט כלפי ישראל, וגרשו כי אסור לנו להעמיס על יחסינו עם ברית- המועצות, המסובכים בלאו-הכי, את המשא הכבד של התערבות ממשית וישירה למען המיעוט היהודי שם.

אילו היה נכון הדבר, כי גם אז אסור היה בשום אופן לוותר על המלחמה לזכויותיהם של יהודי ברית- המועצות. וזה מטעמים אנושיים, מטעמים של אחוות ישראל ובשל עתידה של המדינה התלוי לחיים ולמוות בגורל יהדות ברית-המועצות ובסיכוייה לצאת משם ולהצטרף אלינו.

אלא שבינתיים התנפצה אשליית רוח טשקנט לרסיסים ואינה עוד, ונשארו ממנה רק הכשלון והאזה- רה לעתיד. לעומת האשליות של לדעתי סיכוי גדול למלחמתנו לזכות יציאתם של היהודים ולעלייתם ליש- ראל. אולם בתנאי שתהיה זאת מלחמה גלויה, גמרצת, בלתי-גרתעת, בישראל ובעולם כולו.

אין ספק שמלחמה כזאת מצד ישראל תיתקל בחמת זעם ובאימים מצד שליטי ברית-המועצות. אולם דווקא תגובה כזאת תצביע על חוסר אונים מצד שליטי מוסקבה למצוא פתרון לסכך, שבו נקלעו בשאלת היהודים במשטר הסובייטי.

בגלל אינטרסים אסטרטגיים תמכו בהקמת המדינה היהודית, ואילו מעשה זה דווקא הוא שעורר את הרגשות הנרדמים של התודעה הלאומית והציגית בקרב יהודי ברית-המועצות, ושדוכאו מאז כנונו של המשטר הסוב- ייטי. בעקבות גלויים אלה נקטו שליטי ברית-המועצות

שנית, אופן תיאור הדברים מראה שכאן מערכה פוליטית שיש לה, בעצם, קשר קלוש מאוד עם הנושא.

(חבר-הכנסת מ. סורקיס קורא קריאת-ביניים)

החשבון שלנו, של היהודים, עם ברית-המועצות הוא חשבון אחר לגמרי מכפי שתיארוהו הנואמים לפני והפותחת — ראש הממשלה. ברית-המועצות הצילה אחרי מהפכת אוקטובר המוני יהודים מפוגרומים של הגווארדיה הלבנה; ברית-המועצות הצילה מיליוני יהודים דים באירופה ובעולם כולו מידי המשמידים ההיטלריים ונקטה גם צעדים מיוחדים כדי להציל יהודים מן ההשמדה. ברית-המועצות הצילה את הישוב היהודי בארץ ישראל מהשמדה במלחמת-העולם השנייה על-ידי שבקרבות אין-ספור הצליחה לגצות את חית-הטרף הנאצית בסטאלינגרד. ברית-המועצות תמכה בהקמת מדינת ישראל בצד תמיכתה בזכויות העם הערבי הפלשתינאי. אני אומר לחברי הכנסת: עוד נזדקק לברית-המועצות; אל תירקו בבאר שממנה עוד נצטרך כולנו לשותה, כדי להבטיח שלום, בטחון ועתיד מאושר למדינת ישראל.

עכשיו ברית-המועצות עושה יותר מכל גורם אחר למען השלום והבטחון באזורנו לטובת כל הצדדים המעוניינים.

חברי הכנסת, בברית-המועצות זכויות שוות ליהודים לכלל שאר האזרחים. במכתב עצמו, אשר עליו הסתמכה ראש הממשלה, נאמר הדבר, ואני מצטט מן המכתב של שמונה-עשר היהודים מגרוזיה. הם אומרים: "הכל יודעים כיצד המדיניות הלאומית בברית-המועצות מתגשמת. הלכה למעשה בצדק ובישר, בהתאם ליסודות התיאורטיים שהונחו עוד על-ידי מייסד המדינה לנין. זהו רב מברך מאד אין בארצנו פרעות נגד היהודים, אין תחום המושב ואין גומרוס קלאוזוס. היהודים יכולים להלך בחוצות ללא חרדה לחייהם, הם יכולים להשתקע בכל מקום שירצו, למלא כל משרה ולרבות משרת מיניסטר, כפי שמעידה הדוגמה של ו. דימישין, סגן יושב-ראש מועצת המיניסטרים של ברית-המועצות... שמה אפילה דתית? אולם בארץ מותר קיומם של בתי-כנסת וכן אין אוסרים עלינו להתפלל בבתינו". ולכן, גם המכתב הזה מפרך את כל מה שנאמר כאן ביחס למצבם של יהודי ברית-המועצות.

הזמן העומד לרשותי אינו מרשה לי להוסיף על אשר נאמר במכתב בנושא זה, אולם רצוני להגיד: הזכירו כאן את הסטודנטים. בברית-המועצות יש עכשיו למעלה מן 110,000 סטודנטים יהודיים, והמספר גדל ב-40% בעשר השנים האחרונות. בברית-המועצות ממלאים היהודים תפקיד חשוב בכל השטחים, ואני רוצה להדגיש בכונה את השטח הרגיש ביותר בכל מדינה — שטח המחקר האטומי. מדענים יהודים סובייטיים ממלאים שם תפקיד חשוב.

לאחר שהופיעה ראש הממשלה ב"קול ישראל" ובטלוויזיה בעניין מכתבם של 18 יהודים מגרוזיה פנינו לכתב העתונות שלנו במוסקבה וביקשנו ממנו לברר את העניין הקונקרטי. לאחר שהוא בירר את העניין במוסדות הסובייטיים המוסמכים, שלח לנו מברק ובו נאמר הדבר דים האלה: "כידוע עוררה נציגות ישראל בא"מ את ה"בעיה" של 18 משפחות אשר ביקשו לבוא לישראל וששלטונות ברית-המועצות סירבו, כביכול, להעניק להן

טובת יהודי ברית-המועצות, של האנשים המעורבים ישירות בדבר ושל משפחותיהם.

אין לי ספק שהם פועלים בתום לב. אולם מי שם אותם לדעת יותר טוב מאחרים את טובתם של היהודים אלה? וגם אם הצעירים, הלוצי הנוער היהודי המהפכני מרוסיה, אינם מוסמכים באופן מורמלי לדבר בשם יהדות ברית-המועצות, הנה יש להם זכות גדולה יותר משל כל האחרים לבטא את רצונם ומאוויהם של חבריהם הצעירים ושל חלקים גדולים מיהדות זו.

יש לבטל את הצנזורה הישירה או העקיפה, הגלויה או הסמויה, שהוטלה על הנושאים השונים הקשורים במתן ביטוי מלא, ובכל אמצעי התקשורת, בישראל ובעולם, לתסיסה הציונית הגדולה בקרב הדור הצעיר ברחבי ברית-המועצות.

ומה שחשוב מכל — יש להביא את דבר התסיסה הזאת ואת המעשים הנוגעים של קבוצות ובודדים ברוסיה לידיעתם של המוני היהודים שם. כי למרות שהתסיסה קיימת בכל המוקמות, אין ליהודים שם אינפורמציה בודקה, ערכנית וכוללת. השלטונות הסובייטים עושים הכל כדי להשתיק את קול המרי ונוקטים במעשי הענשה, דיכוי והפחדה.

על ישראל מוטל לספק, בשידור ישיר ליהודי ברית-המועצות, באופן גלוי ושוטף, כל עובדה המגיעה, לא במקרה, לישראל. כוננת האנשים הממציאים את העובדות לישראל היא, שאלה יבואו באופן מסומך ומהיר לידיעת אחיהם בכל רחבי ברית-המועצות.

כן יש הכרח כי השידורים ליהודי ברית-המועצות יהיו מנוף ומוקד להתעוררות הלאומית והציונית שם, וזה מבלי להזיק לאמצעים עקיפים ומתחמקים הבאים, כנראה, מטעמי בטחון, כביכול.

כל הפעולות האלה ואחרות צריכות להתבצע על-ידי הממשלה וכללים שלה. לשם כך יש להקדיש כוח-אדם וכלים מתאימים. פעולות אלה — כמו כל פעולות הממשלה — צריכות לעמוד לביקורת, לרבות דיווח שוטף לכנסת. תפקיד זה צריכה הכנסת להטיל על ועדת החוץ והבטחון שלה. והוועדה — בגלל החשיבות הבלתי-רגילה של הנושא — צריכה להטיל את הטיפול על ועדת-משנה קבועה, אשר תקדיש את כל זמנה לכך. ועדת-משנה זו תוכל, בין היתר, לגבות עדויות של מומחים לבעיה, ובמיוחד של אנשים המצליחים לצאת מברית-המועצות, שיכולו להעניק לחברי הוועדה, ובאמצעותה לכנסת ולעם, את תחושת הימים הנוראים הגדולים העוברים על יהדות מופלאה זו.

ה"זר ה. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת וילנר, ואחריו לחבר-הכנסת יצחק קורן.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בהתאם למנהג הפרלמנטרי הנאה, רצוני לברך את קודמי חבר-הכנסת איסר הראל, עם הופעתה הראשונה בכנסת. אני רוצה לדאוג לו שיתגל במהרה לסידורים הפרלמנטריים ולסדרי הדמוקרטיים, ואיזון לדיונים שלנו במישרים.

אדוני היושב-ראש. הנושא אשר הכנסת דנה בו היום הוצג כך שאדם הרוצה להשקיף באורח אובייקטיבי ישאל את עצמו: כלום אין יהודים מברית-המועצות באים לישראל? והרי אנחנו רואים אותם ברחבי הארץ.

לאחר ששמעתי את דברי חברי-הכנסת וילנר, אני שואל את עצמי: האם ייתכן שבבית-המחוקקים של ישראל יישמעו דברים כאלה?

הפרק של יהדות ברית-המועצות הוא פרק מופלא בתולדות יהדות העולם. מה שעשתה ראש הממשלה בזמן האחרון, לא רק בישיבה הזאת, שהעמידה במרכז תשומת-הלב של דיוני הכנסת, בארץ ובמוסדות שונים של יהדות העולם, את העניין של יהדות רוסיה, אני רואה בכך תרומה חשובה מעבר לגבול של יהדות ישראל בלבד. אחרי מדינת ישראל, הבעיה של יהדות רוסיה היא הבעיה השנייה במהותה ובחשיבותה.

סבורני שלאור כל מה שנגעה לאחרונה, לרבות המכתב האחרון של המשפחות מגרוזיה הרחוקה, אהנו חייבים לבדוק מחדש, האם התו שהדבקנו ליהדות רוסיה - יהדות הדממה, היהדות האילמת - האם הוא אמנם הולם גם לגבי חודש נובמבר 1969. אנהנו עדים להתעוררות יהודית-לאומית בקרב יהודי ברית-המועצות. הרשו נא לי לא להיכנס להרבה פרטים, אבל אני סבור שלפני הכנסת עומדת השאלה: האם לא הגיע הזמן לבדוק מחדש ולהתוות דרך ביחס לעמדתנו לגבי תגובה, עורה והתערבות למאבק היהודי-הלאומי המת-רחש לנגד עינינו?

אני מוסיף לאירגון יהודי חשוב, ונדמה לי שבשלה המחשבה, שאנהנו חייבים לבדוק מחדש את צורת התגובה של האירגונים היהודיים לגבי יהדות ברית-המועצות.

זו לא ביקורת סתם. נדמה לי שמי שאיננו עיוור, חייב להסיק מסקנה. יש התעוררות בקרב יהודי ברית-המועצות, והם אינם רוצים להשלים עם קשר השתיקה. היו סיבות רציניות, - ואיננו רוצה לבטל בקלות את כל העבר - היו שיקולים להימנע מתגובה, היו שיקולים לזהירות, אבל כרגע זהירות מופרזת היא לרעת המיעוט הזה.

החשוב בדיון הזה הוא לא רק לגבי מדינת ישראל, אלא החיוב בדיון הזה הוא גם לגבי יהדות העולם, לגבי הטיפול של האירגונים היהודיים העולמיים, והוא בא להגיד להם: מוכרחים לבדוק מחדש את צורת התגובה והעורה למען יהדות ברית-המועצות.

נדמה לי שאנהנו צריכים לגייס דעת-קהל עולמית, לאו דווקא של לא-יהודים. צריך לגייס את יהדות העולם, לכוון ולנסות לאחד את הגישה לשאלת יהודי ברית-המועצות. המעמד הזה של הדיון בכנסת יחייב את יהדות העולם להסיק מסקנה, שתהיה יותר אחידת מוחיבת במערכה הזאת. אם יש חשיבות למכתב של יהודי גרוזיה הרחוקה, שהוא מכתב היסטורי, הרי הוא בכך שהוא מסמל בצורה מהותית מאוד את המפנה שחל בקרב יהודי רוסיה, בפנייה הזאת יש דבר שאנהנו אולי לא חשים בו. יהודים אמיצים וגאים אומרים ליהדות העולם: אנחנו מקבלים על עצמנו את הסיכון. אם כי הביטוי הזה איננו נמצא במכתב. זו הפעם הראשונה שקבוצה פונה אל מדינת ישראל באופן רשמי. איננו יודע מה תהיה התוצאה. אבל שוב אציין, שזו הפעם הראשונה שיהדות ברית-המועצות איננה אילמת, שאיננה יהדות דממה. היא מעיזה. היא נאבקת. לכן כל כך חשובה אחדות העמדה, גם בישראל וגם בעולם הגדול. לכן כה מכאיב כאשר חברי-הכנסת וילנר מופיע כאן ואומר מה שאומר.

אשרות יציאה. כתבנו במוסקבה בירך את העניין במוסדות הסובייטיים המוסמכים והתבררה לו האמת בנדון: קודם כל, הסבירו לו כי למרות ניתוק היחסים הדיפלומטיים בין ברית-המועצות לבין ישראל ממשכים שלטונות ברית-המועצות במתן אשרות יציאה למשפחות יהודיות, כמו לבני לאומים אחרים, במסגרת איחוד המשפחות. לכתבנו נאמר בפירוש כי לא חל שום שינוי בגישה זו מאז הודיע על כך ראש ממשלת ברית-המועצות, אלכסיי קוסיגין, בתשובה לשאלה במסיבת עיתונאים בצרפת לפני שנים מספר. ואמנם, גם בתקופה האחרונה הצטרפו משפחות אל קרוביהן בישראל. אך נכון הוא, כי בזמן האחרון רק בחדים בישו בקשה כזאת.

(קריאה: שקר.)

יתר על כן, יש מקרים רבים שאנשים אשר ביקשו בעבר לנסוע לישראל ביטלו את בקשותיהם בעקבות המצב במזרח התיכון. להלן הוסבר לכתבנו, כי ידוע היטב המקרה הנדון של 18 האנשים וזוגות שבגרוזיה. המדובר באנשים קשישים בעלי משפחות גדולות במקום, לדבות ילדים ונכדים, המתנגדים לתכנית הוריהם הקשישים.

לכן, גיפוח המקרה הקונקרטי הזה, כאשר בשנים האחרונות באים ומוסיפים לבוא יהודים מברית-המועצות, - המלאכותיות כל-כך בולטת בו עד כי לפעמים הדבר עושה עלי רושם שאולי בכלל חושבים כי זה מוזק למישהו כאן שברית-המועצות מתירה איחוד משפחות בישראל ובמקומות אחרים.

לבסוף, אני רוצה להגיד שאין זה מקרה, גברתי ראש הממשלה, - העיתוי של הפעולה הבין-לאומית הזאת, דווקא כאשר קושרים אותה בשני דברים נוספים שרק איכרי אותם: המברק שהואלת לשלוח לנשיא ניקסון בעניין וייטנאם, וההתנגדות להחלטת מועצת הבטחון ולביצועה.

(ראש-הממשלה ג. מאיר קוראת קריאת-ביניים)

כל זה מוכיח מה הקשר בין הדברים. אם הייתם חושבים לגופו של עניין, הייתם מסכימים לי, שלישראל אינטרס חיוני. היום יותר מאשר אי-פעם, לדאוג להחזרת היחסים התקינים עם ברית-המועצות על כנף, ולא להסית, לא להשתלב במערכה גלובלית אנטי-סובייטית, טיח, שאין לה כל קשר עם האינטרס של ישראל ועם האינטרסים של היהודים.

(קריאה מיציע האורחים: אינו מבין את המצב. אינו רוצה להבין.)

הי"ד ר. ברקת:

אני מעיר לאורחים, שאסור להם להשתתף בדיוני הכנסת על-ידי קריאות-ביניים.

רשות הדיבור לחברי-הכנסת יצחק קורן, ואחרי זה לחברי-הכנסת כהנא.

יצחק קורן (המערך, עבודה-מ"פ):

כבוד היושב-ראש, כנסת נבדה. אני מצטרף לבר-כות ליושב-ראש, ואני מקווה שהוא יתרום תרומה חשובה לעבודת הכנסת השביעית.

אני מודה שניגשתי לנושא זה בהרבה היסוס ובהרגשה פנימית של רעד ושל דרט.

די ברורות מה הן רגשותינו, רגשות העם כולו, עם קריאת המכתב של 18 משפחות יהודי גרוזיה. לכל מה שנאמר ונכתב בקשר למכתב זה אין בעצם מה להוסיף. העם היהודי - אפשר לומר: כולו, חוץ, אולי, המספר קטן של מרשיעי ברית - שמע את הזעקה המבקעת מדפי המכתב הזה, שמע והזדהה אתה, הצטרף לתביעה מאת אומות העולם ומאת המצפון האנושי, אם הוא עוד מפעם בלבבות, לעשות למען שיחרורם של אלה אשר מעבר למסך הברזל.

תביעה זו, אחרי שהושמעה בפומבי, אחרי שהוש" מעה ללא נסיונות להנמיך את קול הזעקה מחישובים של כדאיות ושל רצון למנוע חחרפת יחסים ובדומה לאלה, - אחרי שהושמעה זעקה זו, הרי היא לא תידום עד שיבוא העניין על תיקונו.

עלינו מצידנו רק להצטרף לתפילתם של יהודי גרוזיה אלה בדברי תפילה הנאמרים מדי יום ביומו: "אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה, העומדים בין בים ובין ביבשה, המקום ירחם עליהם ויוציאם מצרה לרווחה, מאפילה לאורה ומשיעבוד לגאולה, השתא, בעגלא ובזמן קריב".

אבל יחד עם כל האמור כלפי חוץ, נדמה לי שיש להפנות מלים מספר כלפי פנים. צריכה להישאל השאלה: מהו המקור אשר ממנו שואבים יהודים אלה, יהודי גרוזיה אלה בפרובינציה היהודית נידחת, אחרי עשרות שנים של שלטון אשר עשה את הכל כדי לנתק את תושביו היהודים מכל קשריהם עם עמם, עם תורתם, מהו הכוח אשר איפשר להם לעמוד איתנים, לדעת את מקורם ולא לשכוח את יעדם ואת מחוז חפצם? התשובה לשאלה זו, נדמה לי, ניתנה במכתב עצמו. מדגישים ראשי משפחות אלה, במדינה אשר התייחסותם לדת איננה מכבדת את המתיחסים אליה, מדגישים הם כבר בראש המכתב: "אנחנו 18 משפחות דתיות... וממשיכים ואומרים: "אנחנו 18 משפחות יהודיות דתיות מגרוזיה... ומסבירים את ה"אני מאמין" שלהם: "שכן אנחנו היהודים הדתיים סבורים, כי אין לך יהודי בלי אמונה, כשם שאין לך אמונה בלא מסורת". הם שואבים כוחם מתוך אותה אמונה, מתוך אותה דת, מתוך אותה מסורת. ומוסיפים: "אנחנו מאמינים שתפילותינו הגיעו אל האלקים". זה מה שגותן להם ליהודים הללו, החותמים את מכתבם בתאריך יהודי מסורתי מקורי: "כ"ב באב ה'תשכ"ט", - זה מה שנתן להם כוח לעמוד ונותן להם כוח לעמוד.

ניסינו לקרוא וניסינו לשמוע רשמי ביקור חטופים אצל היהודים הללו. נציין רק כמה תופעות מתוך מאמר אחד או שני, לפנינו מופיעים יהודים הקוראים במקלה "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים"; הלומדים - למרות כל האיסורים - תורה, לשון הקודש, מתוך דפים נשנים של סידורים; היושבים ביום תשעה באב על הקרקע וקוראים את מגילת איכה; יהודים המנסים לשמור על הכשרות בכל תהפוכות ימיהם; אמהות יהודיות שבהיפגשן עם נציג מדינת ישראל הרי הן מניחות שה" דאגה העיקרית שלו מופנית לכך ששומרי הברית הם והן קוראות בקול נרגש: אל דאגה, הם נימולים, כולם נימולים; יהודים אשר את ספירת העומר לא שכחו ורואים במניין הימים המשותף סימן היכר להם וליה" דותם. יהודים אלה שאבו כל זאת מנאמנותם לתורה, והם לא נשברו בה, כשם שלצערנו רבים אחרים נשברו, אינני מאמין שזה בא משום שהם בני עדה מסויימת.

אני מוכן להגיד שאינני רוצה להקטין שום מעשה טוב שעשתה רוסיה, כאשר הרוסים הצילו מפוגרומים, ועל מעשים כאלה אני מוכן לחתום. אבל מדוע לא התקדם חבר-הכנסת וילנר הלאה עד שנת 1967 ו-1968? מדוע לא התקדם עד לתקופה זו ולא הודיע שאותה ממשלה, אשר הצילה בשנת 1948, היא זו המספקת נשק להשמיד את מדינת ישראל?

אינני חושב שמי שהוא חסיד של ברית-המועצות חייב להכניס לזיכרון של יהודי ברית-המועצות את הוויכוח הפוליטי. אני חושב שצריך להפריד כאן בין הוויכוח הפוליטי המסובל ובין שאלת היהודים בברית-המועצות. הוויכוח שלנו כאן איננו מתכוון להתערב במשטר הסובייטי, מה שאנחנו רוצים הוא דבר אלמנטרי, ומכאן ההצדקה של הפנייה לוועד לזכויות האדם ולבקשת הזכות האלמנטרית להימצא במקום שהיהודים רוצים בו. גם במכתב נאמרו הדברים באופן בולט וברור, ומכאן המסקנה הטבעית מן הפנייה לעזרתה של ישראל ושל יהדות העולם.

הבה ניתן כתף לקריאה ולזעקה שהגיעה אלינו. אל נקטין אף לרגע מן הטראגיות שבה נמצאים יהודי ברית-המועצות, שאני מודה שאינני בטוח מה יהיה גורלם, ומה יהיה גורלן של שמונה-עשרה המשפחות.

בסוגריים אני: זכותה ראש הממשלה להביא הנה פרק מפורד ממאבקם של יהודי ברית-המועצות. זה אולי אחד הפרקים המודרניים של תנועה לאומית ציונית שזכינו בהם. באומץ לב הם אומרים שיש להם זכות, בג' רוזיה, לבית-כנסת. אין רצון לטשטש את הדברים. עובדה היא, שבקרב יהודי ברית-המועצות, גם בקרב הדתיים וגם בקרב הלא-דתיים, יש ניצוץ של רצון להימצא בארץ האבות, והם רואים את ישראל כארץ האבות. זו הקריאה והפנייה. עלינו להיות חומה למאמצים ולמאבקים בקרב יהודי ברית-המועצות.

רצוני להעיר הערה נוספת. היה מעשה גדול - לא רק בקרב יהודים דתיים, ואני שייך לאלה, כי יש לי יחס של דרך-ארץ ליהודי מאמין ויש אמונה בלבי - היה משנה נפלא ביהדות ברית-המועצות. אחרי חמישים שנות ניתוק מיהדות העולם; אחרי מהפכת אוקטובר - נוער יהודי הרחוק מיהדות ומערכי יהדות מנסה עכשיו, בכל מחיר, להתקרב ליהדות. הוא רוצה להישאר יהודי. המאבק הפנימי הזה מוסיף חשיבות היסטורית לפנייה שלנו. סבורני שהפנייה של הכנסת תמצא הד רב לא רק בישראל, אלא בקרב היהדות כולה.

הי"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת כהנא, ואחריו - לחבר-הכנסת אבנרי.

קלמן כהנא (פועלי אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, יורשה לי להצטרף, גם בשם סיעתי, לברכות שנתברכת לרגל היבחרך למשרה הנכבדה. אני מאחל לך הצלחה במשרה.

אינני יודע אם אני מחדש או נוהג לפי נוהג מקובל אם אברך את חבר-הכנסת קורן לרגל חידוש פעילותו בכנסת. חברים רבים בבית הזה השתתפו יחד אתך בעבודתך בכנסת ונקווה שנתת פעולה כאן בכנסת גם להבא.

כנסת נכבדה, מעל במה זו נאמר כבר היום במלים

החפשי לאיוו אומה הוא רוצה להשתייך, לאיוו מדינה הוא רוצה להצטרף, לאיוו ארץ הוא רוצה לקרוא מולדת, באיוו דת הוא רוצה להאמין או לא להאמין. זכות-יסוד אנושית היא, לכל אדם, להגר לכל ארץ שהוא בוחר בה ושואו רוצה לקשור את גורלו לגורלה.

לשום משטר אין הזכות לסווג בני-אדם בניגוד לרצונם, אם לפי מוצא, אם לפי אומה, אם לפי דת. רצונו החפשי של האדם עומד מעל לכל השתייכות כפויה, מעל לכל קולקטיביזם אוטומטי הגגור עליו בעל כרחו.

בשם אידיאל פשוט זה של חופש אנושי אנו תובעים זכותו של כל אדם בברית-המועצות להחליט לאיוו אומה הוא שייך, באיוו צורה להתפלל או לא להתפלל, באיוו שפה לדבר, בשם האידיאל הפשוט הזה של חופש אנושי אנו תובעים לא רק את זכותו של כל יהודי בברית-המועצות לעלות לישראל, אלא את זכותו של כל אדם בברית-המועצות, ובכל ארץ אחרת, לעלות לכל ארץ שהוא רוצה בה. ואלה מהם הרוצים לעלות לישראל, הרוצים להצטרף אלינו, נקבל את פניהם בודיעות פתוחות ובברכת "ברוך הבא", בשם הסולידריות היהודית ובשם הסולידריות האנושית.

האנושות שוחרת החופש היא המאשימה. מי הנא-שם? נכרין בגלוי ובפני מלא: הנאשם הוא המשטר הקומוניסטי בברית-המועצות. יש לאחזרה אופנה לייחס את כל הפשעים לסטאלין המת ולשחרר מאחריות את הקומוניסטים החי. איננו יכולים לקבל גישה נוחה זו, שפשטה גם בקרב השמאל החדש בעולם. סטאלין לא היה תופעה מקרית, ופשעיו, החל ברצח המיליונים וכלה בעלילת הרופאים ובמשפטי הטיהור האחרונים שלו, לא היו פשעים מקריים. רק על רקע האידאולוגיה הקומ-ניסטית יכול היה האיש דג'וגאשווילי, הגרוזיני הזה, לעלות ולעולל את מעלליו הנוראים.

הקומוניסטים הוא השולל את חופש האדם מעיקרו, המעמיד קולקטיב אנונימי, בהנהגת דיקטטורה שרירי-תית ונצחית, מעל לריבונות האדם החפשי. האם מקרה הוא, שעד עצם היום הזה לא ראה העולם אף משטר קומוניסטי חפשי אחד? האם מקרה הוא, שאחרי חמישים שנות קיום משטר סובייטי אין בברית-המועצות שמץ של חופש, שמץ של כבוד לאדם; שסופרים מושל-כים לכלא; שגנרל המען לדרוש חופש מאושפז כחולה-רוח — כלומר, הדרשה לחופש היא מחלת-רוח —, שאימפריאליזם גם דורס את צ'כוסלובקיה כשם שאימ-פריאליזם גם אחר דורס את וייטנאם?

שום פילפל לא יעזור כאן. הקומוניסטים בתור כזה הוכיח את אי-יכולתו לדור בצד חירות האדם — ופרשת יהודי ברית-המועצות אינה אלא אחת הדוגמות לכך.

הבה נשאל את מנהיגי ברית-המועצות: אם אתם אומרים שיהודי ברית-המועצות מזהים עם המשטר הסובייטי והמולדת הסובייטית, מדוע אינכם מעניקים להם את חירות ההגירה, כדי שכולנו ינווכח לדעת שכולם רוצים להישאר שם? אם אתם אומרים שישדות ציוניים ודוניים חותרים תחת אשיות המשטר הסובייטי, מדוע אינכם מגרשים ציונים אלה מברית-המועצות? אין תשובות לשאלות אלה. אין תשובות — כי הטענות עצמן נובעות מכזב יסודי.

כבוד היושב-ראש, יש בבית הזה סיעה קומוניסטית, ואולי צריך לומר — לאור תוצאות הפתירות — סיעה

אינני מאמין בתורת העדות. הם לא נשברו מפני שמרסטים ומחריבים לא קמו בתוכם — לא "משכילים", לא בעלי אידיאולוגיות של תחליפים ליהדות התורה, לא מכווני דרכים לעמים אשר התחנשו לעמם ולצור מחבבתם. מפני שמבנים לא עידרו את היסודות, לכן קם הפלא הזה והם החזיקו מעמד.

רבותי, זה מחייב, מחייב אותנו. זה בא ללמד אף אותנו, כי אכן בדרך התורה עתידה של האומה.

הרשו נא לי לצטט דברים שפורסמו ביום שישי האחרון לא בעתון דתי ולא על-ידי סופר המכריו על עצמו כדתי. ואלה דבריו: "מה כתוב בה?" — כלומר באיגרת יהודי גרוזיה: "לא משום שרודפים אותנו ולא משום שדוחקים בנו לצאת מבקשים אנו לעלות ארצה. במצוות אמונתנו מבקשים אנו לעלות. וכמו בני עוגד, בני אדוניקם, בני ידעיה, בני שפטיה בימי עזרא, מונים אנו כאן את משפחות השווילים... אילו באו אלינו ביום-טוב הטלוויזיה, היו תמהים דאי בלבם תמיהה רבה. אם בגרוזיה מבהיק זיווה של השבת מרחוק, עד היכן צריך היה להבהיק במקום-כבודה? על פי הבאר אנו יושבים — ומציצים במי בורות נשברים?"

דברים אלה, שפורסמו ב"מעריב" על-ידי הסופר ג. בנימין ביום שישי שעבר, מחייבים מסקנה.

אמר מי שאמר: יותר משמרה ישראל על השבת שמרה השבת על ישראל. ואוי אבוי לנו. שבדורנו אנו מצווה שופט מישראל לחלל שבת קדשנו מתוך חילול שבת. והוא תתימר לבצע אותו בשם מדינת ישראל. האם רוצים באמת חס וחלילה לכרות אילן שבצילו אנו חיים?

איגרת יהודי גרוזיה מחייבת, מחייבת גם אותנו. תנו לנו ולהם את התקווה לקיומנו, תנו לנו ולהם לחיות כיהודים, תנו לנו ולהם לבנות בית יהודי בארץ הקודש, בארץ ישראל.

כלשונם: מתוך אמונתנו שמרנו על קשרינו עם ארץ הקודש. נשמור על אמונתנו, נשמור על קשרינו, נשמור על זכותם של כל היהודים לעלות ולהשתרש בארץ הזאת.

היו"ר. ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי, ואחריו — לחבר-הכנסת שמואל תמיר.

אורי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. לא רק כישראלים ולא רק כיהודים, אלא בראש וראשונה כבני-אדם שוחרי חופש אנו מגישים כתב-אישום.

מי המאשים? מי הנאשם? ומהי מהות האשמה? מנהיגי ברית-המועצות מנסים להעמיד פנים כאילו עומדת כאן אידיאולוגיה מול אידיאולוגיה, כאילו הציונות הנוראה הכריזה מלחמה על המשטר הסובייטי, כאילו מסע הקיפוח והדיכוי נגד יהודים בברית-המועצות הוא אמצעי-הגנה של המשטר הסובייטי נגד יסודות חתרניים. זהו כזב.

אין צורך להיות ציוני כדי להגיש את כתב-האישום. כל אדם שוחר חופש, בכל ארץ ומכל עם, מצווה להטיח את האשמה. כי זהו ה"אני מאמין" של האנושות החמשתית: לכל אדם הזכות להחליט על פי מצפוננו

זוהי ביקורתנו הפנימית, ואנו ממלאים את חובת מצפוננו בהשמיענו אותה. ודווקא מפני שאנו מתריעים על אותם מעשים של שליטי מדינתנו הפוגעים בחוש הצדק שלנו, וזכותנו היא וחובתנו היא להטיח בפני שליטי ברית-המועצות את האישום הנורא שבפינו. אתם שדרס-תם את צ'כוסלובקיה, אתם המדכאים את חירות האדם הסובייטי, אתם שגנייתם את סטאלין וממשיכים בדרכו - הנוער העולמי, הנוער השואף לחופש אמיתי במזרח ובמערב, המואס באימפריאליסם הסובייטי והאמתי ריקאי כאחד, גוער זה יפנה לכם עורף, כי דגלו הוא דגל החופש. ובשם דגל זה אנו תובעים צדק וחופש ליהודי ברית-המועצות.

כבוד היושב-ראש, אסיים בדבריו של סופר סובייטי יהודי, איליה ארנבורג: "גם אם יכסו את העולם כולו באספאלט, ינכטו גבעולי דשא ירוק ויבקיעו את האספאלט".

הי"ד ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת תמיר.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. כאשר אתה מאזין לדברים המרים והקשים שהכנסת מטיתה היום כלפי המשטר בברית-המועצות, אינך יכול שלא להיזכר כיצד עוד לפני שלוש שנים ביקשנו כולנו - קומוניסטים, סוציאליסטים ואנטי-סוציאליסטים - כל דרך וכל גתב להידיברות עם ברית-המועצות. לא היה סימן, לא היה אות שגראה כביטוי של רצון טוב שנתקלנו בו - כנר שהגיע, להקה שהופיעה - שלא שמנו עליהם, כולנו, ביודעין, וזוכית מגדלת של אופטימיות ותקווה: הנה אולי יימצא הגתב... בכך היינו שותפים גם אנו המתנגדים להתנגדות עמוקה ועקרונית לקומוניסם ולסוציאליסם. ניסינו וביקשנו כל שבל ונתיב; כל מעשה חיובי של ברית-המועצות בעבר - והיו כאלה - כלפי העם היהודי ומדינת ישראל הורם על-ידינו על גס. חיפשנו, כי ידענו את חשיבות הקשר.

אבל עובדה היא שהשערים ננעלו בזה אחרי זה בפני כולנו, באורח חד-צדדי, הן במישור המדיני והן בתחום היחס ליהודי ברית-המועצות. הוכרזה מלחמת חרמה על העם היהודי - כאן בגיבושו הדיבונני בארץ, ושם כלפי המאגר היהודי הנפלא ועצום-הכוח של היהודים בברית-המועצות.

הגענו למצב האבסורדי שהמדינה אשר לחמה בעוז רוח ובהקבדה בהיטלר ובמשטר, ברית-המועצות, מדינה זו תורמת היום תרומה מתרידה למאמצים המוצהרים של אלה המנסים להשלים את מלאכת היטלר כלפי עמנו.

אלו הן העובדות, ובעובדות מדיניות, כמו במשפט, לא המוטיבציה קובעת כאשר המעשה מוכיח. שתי זרועות סובייטיות מופעלות כלפי העם היהודי: האחת כלפי מדינת ישראל, והשנייה כלפי יהודי ברית-המועצות.

כל בחור שלנו הנהרג בתעלה - מכדור סובייטי הוא גופל; כל אזרח ישראלי הנהרג על-ידי מחבלים - מקלצ'ניקוב סובייטי הוא גופל; כל בית שנפגע על יושביו, ובהם נשים וילדים - מתמרי חבלה סובייטיים הוא נפגע.

ושם, מעבר למסך החושך - ומסך החושך עודו קיים - שם מחנה ההסגר הגדול ביותר שידעה האנושות.

קומוניסטית ערבית, שאי-אפשר שלא נתיחס אליה. אנחנו מתריעים נגד המעצרים המינהליים בארץ, נגד פגיעות בדמוקרטיה ובחופש האדם במדינה הזאת. אבל באיזו עזות-מצח ובאיזו חוצפה אתם - אותה סיעה - עושים זאת, כאשר אתם מצדיקים בפה מלא מאסר מיליון נפשות, בתנאים בלתי-אנושיים, בסיביר, כיום; עוגש מוות בעוון עבירות כלכליות בברית-המועצות; דיכוי כל חופש ביטוי לאומי ואישי?

חבר-הכנסת וילנר, שאיננו נוכח כאן, אמר - אני מצטט: "ליהודים בברית-המועצות יש אותן זכויות כמו לאזרחים אחרים בברית-המועצות". זה יכול להיות, כי גם לאזרחים אחרים בברית-המועצות אין שום זכויות. אך כאשר חבר-הכנסת וילנר מנתח את מכתבם של שמונה-עשר היהודים הגרוזיניים, האם הוא לא מרגיש באירוניה העמוקה כשהם כותבים: "מותר להתפלל בבית" - כלומר, לבית. עוד לא הגיעה הבולשת הפוליטית? וכשהוא אומר שהצעירים מתנגדים להגירת הזקנים - מי הם הצעירים האלה? האם יש להם אפשרות לא להתנגד כאשר הבולשת באה ושואלת אותם אם הם מתנגדים או לא? האם זאת תמימות אמיתית מצד חבר-הכנסת וילנר?

אולם, כבוד היושב-ראש, בבואנו להגיש כתב-אישום זה איבדים אנו זכור את הכלל הנהוג בבית-המשפט: מי שביא לתבוע צדק, חיב לבוא בידיים נקיות. האם ידונו נקיות לגמרי?

מרדכי סורקיס, (המערך, עבודה-מפ"ם):
נאמת נאום יפה עד עכשיו. אתה רוצה לקלקל אותו?

אודי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):
תכה, אולי תסכים אתי.

יש בישראל שאלה "מיהו יהודי". ממשלת ישראל שוללת את התשובה הפשוטה, שיהודי הוא כל מי שרוצה להיות יהודי. תחת זאת הנהיגו אצלנו תשובה שנובע ממנה ריח טוטליטרי: יהודי הוא מי שהרבנות קובעת שהוא יהודי.

יש בישראל שאלה של זוגות מעורבים. האם נהגנו כלפיהם כראוי? האם היחס הרשמי אליהם, מתוך כניעה ללחצים פוליטיים, אינו חבלה ברורה בעליית מאות אלפי יהודים סובייטיים שנשארו נשים בלתי-יהודיות?

עומדת לפני ישראל השאלה של העם הפלסטיני. לא אכנס עתה לשאלה המדינית, - אך מבחינת הצדק האלמנטרי איזו זכות יש לישראל לשלול את זכותם של שלושה מיליון בני-אדם להגדיר את עצמם כאומה נפרדת, כאומה הפלסטינית. ולחיות במדינה לאומית משלהם, תחת הדגל הלאומי שלהם? הרי זוהי אותה זכות שאנו תובעים ליהודי ברית-המועצות.

עומדת לפני ישראל שאלת היחס לאוכלוסיה בשטח חים המוחזקים. הנהגת ענשים קולקטיביים, המכונים "ענשים סביבתיים" - איך היא מתיישבת עם כיבוד זכויות האדם? ההלחלה שתקפה את העולם נוכח מעשה החלול - ואני הייתי בחוץ-לארץ, והייתי שם עד לחל' חלה של החלול - האם אין היא פוגעת פגיעה נוראה בכשרונו לעורר את מצפון העולם לטובת יהודי ברית-המועצות?

ארוצות-הברית. היום, במאבק הגורלי על קיומו של עם ישראל, — ומה שמתחולל פה עשה-שעה זהו מאבק על עצם הקיום — היום הכרחי שילוב בין שלושת הכוחות הללו: שלנו, של היהודים בברית-המועצות, אשר יצאו למערכה על כל המגבלות הרובצות עליהם — והם יצאו למערכה — ושל יהודי ארוצות-הברית.

בשנות השלושים, כאשר זרק זאב ז'בוטינסקי את המלה אבקואציה, הוא נתקל באי-הבנה מתרדה, אבלנים ובקוצים. היום חייבת לצאת התביעה לאבקואציה של אותם יהודים בברית-המועצות הדושים בה — והם מונים מאות אלפים לפחות — קריאת האבקואציה הזאת, כסיסמת המאבק המשולב של שלושת מאגרי היהדות גם יחד.

ליהודים בארוצות-הברית, לאינטלקטואלים, לאנשים מתקדמים שם, התורמים חלק נכבד כל כך במצעדים למיניהם — ואינני רוצה להביע עתה דעה בקשר לכך — מוטב שנוכז שיש מצעד אחד, ראשון במעלה, שהם חייבים לעמוד בראשו, זה המצעד על זכותם של יהודי ברית-המועצות לשיחזור ולעלייה לישראל.

ולסטאלינים הקטנים, יורשי סטאלין, נאמר שוב מתוך ציטוט מדבריו של אותו סופר, סולז'ניצין: "נערו את האבק מעל שעונוכם, הם מפגרים מאוד לאחר מירוץ העתים; פיתחו לרווחה את הילונותיכם הקרים והכבדים; אתם אפילו אינכם מעלים על דעתכם שבחוץ החלה השמש זורחת...".

אדוני היושב-ראש, נפעל אנחנו בכל מאדונו כדי שאכן תזרח שמש זו, ובעוד מועד.

הי"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת הרינג, ואחריו לחבר-הכנסת סנה.

זאב הרינג (המערך, עבודה—מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, אני מודה לעצמי לצרף גם אני את איחולי לבחירתך לתפקיד האחראי, הרם והכבד. אני מקווה שכולנו נעזור לך במילוי המשימה.

כנסת נכבדה, כמה שלא ייאמה, כמה שלא יוגד על גורל יהודי ברית-המועצות, אין מכשיר, אף בימינו, בזמנו המודרני, שיוכל למדוד את סערת הרוחות והרגשות העוברת על יהודי ברית-המועצות מאז הקמת המדינה. מסך אימה, שהוא חוק ממסך ברזל, שהורד על יהדות רוסיה, הורם ומנית עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, שהפילה כל חומה וכל גבול. ואז התרחשה הפגישה הגדולה והמוזעזעת עד עמקי הנפש של יהודים במדי-הצבא האדום עם פליטי מחנות ההשמדה, עם הפרטיזנים היהודים ועם חיילי הבריגדה היהודית הלוחמת.

יהודי ברית-המועצות במדי הצבא האדום ראו במו עיניהם מה אירע לעם היהודי חסר המולדת. הם חזו בכוח ובחולשה של יהודים, בתקווה וביאוש, והם שתו בצמאון וספגו בחפזון כל קורטוב של חוויה יהודית, זיק של זהות יהודית והתעוררות יהודית, כמי שאיני רוצה לשכוח, כמי שידוע שהוא זקוק לצידה רבה, למנת חיסון גדולה, בטרם יורד מאחוריו מסך של אימה.

הם ראו יהודים נודדים בלילות, צללים שקמו מבית-הקברות היהודי הגדול על אדמת אירופה, המתדפקים באישון לילה על דלתות וחלונות מגופים של לא-יהודים

אדוני היושב-ראש, לא יהודי הוא, רוסיה הוא שאמר בימים אלה את הדברים הבלתי-נשכחים, אלה הם דבריו של הסופר הרוסי סולז'ניצין: "האויב מאוין... אויבים נצחיים ותמדיים — זוהי סיסמתם — הבסיס הנוח למשרותיכם ולקיומכם. מהי הייתם עושים ללא אויבים? ודאי לא הייתם מסוגלים לחיות ללא אויבים, אתם חיים באווירה עקרה זו של שנאה, שנאה שאינה נעצרת אף בפני איבה גוענית...".

הנה הוכחה מביט, לא מבחוץ, מפרי עטו של הסופר הנעלה, האמוץ ובעל שאר הרוח, שקם והטיח בפניהם, כי שנאה גוענית היא המנחה את צעדיהם.

מחנה הסגר כללי בברית-המועצות, ובתוך מחנה הסגר הכללי — מחנה הסגר מיוחד ליהודים. המערכה האכזרית שהם מהלים נדגנו נובעת מעבר לכל יתר הישור-בים וחשבונות ותיכוננים מרגשי תיסכול עמוקים של משה-טד שכשלונו המוסרי, הפנימי והחיצוני הוכח שוב ושוב, ולאחרונה בא לידי ביטוי מחרד בצ'כוסלובקיה; משטר החש רגשי נחיתות עמוקים מול העוצמה הרוחנית של עם עולם, המוצאת את ביטוייה המופלאים גם בברית-המועצות, אם בריקודי הנוער היהודי במוצאי שמחת-תורה ואם בכל יתר הגילויים שסופר עליהם כאן.

זהו משטר שיותר מכל משטר בעולם מדבר על שלום, ויותר מכל גורם בעולם מתחרת מלחמה; זהו משטר שיותר מכל משטר בעולם הוא מדבר על אהווה, ויותר מכל גורם בעולם הוא יוצר דיכוי. זהו המשטר שהכריז עלינו מלחמה, ושפני הסתערותו אנו מתגוננים.

אדוני היושב-ראש, היה זמן שכאן בארץ התנהל ויכוח עמוק אם אין יגוד אינטרסים בין שירות נאמן למדינת ישראל במישור המדיני לבין שירות נאמן והדהות עם יהודי ברית-המועצות במישור הלאומי. עוד קודם לכן, בעבר, חטאנו, חטא העם הזה והישוב הזה כלפי התפיצות, כלפי הגולה המושמדת, מתוך אגוצנטריות חמורה, ובעקבות החטא שלנו חטאה היהדות בעולם החפשי, ואני שמח לציין שהיום, בדבריה של ראש הממשלה ובדבריהם של חברים אחרים, יש תחושה של הזדהות עמוקה יותר ושל הכרה שהמדובר הוא לא בעניין הומאני בלבד, לא בנושא יהודי בלבד, אלא בנושא הנוגע לעצם קיומה של האומה, לעצם קיומה של מדינת ישראל. על כן חייבת היממה במאבק הזה להיות גלויה ולצאת מכאן. שוב לא ירהיב איש עוז לומר כי קיים יגוד אינטרסים בין מדינת ישראל לבין יהודי ברית-המועצות. יש שילוב אינטרסים של עם עולם, שילוב גורלי. גם בימי השואה הייתה מולדת, אך לא הייתה מדינה ריבונית. היום השתנו הגתונים. ואם אורחים יהודים בברית-המועצות מוצאים אומץ בלבם לוותר על נתיני-תם — והם עושים זאת, עוד בטרם קיבלו את היתר היציאה — חייבת מדינת ישראל לפרוש את ריבונותה ולהעניק אוטומטית אזרחות ישראלית לכל יהודי המבקש זאת, אף בטרם עלה לישראל, ברגע שווייט על נתינות אחרת. אנחנו חייבים להחיל את האזרחות הישראלית על כל יהודי המבקש אותה עוד בשבתו בנכר, ולהעניק לו את ריבונותו וחסותו.

אחרי שזאת יהודי אירופה, אדוני היושב-ראש, אחרי שנעלמה היהדות החיה, התוססת החיה, נותרו שלושה מאגרים בעולם, שלושה מאגרים יהודיים: אנו כאן בישראל, כמדינת ריבונית; יהודי ברית-המועצות; יהודי

אותנו ולכבות את אור התקווה האחרון שגדלק כאן על אדמת ישראל לעם היהודי כולו, וליהודי ברית-המועצות בתוכו. רק רשעות, אטימות אוניים וחושים יכלו להוליד חזיון מחרד זה.

אם יש מבחן עליון לרוח היהדות, לזהות היהודית, למסורת ולסבל הדורות, - הרי הם כולם מונחים על כפות-המאזניים שם במאבק איתנים נגד סכנת הכליון הרוחני.

אין זה מקרה שהבר-הכנסת וילנר, החי כאן באווירת חופש, מגלה פתוח אומץ-לב מיהודי גרוויה, החיים בגל המוות והאימה. הצבא האדום הציל הרבה יהודים. אך הוא היה מסוגל להציל הרבה יותר. אולם העובדה שהוא הציל יהודים אינה נותנת כל זכות לברית-המועצות להחזיק יהודי רוסיה כבני-ערוכה.

קריאת יהודי גרוויה הפכה מחאה אילמת למחאה זועקת. היא שוגרה ממרחקים ובמישרין אל בנין האר"ם, בניין קד ואטום-קירות, המתנשא במקרו סואן ושוקק חיים, שיש בו חופש לבני אדם. קריאה זו שלחו יהודי גרוויה לאר"ם מתוך ידיעה שאנו שם, שמדינת ישראל יושבת באר"ם, ומתוך בטחון שנישא קריאתם להצלה, קריאת ס.א.ס. של ספינה יהודית המטולטלת אל מים טרופים לכל אתר ואתר; ושלא נשקוט ולא נגוח עד שקריאתם לחופש תיקלט ברחבי העולם ותהפוך זעקת הקרב ל"אני מאמין" של טובי האנושות.

הי"ד ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת סנה, ואחריו - לחבר-הכנסת סורקיס.

משה סנה (מק"י):

ברכתי ליושב-ראש הכנסת עם היבחרו לכהונה הרמה. ברכתי לחבר-הכנסת הרינג עם הופעתו הראשונה בכנסת.

כנסת נכבדה. יש דיונים המחייבים הרחבת-היריעה, ויש דיונים המחייבים ריכוז כל המחשבה וכל הדיבור סביב מוקד אחד, בלי לחרוג לנושאים צדדיים, בלי זיקוקין-גור של תפארת המליצה, ובלי ויכוחים טפלים וחשבונות קטנוניים. על כן לא אתווכח על כל ביטוי שאינני מסכים לו בדיון זה. אעיר רק כמה הערות לעיקר, על דעת שולחי, בשם המפלגה הקומוניסטית הישראלית.

רצוני לציין קודם כל, כי הקריאה של שמונה-עשר בת"א יהודים מגרוויה להתיר את עלייתם לישראל - כמו משאלת לבם הדומה של יהודים סובייטים אח-אח - לא זול בלבד שאינה נמצאת בשום סתירה ליסודות המשטר הסובייטי, אלא שההיענות לה היא צורך וציון למשטר סוציאליסטי מתוקן ודאוי לשמו.

כל הדוקטרינה של לנין בשאלה הלאומית, על רגל אחת, אומרת: יש לתת לכל העמים להגשים מאוויהם הלאומיים כדי שיוכלו להתמסר למערכה על שיתרום הסוציאלי; יש לתת לכל לאום, אף הקטן ביותר, יחידה טריטוריאלית משלו, אוטונומית או ריבונית; ואז - אלה דבריו - "יוכלו בני אותו לאום, אפילו הפזורים בפינות שונות של כדור הארץ, לנהור אליה, לקשור אותה קשרים וכל מיני בריתות חפשיות".

ולמתנגדי דבריו אלה הפטיר לנין: "להתנגד לכך אפשר רק מנקודת-ראות ביוורקטית מאובנת".

כדי לבקש כוס מים לילדיהם העייפים מדרך ארוכה. והדלתות והחלונות נשארו לרוב מוגפים.

הם חוו גנחשול הסוער שנשפך מרוסיה ופולין בחזירתו לישראל, וכיצד שקע הזרם הזה על אדמת גרמניה מול שערי הארץ הסגורים. הם ראו כיצד חוזרים בני עמים אחרים כל אחד לביתו ולמולדתו, ורק היהודים עומדים על חודבות בתיהם ותוחים לאן ללכת. הם שמחו ואוכזבו כאשר ברית-המועצות תמכה בהקמת מדינת ישראל, ועם זאת שללה מהם להיחלץ לבנייה ולביצורה.

מפגש גדול ודרמתי זה בין לוחמים יהודים שמגן דוד על שרולם ובין לוחמים יהודים שנאבקו תחת דגל זה, שלב יהודי אחד דפק בלבותיהם - מפגש זה סטר וסטרו על פני התעמולה הסובייטית, כאילו רק בני דור ישן, שוכני בתי-כנסת, נשארו נאמנים ליהדותם.

התסיסה שאחזה אז בדור הצעיר היהודי, בצבא האדום, בערה ולא כבתה עד היום הזה. הכוח היהודי שהגיע מארץ-ישראל והחולשה היהודית שרבעה חסרת-אונים על אדמת אירופה חברו יחד כדי לזרוע גרעיני תקווה לימים אחרים שיבואו. מי שיער אז, באותם הימים, שאחרי מלאכת השמדה גופנית תימשך מלאכת השמדה רוחנית; שהעולם הנאור, שהקריב בשויון נפש על למיגור הדרוגות הנאצית, יעמוד וישקיף בשויון נפש על מעשה של ג'נוסייד רוחני, כשברשותו כל הכלים המודרניים לרצח צלם אדם, ובדיו כל האמצעים הפסיכולוגיים לדיכוי, להכנעה ולשיתוק חושי ההתנגדות?

זכותנו לשאול מעל במה רמה זו: היכן המשכילים באירופה שהם כה רגישים לכל עוול ושרק מעטים מהם הרימו קולם להצלת יהודי רוסיה? היכן הדמוקרטינות הגדולות והיכן האומות המאוחדות?

ברית-המועצות עצמה יכולה לקנות עולמה, אם תפתח שערי היציאה; אם תבין שבמערכה זו נגד טמיעה מחסלת עומד לא רק שבט יהודי רוסיה קטן ובודד, אלא העם היהודי כולו, - שבמערכה זו מגוייסים הגאון היהודי והגבורה העילאית, יסורי הדורות וכושר העמידה של עם שניצב תמיד בין להבות אוטו-דה-פה לבין אורות האמנציפציה.

ייתכן שבליבותיהם של שליטי ברית-המועצות החל לכרסם ספק אם ניתן לעקור שבט יהודי גדול ושרשי, שעניו נושאות למדינת ישראל, שהיא במלוא תחייתה, שישגוה וגבורתה, והיא זוקפת גבם של יהודי רוסיה ואינה נותנת שזיק התקווה ייכבה בליבותיהם.

אין זו שאלה פנימית, כפי שטוענים שליטי ברית-המועצות, בינם ובין יהודי רוסיה; כפי שחירות האסירים אינה שאלה פנימית של אלה שגזלו מהם את חירותם. זהו דו-שיח גדול בין יהודי רוסיה לבין מדינת ישראל; תפילה חרישית להצלה; מחאה אילמת הזועקת בשתי-קתה ופורצת מדי פעם החוצה.

ומותר לשאול מעל במה זו את השאלה: לאן פניהם של שליטי ברית-המועצות? כי בעוד שמפתים את יהודי רוסיה באורות כוב של טמיעה השכלתית, הרי מטביעים בתעודות-זהות שלהם השתייכותם ל"לאומיות היהודית", ולו לשם בידודם המחולט, כאילו מטביעים בכשרם החי ובברזל חם את השם "היהודי" הבויו והנלעג.

ואם בזה לא די, הרי אלה המחזיקים שבט יהודי שלם בשבי מספקים נשק בשפע לאלה הווממים להשמד

חבורת א', ישיבה ג'
— מצב יהודי רוסייה (דיון) (סנה) —

היהודית היו נכונים או והם נכונים כיום. והם אינם חדלים מלהיות נכונים מפני שאנחנו כאן חוזרים עליהם.

מהי האלטרנטיבה? אסימילאציה, אינטגרציה של היהודים בקרב האומות? הרי ההתפתחות ההיסטורית, המציאות עצמה, סטרה על פני הדוגלים בהתבוננות כפתרון יריאלי וכפתרון פרוגרסיבי לשאלה היהודית. השואה שפקדה את יהדות אירופה מחקה במחי יד אחת מאה-וחמישים שנות מאמצי אסימילאציה. תקומתה של מדינת העם היהודי הוכיחה, כי תהליך התחיה גובר על תהליך הטמיעה בחיי העם היהודי. והנסון של חמישים-ושתים שנות מהפכת אוקטובר מראה, כי ההתפתחות המציאותית מוליכה לא למיזוג אומות, אלא לגיבוש אומות, ובין האומות המגובשות והמתגבשות מחפשים לעצמם היהודים את החופש לגיבוש לאומי משלהם. ולמעשה, בפועל ממש, האם לא מצאה השאלה היהודית את פתרונה העיקרי בעלייה למדינת ישראל מן המשטרים הסוציאליסטיים שקמו אחרי מלחמת העולם השנייה, מארצות כמו בולגריה, פולניה, יוגוסלביה, צ'כוסלובקיה, הונגריה, רומניה ואפילו קובה? מדוע צריך להיות פסול לגבי ברית-המועצות פתרון שהיה נכון לכל שאר הארצות הסוציאליסטיות?

בפולניה גור בשנת 1968 ולאדיסלב גומולקה על אורחים שתודעתם הלאומית היא יהודית ואף על אלה שהם יהודים רק לפי מוצאם, כי עליהם לצאת, ולצאת לישראל דווקא, ולישראל בלבד. ובכן, בפולניה הגוירה היא לצאת; וברוסיה הגוירה שלא לצאת. הייתכן שאותה דוקטרינה אידיאולוגית, באותו זמן, לגבי אותו עם, באותם תנאים, תאמר דבר והיפוכו? דבר אחד ממערב לנהר בוג דובר שני ממזרח לנהר בוג? אין זאת אלא שהכרחי שינוי יסודי בגישה הסובייטית לשאלות העם היהודי, לאור לקח המציאות של זמננו.

גישה קומוניסטית נכונה, כפי שהיא נראית לנו, מחייבת להעניק לבני הלאום היהודי — כלומר, לכל אותם יהודים שאינם רוצים או שאינם יכולים להתבולל — את זכויות היסוד הבאות: (א) הזכות והאפשרות לכל יהודי הרוצה בכך לעלות למולדת העם היהודי, למדינת ישראל; (ב) הזכות והאפשרות ליהודים הרוצים בכך לטפח את תרבותם הלאומית ואת שפתם הלאומית; (ג) הזכות והאפשרות לקיים קשרי תרבות וידידות תקינים עם מוסדות יהודים דמוקרטיים בארצות חוץ.

ועדת מק"י הציעה למפלגות הקומוניסטיות בכל הארצות שיש בהן יהודים כי תבררנה זכויות יסוד אלו בפרוגרמות שלהן. והרי היו דברים מעולם. הלא בעבר היו קיימים בברית-המועצות מוסדות תרבות ענפים יהודיים, יהודיים לפי צורתם ולשונם הלאומית. הלא בעבר היו קיימים קשרים בין מוסדות יהודיים סובייטיים ובין מוסדות יהודיים עולמיים, בזמן נסיון בירוסיג'אן ובזמן המלחמה האנטי-נאצית. הלא ניתנו במשך כל השנים היתרי יציאה ליחידים מבין היהודים הסובייטיים. מה שהיה נכר בעבר — מדוע פסול בהווה? מה שניתן לכודדים — מדוע לא יותן לרבים?

גישה קומוניסטית נכונה איננה מתירה שום כפייה בשאלה הלאומית, לא כפיית יציאה ולא כפיית הישארות, לא כפיית בידול לאומי ולא כפיית טמיעה לאומית. — אלא חופש לצאת וחופש להישאר, חופש לוותר על

והנה הוקמה יחידה לאומית טריטוריאלית יהודית — היא מדינת ישראל. ובני הלאום היהודי, הפזורים בפינות שונות של כדור הארץ, נוהרים אליה. גם בברית-המועצות רוצים לנהור אליה. ובקשתם לנהור אליה תואמת בחחלט את התחזית האמורה של לנין, אולם אלה החוסמים בפניהם את הדרך, הם הלקויים — לפי אותו ביטוי של לנין — "נקודת ראות בירוקרטית מאובנת".

אולי יקום מישהו ויטען כי הדוקטרינה של לנין בשאלה הלאומית אינה חלה על זיקת היהודים אל ארץ-ישראל, לכן עלי להדגיש, כי לפני זמן לא רב השבילו מנהיגי ברית-המועצות להכיר בזיקה הזאת ולהרימה על נס. בנמקו את הצורך במדינה יהודית אמר אנדרי גרומיקו ביישיבת עצרת האומות-המאוחדות מיום 14 במאי 1947: "ידוע כי מאוויי נפשו של חלק גדול מן העם היהודי קשורים בארץ-ישראל ובשאלת גורלה המדיני לעתיד".

וביישיבת הוועדה של האו"ם לענייני ארץ-ישראל ביום 13 באוקטובר 1947 הכריז נציג סובייטי בכיר אחר, צ'ארפסקין, לאמור: "העם היהודי, כמוהו כעמים אחרים, זכאי שגורלו, בטחונו וקיומו לא יהיו תלויים בחסד או ברצון טוב של מדינה זו או אחרת. בעניין זה יש לאל דונו לעזור לעם היהודי, אם נפעל בהתאם לעקרונות המגילה של האו"ם, המוחייבים להבטיח לכל עם את זכותו להגדרה עצמית, לעצמאות".

אמנם מאז אמרו הדברים האלה חלפו עשרים שנה ומעלה, ובינתיים נשתבשו ונתקלקלו היחסים הסובייטיים-ישראליים, אולם האמיתות ההיסטוריות, שהנציגים הסובייטיים כה היטיבו לבטאן, לא נגזו. כינונה, בנייה והישגיה של מדינת ישראל לא ביטלו את זיקת העם היהודי בתפוצות אל הארץ הזאת, כי אם חיזקו אותה שבעתיים, וגבורת הנצחון במלחמת המגן של ששת הימים חוללה פלאים, כאילו כרתה מחדש הברית של העם היהודי עם מולדתו ההיסטורית. ואנו נזכיר גם נזכיר למנהיגים הסובייטיים את אשר הם עצמם אמרו בשעתם בזכות הברית הזאת.

וגם את אשר אמרו במפורש על בעיית העלייה היהודית לארץ-ישראל לא נחדל מלהזכיר. רק שבועיים אחרי הכרזתה של מדינת ישראל, ביום 28 במאי 1948, ביישיבת מועצת הבטחון, הטיח הנציג הסובייטי טארא-סנקו כנגד הטיעון המקטרג של הנציג הבריטי את הדברים הבאים, שכדאי להזכירם גם מבחינות אחרות, ואלה דבריו: "ברוך לחלוטין, כי שאלת העלייה למדינת ישראל היא בעיה פנימית של מדינת זו. למועצת הבטחון אין שום זכות וסמכות להשיג את זכויותיה של מדינה ריבונית. אולם ברצוני להפנות את תשומת-הלב לצד אחר של הבעיה. נציגים מסויימים במועצת הבטחון טענו, שהעלייה יש בה משום סכנה לבטחון המדינות הערביות. ברצוני לציין, קודם כל, כי לפי מיטב ידיעתנו, לא פלשו מעולם הכוחות המוויינים של מדינת ישראל לשטח של מדינה אחרת, אלא מתוך הגנה עצמית. שנית, אף אם יעלה מספר מסויים של עולים יהודים, כלום ישפיע הדבר השפעה כלשהי על יחסי הכוחות, בעוד האוכלוסיה במדינות ערב, שהכריזו מלחמה על מדינת ישראל, מונה עשרות מיליונים? — העלייה היהודית אין בה כדי לסכן את בטחון המדינות הערביות".

דברים אלה של הנציג הסובייטי בזכות העלייה

יש לנו תביעה מוסרית חמורה מאוד לא רק לאותם עמים שבאופן רשמי רצחו אותנו, אלא לאלה ששתקו, ועל אדמתם נרצחו יהודים. פולין עכשיו קומוניסטית; בימי מלחמת-העולם השנייה היא עסקה רק ביהודים. לא היתה להם שום דאגה אחרת, לא התכוננו למלחמה - והם שילמו ביוקר.

אנחנו יודעים גם להלל ולשבח כל מי שהציל בודדים. איך מקבלים אותם בארץ משום שעזרו להציל נפש בישראל. כאן יושבים אנשים שיכולים לאשר את דברי. אולי זה לא-נוח, באופן רשמי, מה שאני אומר ביתר תוקף, כי אני יודע פרטים על מקרים מוזעזעים שלא עזרו, ולהיפך - עזרו לרצוח בני עמנו.

כלום יש לנו ויכוח עם ברית-המועצות על המשטר שלהם? לכל אחד יש זכות לחנות באיזה משטר שהוא רוצה. אנשי עמק הירדן ובית-שאן והמשקים - ילדיהם ישנים לילה לילה במקלטים זה שנתיים. ומברית-המועצות, שולחים נשק קטלני כדי לרצוח אותנו ואותם ואת הבנים שלנו, במקום לשלוח יהודים לישראל, במקום לתת חופש ליהודים. מה אנחנו צריכים - לשתוק על העניין הזה, על זה שבמזרח התיכון הם הם האחראים לרצח ולדמים, גם של הערבים, לא רק שלנו? כי מי שביקר בארצות ערב בימי מלחמת-העולם השנייה - היתה לו האפשרות לראות. יש עוד הרבה מה לעשות על מנת לעזור לעמים אלה, לפתח אותם, לחנך אותם, בבריאות ובתעשייה ובפיתוח כלכלי, במקום לשלוח להם נשק קטלני. ועכשיו הם מתפארים: יש לנו נשק חדיש יותר, כדי לשלוח מרצחים בלילות ובימים אליהם, לישראל.

לכן, לא רק התביעה, אלא החובה המוסרית של המדינה, שהיא המעוז הגדול של העם היהודי שנשאר ושרוצה לחיות כאן, להיות מגן לכל יהודי ויהודי.

יש לנו תביעה נמרצת מארצות-הברית. גם בזמן מלחמת-העולם השנייה, גם כשלחמו אתם יהודים נגד הנאצים, הם ידעו - האמריקאים וגם האנגלים - איפה אושוויץ ואיפה מיידאנק, וכל המחנות, ולא עשו דבר.

יש לנו זכות לתבוע מהם לא להשתיק את הזעקה הגדולה של בני עמנו, להציל את יהודי ברית-המועצות. אין אני מקבל את מה שאמר מישוה, שהם נמצאים במחנות הסגר. אבל הם במחנה אחד סגור מבחינת החופש. מה הזכות הזאת של ברית-המועצות לעולל לנו זאת?

יש לנו הרבה תביעות כלפי העולם והאוי"ם, יש לנו הרבה אכזבות מן האוי"ם. בשטח זה לא נרפה. מדינת ישראל ויהדות העולם יחד צריכות לעמוד בראש המעי"כ והזאת. אני משבח את ראש הממשלה ואת ממשלת ישראל שלא השתיקו את המכתב הזה והוציאו אותו לאור, ולאור הגילוי הזה נצליח להביא אותם לישראל, שיבנו מולדת בטוחה להם ולכל עם ישראל.

הזהות הלאומית, אבל גם חופש לשמור על הזהות הלאומית, לטפח ולפתח את הייחוד הלאומי.

במובן זה, ברזח זה, מייחלים אנו כי ייקרא דרוז לאום היהודי בברית-המועצות.

הי"ד ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת סורקיס.

מרדכי סורקיס (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מברך את היושב-ראש, ומאחל לו הצלחה בניהול הבית. אלה שמכירים אותו אישית יש להם יסוד להניח שניהנה ממנו, ואני מקווה שיינהנה גם הוא מאתנו.

רוצה אני להצטרף לדברי הברכה שקיבל חבר-הכנסת סנה, מוותיקי הבית שחזרו אלינו, ואני מאחל לו הצלחה.

בפתח דברי רצוני לברך את אלה שהעזו וכתבו לנו מכתב כה מוזעזע, את אמיצי-הלב, עזי-הנפש, שהעזו מברית-המועצות לפנות למדינת ישראל ולמצפון העולם. הם הנחשונים; היו לוחמים בעד העלייה גם לפניהם, אבל הם עשו בפומבי עבודה עצומה למען הזהיר אותנו מפני העצות שמישיאים לנו שלא להרים קול, שלא להרגיז את מישוה. עוד מעט ונהיה חייבים תודה למי שאיננו רוצח יהודים.

אני שומע בכל פעם, וזה מרתיע את דמי, שירי הלל לצבא האדום שהציל יהודים ולא רצח אותם. מאות אלפי יהודים לחמו בשורות הצבא האדום; רבבות פרטיזנים לחמו ביערות נגד הנאצים, בסטאלינגרד ובכל מקום ומקום. אמנם, לא היה רשום הדבר כמה יהודים לחמו, אבל זכיתי לראות קצינים וחיילים מן הצבא האדום, ואלה העריכו את המספר במאות אלפי יהודים שלחמו בשורות הצבא האדום מבלי לקבל אישור מחבר-הכנסת וילנר. הם לחמו, ואלה שהיו בברית-המועצות (אני לא זכיתי להיות שם, אבל אחרים היו) ראו נכים מתהלכים, אלפים ורבבות נכי המלחמה.

ואנחנו צריכים להודות?

אני יודע גם סיפורים קשים מאוד, שגם ביערות, וגם בבאבי-יאר, נרצחו יהודים, לא רק על-ידי הנאצים. שמעתי באזני מפי קצינים רוסיים על חיילים יהודים שהלכו לחזית ונרצחו, הם ובני משפחתם, על-ידי חבריהם. גם הללו התבשמו מן המהפכה הגדולה, אבל הם לא בוז גם לזה שיש לרצוח יהודים. אינני אומר שהממשלה, השלטון, תמכו בזה. להיפך, השלטון לא נתן לעשות זאת; עד היום הוא אוסר זאת. אבל רצחו בלי לקבל אישור מן השלטון.

איננו חייבים תודה. יש לנו חשבון גדול עם כל העולם - לנו, לעם היהודי. להודות? למי? לעולם שעמד על דמנו? שיכלו להציל ולא רצו? למי יש לנו להודות?

3. תשובת ראש הממשלה

מאוחדים. כל אחד דיבר בסגנונו ולפי מזגו, אבל העניין אחד הוא. אי-אפשר שלא להתרעם על כך שיש חברי כנסת אחדים שלא שכתו, גם ברגע זה, עם כל הלהט לדאגה ליהודי ברית-המועצות, איזה חשבון צדדי, ואצה להם הדרך, שמא לא תהיה להם הזדמנות אחרת לעשות זאת, וקמו והשתמשו בהזדמנות הראשונה. הייתי רוצה שיקום הגאון ויסביר לי מה ענין טשקנט אצל יהודי ברית-המועצות, מחוץ לדבר אחד, שבעניין טשקנט היתה ממשלת ברית-המועצות היוזמת. יהודים אומללים אלה של ברית-המועצות, מה להם ולטשקנט? אם רוצים לדיקור את ממשלת ישראל, זאת היא כגדאה ההזדמנות המופלאה. אלה שאמרו זאת, עשו זאת בוודאי על-פי הטעם הטוב, וודאי רק מתוך הדאגה לענייני ברית-המועצות...

מעל במה זו אני רוצה להכחיש בכל תוקף את עניין הצנוורה והסתרת הדברים. חברי כנסת הדואגים לענייני יבנו שאינני צריכה ואינני יכולה להיכנס לפרטים מעל הבמה הזאת. יכול מישו לחטוא באי-דיעה, אבל יש לי יסוד להניח שהדבר נאמר כאן מפני אנשים שידועים, ואם אומר מלה פרלמנטרית בלבד, הם לא דייקו במה שאמרו.

בדיוק כך אני רוצה להכחיש את מה שאמר חבר-הכנסת תמיר, שכביכול היה אי-פעם במדינת ישראל ויכוח או היתה התלבטות בין הנאמנות למדינת ישראל לבין הנאמנות ליהדות במקום כל-שהוא, וגם בברית-המועצות. יכולה להיות ביקורת על הממשלה ואנשיה בכל מיני תחומים. היא עושה ודאי שגיאות, עושה מעשים טובים, מוצלחים ולא-מוצלחים. אבל אני יכולה להבטיח שעד היום, במתלה הזאת של סתירה בין מלכות ישראל ובין עם ישראל לא גדבק איש מבין חברי הממשלה.

אני מציעה שאלה שיש להם או אולי היו להם לפעמים התלבטויות כאלה יסירו ספק מלבם. במחלה זו לא הצליח שום אדם להדביק את ממשלת ישראל, לא בממשלות שהיו ולא בממשלה הנוכחית. אני משוכנעת שהעם לא יתן אמונו באיש שאינו מחוסן מפני התלבטויות כאלה. אין מדינת ישראל בלי עם ישראל; אין עם ישראל בלי מדינת ישראל. גם בתוך ויכוח אי-אפשר להכניס חיץ כזה.

אני רוצה לסכם ולומר שמטעם ממשלת ישראל - ואני בטוחה שיהיה זה לרצון הכנסת - אין לדאות זאת כסתם מאבק. נצטרך להמשיך ולחפש דרכים אחרות על מנת להגיע למטרה.

4. סיכום הדיון

"בפנייתם של ח"י ראשי בתי-אב יהודיים מגרוזיה לאי"ם ובדרישות הגלויות והגועזות של יהודים רבים מרחבי ברית-המועצות לפתיחת שערים רואה הכנסת ביטוי מובהק לרצונם של יהודי ברית-המועצות לחיות כיהודים ולכמתיהם לעלות לישראל. הכנסת רושמת את קריאתן של המשפחות היהודיות מגרוזיה ב"דברי הכנסת" כתעודה בעלת תוכן ומשמעות היסטוריים.

העם בישראל ובתפוצות לא ינוח ולא ישקוט עד

הי"ר 4. ברקת:

רשות הדיבור לראש הממשלה.

ראשי-הממשלה ג. מאיר:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אבקש, ברשותכם, לומר דברים אחדים. ראשית, אני מבקשת לתקן נקודה אחת. אמרתי בדברי שגם קומוניסטים בארצות שונות השמיעו את קולם נגד העול הנעשה בברית-המועצות כלפי היהודים. אמרתי: רק לא הקומוניסטים הישראליים. באותו רגע שכחתי שיש בישראל שתי מפלגות קומוניסטיות, וכן גם בכנסת, ואינן דומות ביחסן ליהודי ברית-המועצות, ביחסן למדינת ישראל, ביחסן לזכותה להגן על עצמה, ואולי גם בבעיות אחרות. בכל אופן, המפלגה הקומוניסטית הישראלית קיבלה בוועידתה החלטה למען יהודי ברית-המועצות וזכותם לעלות. ביקשתי לתקן זאת. שנית, אני מבקשת את רשות היושב-ראש לצרף לפרוטוקול את התזכיר של יהודי גרוזיה. יחד עם זאת אבקש להכניס לפרוטוקול גם לוח הפעולות שנעשו בעולם למען יהודי ברית-המועצות, שלא רציתי לגזול את זמן הכנסת ולהקריאו כאן.

אני רוצה לומר לחברי-הכנסת לורנץ, שאני מבינה על שום מה הוא מבקש מאתנו לנהל את העניינים בניחותא. אני חושבת שהגענו למצב כזה, שהלואי וישמעו אותנו כאשר אנהנו אומרים זאת בקול רם. בניחותא אין עוד על מה לדבר. אבל האמת היא - אין אנו צריכים לברוח מן האמת - שמבתחילה חיפשנו כל סדר, כל דרך, כל סימון, פירוש ופירושי פירושים, כל מלה שנאמרה ומלה שלא נאמרה, אולי זו לטובה. האמת היא שמצד "מדינת ישראל רצינו לחיות בשלום עם ברית-המועצות. לא אנתנו ביקשנו אותה להתערב בעניינים הפנימיים שלנו. לא רצינו להתערב בעניינים הפנימיים שלה. רצינו ביחסי ידידות בין שתי הממשלות, גם אם יש שוני רב בין המדינות בהשקפת-העולם. לנו אין זה מפריע לחיות בידדות עמה. היה רגע בזמן הראשון להקמת המדינה, והיה נדמה שאולי יינתן הדבר, וכאשר אין זה כך, איש דובר אמת אינו יכול לקום ולומר שבנו תלוי הקולר, ולו הקל ביותר.

איננו יכולים ואיננו מוכנים להפקיד את עניינינו הראשוני ביהדות ברית-המועצות למען אינו ידידות ממוקפת מצד ברית-המועצות. ידעים אנו שלא זאת השאלה היחידה שבמחלוקת בין ברית-המועצות ובינינו. עצם קיומנו הועמד בסימן שאלה על-ידי ברית-המועצות, על-ידי פעולותיה באיזור הזה.

הרוב המכריע של חברי הכנסת הוכיח שאנחנו

הי"ר 5. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ברעם, להצעת סיכום.

משו ברעם (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בשם הסיעות: המערך (עבודה-מפ"ם), גח"ל, מפד"ל, אגודת ישראל, המפלגה הליברלית העצמאית, הרשימה הממלכתית, קיד"מ ופיתוח, פועלי אגודת ישראל, שיתוף ואחווה, העולם הזה - כוח חדש, המרכז התפשי, מק"י, הנני מתכבד לה-ציע לכנסת את הסיכום הבא:

ליסודות התיאורטיים שהנחנו עוד על-ידי מייסד המדינה לנין. מזה זמן רב מאוד אין בארצנו פרעות נגד יהודים, אין תחום המושב ואין נומרוס קלאוזוס. היהודים יכולים להלך בחוצות ללא חרדה לחייהם, הם יכולים להשתקע בכל מקום שירצו, למלא כל משרה ולרבות משרת מיניסטר, כפי שמעידה הדוגמה של וו. דימשיץ, סגן יושב-ראש מועצת המיניסטרים של ברית-המועצות. עוד נאמר במכתב, כי אין גם אפליה דתית בברית-המועצות, והוא מדגיש ש"בארץ מותר קיומם של בתי-כנסת, וכן אין אוסרים עלינו להתפלל בבתינו".

(קריאה מספספי סיעת המערך: מה נאמר עוד?)

2. הכנסת רושמת לפניו, כי ברית-המועצות מאפשרת איחוד משפחות של יהודים ושל בני עמים אחרים עם משפחותיהם בחוץ-לארץ במסגרת חוקיה של ברית-המועצות.

3. הכנסת קובעת, כי יחסים תקינים וידידותיים עם ברית-המועצות הם אינטרס חיוני למדינת ישראל. הדרך לכך היא בכינון שלום יציב באזורנו על-ידי ביצועה המלא של החלטת מועצת הבטחון מיום 22 בנובמבר 1967.

היו"ר ר. ברקת:

נצביע תחילה על הצעת הסיכום של חברי-הכנסת וילנר.

הצבעה

בעד הצעת הסיכום של חברי-הכנסת	מ. וילנר
— 3	נגד
— רוב	

הצעת הסיכום של חברי-הכנסת מ. וילנר לא נתקבלה.

היו"ר ר. ברקת:

עכשיו נצביע על הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברי-הכנסת ברעם, בשם הסיעות שהוא קרא בשמותיהן.

הצבעה

בעד הצעת הסיכום של חברי-הכנסת	מ. ברעם
— רוב	נגד
— 3	

הצעת הסיכום של חברי-הכנסת מ. ברעם נתקבלה.

היו"ר ר. ברקת:

הכנסת כולה, למעט שלושה חברים, קיבלה את הצעת הסיכום, כפי שהובאה על-ידי חברי-הכנסת ברעם.

אני מכרז על הפסקה של חצי שעה.

אשר יינתן ליהודי ברית-המועצות הרוצים בכך לעלות לישראל. זכותם זו מובטחת על-ידי אמנות בין-לאומיות, אשר גם ברית-המועצות התומה עליהן. הכנסת קוראת לפרלמנטים בעולם להפעיל כל כובד השפעתם למען אפשר ליהודי ברית-המועצות הרוצים בכך לעלות לישראל.

אני מבקש להעמיד את ההצעה למניין.

היו"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת וילנר, להצעת סיכום מטעם סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. סיעתנו מציעה את הסיכום הבא:

1. הכנסת קובעת, כי התעמולה בדבר אפליה, כביכול, של יהודי ברית-המועצות, אין לה כל בסיס והיא מופרכת מעיקרה גם על-ידי אותו מכתב של שמונה-עשר יהודים מגרוזיה, עליו הסתמכה ראש הממשלה, בו נאמר: "הכל יודעים כיצד המדיניות הלאומית בברית-המועצות מתגשמת הלכה למעשה בצדק וביושר, בהתאם ליסודות התיאורטיים שהנחו על-ידי מייסד המדינה...".

ראשי-הממשלה ג. מאיר:

חילול השם הוא להשתמש בדוקומנט הזה בתור הצעתך.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

זהו חילול השם שראש הממשלה, שאיננה נותנת לאחד בארץ ובסביבה משפחות, מדברת בכלל על נושא כזה.

(קריאת: בוגדן...)

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

מדוע כואב לכם כאשר מזכירים את הנושא הזה?

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אין לכם זכות לדבר על נושא איחוד משפחות, כי אתם מונעים איחוד משפחות כאן. לי יש זכות לדבר על כך.

היו"ר ר. ברקת:

אני מבקש מחברי-הכנסת וילנר להמשיך בהצעתו.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אני חוזר וקורא:

1. הכנסת קובעת, כי התעמולה בדבר אפליה, כביכול, של יהודי ברית-המועצות, אין לה כל בסיס והיא מופרכת מעיקרה גם על-ידי אותו מכתב של שמונה-עשר יהודים מגרוזיה, עליו הסתמכה ראש הממשלה, בו נאמר: "הכל יודעים כיצד המדיניות הלאומית בברית-המועצות מתגשמת הלכה למעשה בצדק וביושר, בהתאם

חברת א', ישיבה ג', ט' בסלו תש"ל (19 נובמבר 1969)
 - הרכב ועדות הכנסת (סנהדראי, ברעם) -

ב. הרכב ועדות הכנסת *

עלי להעיר שתי הערות: בהידברות בין סיעת המערך וסיעת המפלגה הליברלית העצמאית, הסכים המערך, שחברי הכנסת האזנר ייכנסו על חשבונו לוועדת החוץ והבטחון. ובהידברות עם סיעת המפלגה הדתית לאומית הוסכם, שחברת הכנסת סנהדראי תיכנס לוועדת השירותים הציבוריים על חשבון המערך.

הי"ד ט. סנהדראי:

נצביע על הרשימה כפי שהיא מונחת לפנינו.

ה צ ב ע ה

בעד הצעת הוועדה המסדרת - רוב

נגד הצעת הוועדה המסדרת - מיעוט

הצעת הוועדה המסדרת נתקבלה.

הי"ד ט. סנהדראי:

הישיבה הבאה של הכנסת - ביום ב' הבא בשעה 16.00. ישיבה זו נעולה.

הי"ד ט. סנהדראי:

אני מתכבדת לחדש את ישיבת הכנסת. אבקש מיושב-ראש הוועדה המסדרת, חברת הכנסת ברעם, להביא לפנינו לאישור את הצעת הוועדה המסדרת בדבר ההרכב האישי של ועדות הכנסת.

משה ברעם (יו"ר הוועדה המסדרת):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. הרשימי נא, גברתי היושבת-ראש, לברך אותך על היבחרך מחדש לתפקיד של סגנית יושב-ראש הכנסת. אנחנו מאחלים לך, מקרב לב, הצלחה בתפקידך.

אתמול הביאה הוועדה המסדרת לפני הכנסת את לוח השיבוץ הסיעתי של הוועדות. בהתאם לכך אני מתכבד להביא לפני הכנסת את ההרכב האישי של תשע הוועדות, לפי החלוקה הסיעתית שלהן, כפי שהובאה אתמול, ואני מבקש מן היושבת-ראש לצרף את הרשימה לפרוטוקול.

הישיבה ננעלה בשעה 14.48.

נספחות

א. סדר-היום לשיבה א'

- א. פתיחת הכנסת השביעית על-ידי נשיא המדינה. ד. בחירת יושב-ראש הכנסת.
 ב. מסירת הנהלת הישיבה לזקן חברי הכנסת. ה. בחירת ועדה מסדרת.
 ג. הצהרת אמונים של חברי הכנסת השביעית.

ב. סדר-היום לשיבה ב'

- א. בחירת סגני יושב-ראש הכנסת.
 ב. הרכב ועדות הכנסת.

ג. סדר-היום לשיבה ג'

- א. דיון על מצב יהודי רוסיה.
 ב. אישור הצעת הוועדה המסדרת בדבר ההרכב האישי של ועדות הכנסת.

ד. לוח הרכב הוועדות בכנסת השביעית
הצעת הוועדה המסדרת

ס"ה	שירותים ציבוריים	סנים	עבודה	כלכלה	חינוך והרבות	חוקה, חוק ומשפט	כספים	חוץ ובטחון	כנסת	מסרי חברי כנסת	ה ס י ע ה
80	8	8	8	8	8	8	11	12	9	56	המערך
37	3	4	4	4	4	4	5	5	4	26	גח"ל
17	1	2	2	1	2	2	3	2	2	12	מפד"ל
6	1	1	—	1	1	1	—	—	1	4	אגודת ישראל
6	—	1	1	1	1	1	—	—	1	4	המפלגה הליברלית העצמ- אית
5	—	1	—	1	1	1	—	—	1	4	הרשימה הממלכתית
4	1	—	—	1	—	1	—	—	1	3	הרשימה הקומוניסטית החדשה
3	1	1	1	—	—	—	—	—	—	2	קידמה ופיתוח
3	1	—	1	—	1	—	—	—	—	2	פועלי אגודת ישראל
3	1	—	—	—	1	1	—	—	—	2	שיתוף ואחווה
3	1	1	—	1	—	—	—	—	—	2	העולם הזה—כוח חדש
3	1	—	1	1	—	—	—	—	—	2	המרכזן החמשי
1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	מק"י
171	19	19	19	19	19	19	19	19	19	120	ס"ה

ה. רשימת חברי הוועדות של הכנסת השביעית

1. ועדת הכנסת

ממ"ל	המערך
ז. המר	א. אגודת ישראל
ב. שחור	א. זילברברג
אגודת ישראל	מ. זר
ש. י. גרוס	י. נבון
המפלגה הליברלית העצמאית	א. עופר
י. גולן	נציג המערך
הרשימה הממלכתית	גח"ל
א. הראל	ש. ארליך
הרשימה הקומוניסטית החדשה	י. נחושתי
א. חביבי	מ. נסים
	א. רויאל-נאור

2. ועדת החוץ והבטחון

ממ"ל	המערך
א. בן-אליעזר	י. בן-אהרן
ת. לנדאו	מ. בן-פורת
ד. מילמן	א. בקר
י. סרלין	י. הרדי
א. דימלט	י. חון
ממ"ל	א. ידלין
י. ש. בן-מאיר	מ. יערי
י. רפאל	י. נבון
המפלגה הליברלית העצמאית	ה. י. צדוק
ג. האוונר (על חשבון המערך)	נציג המערך
	נציג המערך

3. ועדת הכספים

ממ"ל	המערך
י. בדד	ע. אמוראי
א. גולדשטיין	מ. ברעם
צ. צימרמן	צ. גרשוני
ח. קורפו	ז. הרינג
א. שכטרמן	ב. צ. חלפון
ממ"ל	ג. יעקבי
י. ש. בן-מאיר	מ. עופר
מ. חוני	ע. פיינרמן
י. רפאל	י. קרגמן
	ש. רוזן
	נציג המערך

4. ועדת החוקה, חוק ומשפט

מפד"ל	המערך
ז. חבר	א. אנקווין
ש. פרידמן	ד. ארזי
אגודת ישראל	מ. ביבי
מ. פרוש	מ. בן-פורת
המפלגה הליברלית העצמאית	י. הרדי
ג. האוזנר	א. עופר
הרשימה הממלכתית	ח. י. צדוק
נציג	י. קורן
הרשימה הקומוניסטית החדשה	ש. ז. אברמוב
ת. טובי	י. הלוי
שיתוף ואתונה	י. נחושתן
דיאב עובד	י. ה. קלינגהופר

גח"ל

5. ועדת החינוך והתרבות

מפד"ל	המערך
מ. צ. גריה	ש. ארבל-אלמוזלינו
ש. פרידמן	ח. גרוסמן-אורקין
אגודת ישראל	ז. הדינג
מ. פרוש	ז. הרמן
המפלגה הליברלית העצמאית	ב. צ. הלפון
י. שערי	ש. לוי
הרשימה הממלכתית	ע. פינברג-סרני
נציג	ד. קורן
מועלי אגודת ישראל	מ. דידי
א. ורדיגר	א. כץ
שיתוף ואתונה	א. רוזאל-נאור
א. נח"לה	א. רימלט

גח"ל

6. ועדת הכלכלה

מפד"ל	המערך
ד. י. לוי	ש. ארבל-אלמוזלינו
אגודת ישראל	צ. גרשוני
ש. לורנץ	מ. ורטמן
המפלגה הליברלית העצמאית	א. זילברברג
י. שערי	ד. זכין
הרשימה הממלכתית	ג. יעקבי
נציג	מ. עופר
הרשימה הקומוניסטית החדשה	ע. פיינרמן
מ. וילנר	
העולם הזה - כוח חדש	ש. ז. אברמוב
א. אבנרי	י. בדר
המרכז התמשי	י. קרמרמן
ש. תקיה (בצלנסון)	י. תמיד

גח"ל

7. ועדת העבודה

ממד"ל	המערך
ד. י. לוי	ש. ארבלי-אלמוזינו
ט. סנהדראי	א. בקר
המפלגה הליברלית העצמאית	מ. ברעם
י. שערי	מ. גז
קידמה ופיתוח	מ. ורטמן
ג'. מועדי	ע. ע. זועבי
מועלי אגודת ישראל	ד. זכין
ק. כהנא	מ. זר
המרכז החפשי	גח"ל
א. שוסטק	י. ארדור
מק"י	מ. דידי
מ. סנה	ד. לוי
	מ. נסים

8. ועדת הפנים

ממד"ל	המערך
ז. המר	א. אליאב
ב. שחור	ע. אמוראי
אגודת ישראל	מ. ורטמן
ש. לורנץ	ע. ע. זועבי
המפלגה הליברלית העצמאית	י. יפרח
י. גולן	מ. כהן
הרשימה הממלכתית	מ. סורקיס
נציג	ד. קורן
קידמה ופיתוח	גח"ל
ס. א. אלוועבי	ש. ארליך
העולם הזה - כוח חדש	ד. מילמן
א. אבנרי	ב. צ. קצנלבוגן
	י. תמיר

9. ועדת השירותים הציבוריים

ממד"ל	המערך
אגודת ישראל	א. אליאב
ש. י. גרוס	מ. גז
הרשימה הקומוניסטית החדשה	ח. גרוסמן-אורקין
א. אילביבי	ז. הרמן
קידמה ופיתוח	א. דילין
ג'. מועדי	י. יפרח
מועלי אגודת ישראל	ע. פינברג-סרני
א. ורדיגר	גח"ל
שיתוף ואחווה	א. כץ
דיאב עוביד	ד. לוי
העולם הזה - כוח חדש	ב. צ. קצנלבוגן
ש. כהן	ממד"ל
המרכז החפשי	מ. צ. גריח
א. שוסטק	ט. סנהדראי (על חשבון המערך)

1. מכתבו של שמונה עשרה משפחות יהודיות בגרוזיה אל הוועדה לזכויות האדם ליד האו"ם

(תרגום מרוסית)

מעתה נאלצו היהודים לחפש פרגסתם בארצות נכר אצל משגאים. מוכי עלבונות, מוכתמים בוהמת עלילות, בזויים ומגורשים, הרוויחו היהודים את פת לחמם בויעתם ובדמם וגידלו את ילדיהם.

ידיהם היו מיובלות, נפשם מגואלת בדם. אך העיקר, שלא הקיץ הקץ על האומה — ואינו אומה!

היהודים נתנו לעולם אמונה ומהפכנים, הוגי־דעות ומלומדים, אנשי נכסים ואנשי תבונה, גאונים בעלי לב של תינוק וילדים בעלי עין של זקן. אין ענף של דעת, אין תחום בספרות ובאמנות, שבו לא הרימו היהודים תרומתם. אין ארץ, בה חוסים יהודים, שלא נהנתה מפרי עמלם. אך מה קיבלו היהודים בתמורה?

כאשר הכל חיו בטוב ישבו היהודים ורעדו שמא ישתנו הזמנים. וכאשר הודע לכולם ידעו היהודים, כי הגיעה שעת מותם, ואז הסתתרו או ברחו מן הארץ. ומי שנמלט התחיל הכל מבראשית.

ומי שלא יכול להימלט — נספה.

ומי שהיטיב להסתתר זכה בימים אחרים.

מי לא רדף את היהודים? בשיסוי נגד היהודים התלכדו כולם!

די היה שגנרל לא־יוצח יובס במלחמה, וכבר חיפשו אחרי האשמים בתבוסה ומצאום בין היהודים. די היה שהרפתקן פוליטי לא מסוגל היה לקיים את שפעת ההבטחות שהבטיח, וכבר נמצאה הסיבה לכך — היהודים. הם הומתו במרתפי האינקוויזיציה בספרד ובמחנות הפאשיסטיים של גרמניה. האנטישמיים נפפו בדחליל פרשת דרייפוס בצרפת הנאורה, ובפרשת בייליס — ברוסיה החשוכה.

והיהודים נאלצו לסבול הכל.

לאמיתו של דבר, יכלו הם לחיות בשלווה, ככל השאר, ובלבד שימירו את דתם, ואמנם כך עשו אחדים. קטני־אמנה מצויים בכל מקום. אולם מיליונים רבים העדיפו חיי ענות — ופעמים מוות — על פני השמד. ואפילו נודדים היו על פני האדמה ללא קורת־גג — אצל אלוהים נמצא מקום לכולם. ואפילו עצמותיהם פוזרות על פני תבל כולה — זכרם חי וקיים. בעורקינו — דמם שלהם זורם; דמעותינו — דמעותיהם.

הנבואה נתקיימה — עם ישראל קם מתוך אפרו. אנו את ירושלים לא שכחנו, וידינו־ימינו נחוצות לה עתה.

שמונה עשרה משפחות אנו, החתומות על מכתב זה. אולם יטעה מי שיחשוב כי רק שמונה עשרה אנו. מספר החתימות יכול היה להיות גדול מזה בהרבה.

אומרים, יש בעולם 12 מיליון יהודים. אולם יטעה מי שיחשוב כי אנו רק 12 מיליון. כי לימינם של המתפללים על ישראל עומדים מאות מיליונים — אלה אשר לא הגיעו עד הלום, אלה המעונים, אלה שאינם עוד. שכם אחד אתנו צועדים גם הם, בלתי־מנוצחים, חיים לנצח, אלה שהעניקו לנו את מסורת המאבק והאמונה.

אל: הוועדה לזכויות האדם, אירגון האומות המאוחדות, ניו־יורק, ארצות־הברית.

אנחנו, 18 משפחות יהודיות דתיות מגרוזיה, מבקשים מכם שתעזרו לנו לצאת לישראל. כל אחד מאתנו הוזמן על־ידי קרוב־משפחה בישראל; כל אחד מאתנו קיבל במוסדות הסובייטיים המוסמכים את הטפסים השאלונים הנחוצים ומילא אותם. לכל אחד מאתנו ניתנו הבטחות בעל־פה, כי לא יונחו מכשולים בדרך יציאתו; כל אחד מאתנו, הממתין יום אחרי יום לקבלת היתר היציאה, מכר את רכושו והשתחרר ממקום עבודתו. אולם עברו כבר חודשים רבים, ואצל רבים — שנים, ואילו ליציאה עדיין לא ניתן ההיתר. שלחנו מאות מכתבים ומברקים — הם נעלמו כדמעות בחולות המדבר. אל אוזנינו מגיעים דברי סירוב קצרים בעל־פה, אך אין אנו רואים תשובות בכתב; איש אינו מסביר לנו דבר, גורלנו אינו מטרד איש.

אבל אנו מחכים, משום שאנו מאמינים.

אנחנו, 18 משפחות יהודיות דתיות מגרוזיה, סבורים, כי עלינו להסביר מדוע אנו רוצים לצאת לישראל.

הכל יודעים, כיצד המדיניות הלאומית בברית־המו"עצות מתגשמת הלכה למעשה בצדק וביושר, בהתאם ליסודות התיאורטיים שהונחו עוד על־ידי מייסד המדינה, וו. אי. לנין. זה זמן רב מאוד אין בארצנו פרעות נגד יהודים, אין תחום־מושב, אין נומרוס קלאוזוס. היהודים יכולים להלך בחוצות ללא חודה לחייהם; הם יכולים להשתקע בכל מקום שירצו, למלא כל משרה, לדבות משרת מיניסטר, כפי שמעידה הדוגמה של וו. דימשיץ, סגן יו"ר מועצת המיניסטרים של ברית־המועצות. בסובייט העליון אפילו יושב ציר יהודי — א. צ'אקובסקי, העורך הראשי של "ליטרטורנאיה גאזטה".

מכאן, שלא אפליה גזעית מאלצת אותנו לעזוב את הארץ. ואם כך, שמא אפליה דתית? אולם בארץ מותר קיומם של בתי־כנסת, וכן אין אוסרים עלינו להתפלל בבתינו. אלא שתפלותינו קשורות לישראל, כמו שנאמר: "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני." שכן אנו, היהודים הדתיים, סבורים, כי אין לך יהודי בלא אמונה, כשם שאין אמונה בלא מסורת. מהי איפוא אמונתנו ומסורתנו?

ימים ארוכים צרו הלגינות הרומיים על ירושלים. אולם חרף סבלות המצור הידועים לכל — רעב, צמא, מגיפות ועוד ועוד — לא נטשו היהודים את אמונתם ולא נכנעו. אבל גם כוח אנוש אינו בלתי־מוגבל — ולבסוף פרצו הדברים אל עיר הקודש, כך, לפני אלפי שנים, חרב בית־המקדש ועמו חרבה המדינה היהודית. אולם האומה נשארה, אף כי היהודים, שיכלו להחזיק נשק בדיהם, לא נכנעו לאויב והמיתו איש את רעהו. שרדו פצועים שותתי דם, שרדו זקנים, נשים, טף.

ומי שלא יכול להסתלק הומת בו במקום.

אך מי שיכול — הלך למדבר, ומי שנשאר בחיים עשה דרכו אל ארצות נכר — להאמין, להתפלל ולחכות.

אנחנו נחכה חודשים ושנים, ואם ידרש — כל ימי היינו, אך לא נסתלק מאמונתנו ומתקוותנו.
 אנחנו מאמינים: תפילותינו הגיעו אל האלוהים.
 אנחנו יודעים: קריאתנו תגיע אל בני-האדם.
 שכן אין לנו דורשים הרבה — רק שיגידו לנו לצאת אל ארץ אבותינו.

כ"ב באב ה'תשכ"ט
 26 באוגוסט 1969

הנה, משום כך רוצים אנו לצאת לישראל.
 על אירגון האומות המאוחדות הטילה ההיסטוריה שליתות גדולה — להשוב על בני-האדם ולעזור להם. משום כך אנו דורשים, כי הוועדה לזכויות האדם של האו"ם תנקוט כל אמצעי שבידה ותוך הזמן הקצר ביותר תשיג אצל ממשלת ברית-המועצות היתר ליציאתנו. אין להבין כיצד אפשר, בסוף המאה העשרים, למנוע אנשים מלחיות במקום בו הם רוצים לחיות. מזה, כיצד אפשר לשכוח את הקריאות המרגינות את הלב בדבר זכות העמים להגדרה עצמית — וכמובן, גם בדבר זכותם של בני-האדם שמהם מורכבים העמים.

ח ת י מ ו ת

שם	עיר	כתובת
1. אלאשווילי ש. מ.	קוטאיסי	רח' דו'אפארידזה 53
2. אלאשווילי מ. ש.	קוטאיסי	רח' דו'אפארידזה 33
3. אלאשווילי י. מ.	קוטאיסי	רח' קירוב 31
4. אלאשווילי י. א.	קוטאיסי	רח' מאיאקובסקי 15
5. חיחינאשווילי מ. י.	קוטאיסי	מאחאראדזה 19
6. ציקוואשווילי מ. ס.	קוטאיסי	חאחאנאשוילי 88
7. ציקוואשווילי מ. ס.	קוטאיסי	צרטלי 32
8. בבראשווילי מ. ד.	קוטאיסי	קלרה צטקין 9
9. אלאשווילי י. י.	קוטאיסי	צרטלי 54
10. מיכאלשווילי ח. א.	פוטי	צחקוה 57
11. מיכאלשווילי א. ח.	פוטי	צחקוה 57
12. מיכאלשווילי א. ח.	פוטי	דו'אפארידזה 18
13. טטרוואשווילי ח. ר.	קוטאיסי	דו'אפארידזה 42
14. ציצואשווילי י. ז.	קוטאיסי	שאו-מין 1, סמטה 5
15. ציצואשווילי א. י.	קוטאיסי	שאו-מין 1, סמטה 6
16. יעקבישווילי ב. ש.	טביליסי 4	ברנוב 91
17. באטוניהשווילי מ. ר.	קוטאיסי	דו'אפארידזה 53
18. טטרוואשווילי מ. ש.	קוטאיסי	סטלין 114

ז. מכתבן של שמונה-עשרה משפחות יהודיות בגרוזיה אל נציג ישראל באו"ם

(תרגום מרוסית)

לכבוד יוסף תקווע, נציג ישראל באו"ם, ניו-יורק, ארצות-ארצות-הברית.

אנו מצרפים בזה העתקו של מכתב אל הוועדה לזכויות האדם של האו"ם. אנו מבקשים ממך לעשות ללא זיחוי להשגת היתר ליציאתנו לישראל תוך הזמן הקצר ביותר.

המצורף בין חברות האו"ם וכן לפירסומו בעתונות, לרבות רשימת החותמים במלואה, על שמות-המשפחה והשמות הפרטיים, ואם ידרש — גם הכתובות. כי חלפו ימי הפחד — באה עת לעשות.

אם אין אני לי, מי לי? ואם לא עכשיו, אימתי?

אנו מבקשים ממך לעשות להפצת המכתב

ח ת ת י מ ו ת

1. אלאשווילי ש. מ.	7. ציקוואשווילי מ. ס.	13. טטרוואשווילי ח. ד.
2. אלאשווילי מ. ש.	8. בבראשווילי מ. ד.	14. ציצואשווילי י. ז.
3. אלאשווילי י. מ.	9. אלאשווילי י. י.	15. ציצואשווילי א. י.
4. אלאשווילי י. א.	10. מיכאלשווילי ח. א.	16. יעקבישווילי ב. ש.
5. חיחינאשווילי מ. י.	11. מיכאלשווילי א. ח.	17. באטוניהשווילי מ. ר.
6. ציקוואשווילי מ. ס.	12. מיכאלשווילי א. ח.	18. טטרוואשווילי מ. ש.

ה. לוח פעולות מטעם ממשלות, אירגונים ואישים למען יהודי ברית-המועצות

15.4.64	האינטרנציונל הסוציאליסטי פירסם דין וחשבון של קבוצת מחקר על מצבם של יהודי ברית-המועצות.
16.1.65	"ניו-יורק טיימס" פירסם מכתב למערכת מאת ד"ר מרטין לותר קינג, המוקיע את אפליית יהודי ברית-המועצות ודורש מממשלת לנקוט צעדים כדי להפסיקה.
1965 מרס	המועצה האקונומית השבדית פנתה אל ממשלת ברית-המועצות בעניין אפליית היהודים.
15.5.65	על פי הצעת הסנאטור ריביקוף החליט הסנאט האמריקני פה אחד לגנות את אפליית יהודי ברית-המועצות.
30.6.65	בסנאט האיטלקי הוגשה שאילתה בעניין יהודי ברית-המועצות בעקבות החלטות מועצת אירופה.
12.7.65	בפרלמנט הבריטי הוגשה שאילתה בעניין יהודי ברית-המועצות בעקבות החלטות מועצת אירופה.
15.7.65	בפרלמנט האירי הוגשה שאילתה בעניין יהודי ברית-המועצות בעקבות החלטות מועצת אירופה.
18.7.65	הפרלמנט הלטינו-אמריקני במושב בלימה קיבל החלטה בעניין יהודי ברית-המועצות.
2.12.65	ועדת החוץ של הפרלמנט בהולנד ערכה דיון פומבי בשאלת יהודי ברית-המועצות.
14.1.66	בוועידת המפלגה הקומוניסטית הבריטית הוגשו שתי הצעות לסדר-היום בעניין יהודי ברית-המועצות.
1.2.66	בהולנד נערך מיבצע החתמת סטודנטים על פטיציה נגד אפליית אזרחים יהודים בברית-המועצות ובעד התרת עלייה חפ-שית לישראל. הפטיציה הוגשה לשגרירות הסובייטית במקום.
25.2.66	בלונדון, אוקספורד, מנצ'סטר, לידס וגלזו קיימו הסטודנטים תערוכות על מצב יהודי ברית-המועצות.
1.4.66	הסנאטור רוברט קנדי קרא לברית-המועצות לשפר את מצב היהודים.
7.4.66	הפרלמנט הנורבגי קיים דיון על החלטת מועצת אירופה בעניין יהודי ברית-המועצות.
4.5.66	ג'ון דיפנבקר, ראש ממשלת קנדה לשעבר, קרא לארצו להתייצב בראש המאבק נגד אפליית יהודי ברית-המועצות.
26.5.66	הוועד הפועל של המפלגה הקומוניסטית בבריטניה פנה למפלגה הקומוניסטית הסובייטית לחיסול שרדי האנטישמיות.
9.6.66	משלחת מטעם יהדות אנטליה פנתה לשגריר הסובייטי החדש ברומא בדרישה להעניק זכויות מלאות ליהודי ברית-המועצות.
13.10.66	הקהילה היהודית בצ'ילי שיגרה עצומה
	בעניין יהודי ברית-המועצות.
	למנטרית סובייטית.
11.11.66	רקס מורטימר מן המפלגה הקומוניסטית באוסטרליה פירסם הצהרה בעניין יהודי ברית-המועצות.
29.11.66	הנהלת הקונפדרציה הבין-לאומית של האי-גודים המקצועיים החפשיים, שהתכנסה בב-ראבאדוק, קיבלה החלטה בעניין איחוד משפחות יהודיות מברית-המועצות.
21.12.66	התאחדות הסופרים בצ'ילי קיבלה החלטה בעניין יהודי ברית-המועצות.
14.2.67	הפילוסוף הבריטי ברטראנד ראסל שיגר מכתב לראש ממשלת ברית-המועצות ובו בקשה לפעול למען איחודן של משפחות יהודיות.
6.4.67	הקונגרס השני של סופרים לטינו-אמריקניים קיבל החלטה הקוראת לברית-המועצות להעניק ליהודיה זכויות מלאות בתחומי התרבות.
26.4.67	כ-300 אנשי הקונגרס האמריקאי פירסמו חודעה משותפת הקוראת לראש ממשלת ברית-המועצות אלקסי קוסיגין להניח ליהודים להצטרף לקרוביהם בארצות אחרות.
27.7.67	בבית הנבחרים של ארצות-הברית הועלתה בעיית יהודי ברית-המועצות על ידי סיימור הלברין הרפובליקני ורוברט סייקס הדמוקרטי.
1968 מרס	130 חברי הפרלמנט השבדי שיגרו לממשלת ברית-המועצות מכתב, המפנה את תשומת לבו לגילויי אנטישמיות בגבוליה.
19.5.68	לשגריר ברית-המועצות בהלסינקי הוגשה עצומה בעניין יהודי ברית-המועצות בחתימת 80 מורים מן האוניברסיטה, אנשי רוח וסטודנטים.
27.10.68	בעתונים הגדולים של ונצואלה פורסמה קריאה נגד אפליית היהודים בברית-המועצות ועליה חתומים 142 פרופסורים ומרצים באוניברסיטאות המרכזיות במדינה ואישי ציבור ידועי שם.
3.11.68	בבית הנבחרים הבריטי נערך דיון בעניין יהודי ברית-המועצות ובו נשאו דברים סר איאן אור-אוינג וסר ג'אנר.
11.8.69	סופרים בבואנוס איירס פירסמו חודעה המגנה את האנטישמיות בברית-המועצות.
13.9.69	שר החוץ הצרפתי השיב על שתי שאילתות בעניין מצבם של יהודי ברית-המועצות, שהוגשו לפרלמנט הצרפתי בעקבות החלטת מועצת אירופה ממאי 1969. מן התשובה משתמע שצרפת שוללת כל פגיעה בזכויות האדם ועם זאת נאמנה היא למשפט הבין-לאומי הגורס אי-התערבות בענייניהן הפנימיים של מדינות אחרות.
26.9.69	הפרלמנט של קוסטה ריקה קיבל החלטה בעניין יהודי ברית-המועצות.

סיכום הישיבות

- ישיבה א' (ז' בכסלו תש"ל - 17 בנובמבר 1969)**
- היו"ר - י. מ. לוי;** ר. ברקת.
- א.** נשיא המדינה ש. ז. שור פתח את הכנסת השביעית ונשא את דברו.
- ב.** הנשיא מסר את הנהלת הישיבה לזקן חברי הכנסת י. מ. לוי.
- היו"ר י. מ. לוי** הצהיר הצהרת אמונים ואמר דברי פתיחה.
- ג.** חברי הכנסת השביעית הצהירו הצהרת אמונים.
- ד.** מ. ברעם הציע את חבר-הכנסת ראובן ברקת ליושב-ראש הכנסת השביעית. ש. כהן הציע לתפקיד זה את חבר-הכנסת אורי אבנרי.
- הוחלט:** לקבל את הצעת מ. ברעם.
- א.** חביבי וי. בדד מסרו הודעות.
- ה.** יושב-ראש הכנסת ר. ברקת הודה לחברי הכנסת על האמון שויכחו בו ועל הכבוד שחלקו לו בבחרם בו לכהונת יושב-ראש הבית, והביע את התקווה ש"בימייה של הכנסת השביעית נזכה להגיע לשלום של אמת ושל קבע עם עמי ערב השכנים".
- ו.** היו"ר הכנסת ר. ברקת הביא לדיעת הכנסת את הודעת נשיא המדינה על הטלת התפקיד להרכיב את הממשלה על חברת-הכנסת גולדה מאיר.
- ז.** מ. ברעם הביא הצעה בדבר מספר חברי הוועדה המסדרת.
- א.** אבנרי וא. חביבי הציעו שכל סיעה תהיה מיוצגת בוועדה המסדרת.
- הוחלט:** לקבל את הצעת מ. ברעם.
- ח.** מ. ברעם הגיש הצעה על ההרכב השמי של הוועדה המסדרת.
- הוחלט:** לקבל את הצעת מ. ברעם.
- ישיבה ב' (ח' בכסלו תש"ל - 18 בנובמבר 1969)**
- היו"ר - ר. ברקת.**
- א.** מזכיר הכנסת ח. ליאור הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
- ב.** מ. ברעם (יו"ר הוועדה המסדרת) הביא את הצעות הוועדה בדבר הרכב ועדות הכנסת.
- הוחלט:** לקבל את הצעות הוועדה המסדרת.
- ג.** מ. ברעם (יו"ר הוועדה המסדרת) הביא את הצעות הוועדה בדבר הרכב ועדות הכנסת.
- הוחלט:** לקבל את הצעות הוועדה המסדרת.
- ד.** מ. ברעם (יו"ר הוועדה המסדרת) הביא את הצעות הוועדה בדבר הרכב ועדות הכנסת.
- הוחלט:** לקבל את הצעות הוועדה המסדרת.
- ה.** מ. ברעם (יו"ר הוועדה המסדרת) הביא את הצעות הוועדה בדבר הרכב ועדות הכנסת.
- הוחלט:** לקבל את הצעות הוועדה המסדרת.
- ו.** מ. ברעם (יו"ר הוועדה המסדרת) הביא את הצעות הוועדה בדבר הרכב ועדות הכנסת.
- הוחלט:** לקבל את הצעות הוועדה המסדרת.
- ז.** מ. ברעם (יו"ר הוועדה המסדרת) הביא את הצעות הוועדה בדבר הרכב ועדות הכנסת.
- הוחלט:** לקבל את הצעות הוועדה המסדרת.
- ח.** מ. ברעם (יו"ר הוועדה המסדרת) הביא את הצעות הוועדה בדבר הרכב ועדות הכנסת.
- הוחלט:** לקבל את הצעות הוועדה המסדרת.
- ט.** מ. ברעם (יו"ר הוועדה המסדרת) הביא את הצעות הוועדה בדבר הרכב ועדות הכנסת.
- הוחלט:** לקבל את הצעות הוועדה המסדרת.
- י.** מ. ברעם (יו"ר הוועדה המסדרת) הביא את הצעות הוועדה בדבר הרכב ועדות הכנסת.
- הוחלט:** לקבל את הצעות הוועדה המסדרת.